

BAVO KRONIEK

Voorzitter J.A.H. Post, van Kinsbergenstraat 50, 2014 DJ Haarlem,
Secretariaat J.H. Broek Roelofs, Zeelandlaan 72, 2101 TP Heemstede, tel. 023 - 28 96 79
Penningmr. H. Deurloo, Hyacinthenlaan 26rd, 2015 BD Haarlem, tel. 023 - 32 64 14
Postrekening Vrienden van de Grote Kerk: 36 18 800

"Donderdag 9 mei 1985 Vriendentour naar 's Hertogenbosch"

Gaarne nodigen wij U uit tot deelname aan de vriendentour.
De kosten van deze dag zijn f 35,-- per persoon, met een drankje op de terugweg. Verder zijn alle kosten zoals entree en gidsen in 's-Hertogenbosch inbegrepen. Niet inbegrepen is de lunch.
Gaarne zien wij Uw reservering op postburo 36 18 800 t.n.v. "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem" tegemoet.
Wilt u erbij vermelden vriendentour.

De stadswandeling heeft een duur van ongeveer 1 uur en gaat onder leiding van deskundige gidsen; indien U hieraan wilt deelnemen, direct bij Uw reservering vermelden.
Reservering zal geschieden in volgorde van binnenkomst, U kunt zich opgeven t/m 30 april a.s.
Reeds enige jaren vertrekken wij van het Stationsplein. Daar komen de meeste bussen, er is een parkeergarage en achter het station Kennemerplein een parkeerterrein.
De tour zullen wij herhalen op zaterdag 28 september a.s.

Reeds jaren zijn onze bezoeken aan andere steden een groot succes, ook in 's-Hertogenbosch is door het college van Burgemeester en Wethouders en de Vrienden van 's-Hertogenbosch alles aan gedaan om er weer een geslaagde dag van te maken. Tijdens Uw bezoek aan deze mooie stad, moet U zeker een bezoek brengen aan het Museum Slager, gelegen direct naast de Sint Jan, waar in mei een tentoonstelling van schilderijen, aquarellen en gravures van de Sint Jan wordt gehouden. Dit museum rekent geen entreegeld en is geopend van 13.00 - 17.00 uur.

Als U dit allemaal gelezen hebt, gaat U zeker mee. Neem een relatie mee, welke nog geen lid is. Aan het eind van de dagtocht zal deze zeker lid willen worden van onze vriendenkring.

Namens Uw reisleiders een zeer geslaagde dagtocht gewenst,

J.A.H. Post

Contactadres:

De heer H. Deurloo
Hyacinthenlaan 26 rd., Haarlem
Tel. 023-32 64 14

PROGRAMMA

8.00	uur	vetrek van de bussen van het STATIONSPLEIN te Haarlem
10.30	uur	ontvangst op het stadhuis van 's-Hertogenbosch
11.00	uur	rondleiding door het stadhuis o.l.v. gidsen
12.00	uur	stadswandeling o.l.v. gidsen; duur 1 uur
15.00	uur	rondleiding door de Sint Jan o.l.v. gidsen, tevens een orgelconcert
16.15	uur	vertrek uit 's-Hertogenbosch
19.00	uur	aankomst te Haarlem, Stationsplein

Beste Vrienden en Vriendinnen,

De eerste kroniek van 1985, tevens de laatste uit de restauratie periode 1980 - 1985. Toch even een moment om bij stil te staan. Het viel echt niet mee, toen ik in 1980 voorzitter werd, enige weken later de mededeling te moeten ontvangen, de kerk gaat dicht. Vragen stormen op je af, hoe lang gaat dat allemaal duren, en hoe houden wij onze Vriendenkring in die tijd actief. Door de enorme samenwerking in onze kring en de steun van vele leden van de Vriendenkring is het in de ruim vier jaar van de restauratie heel goed gegaan. Het ledenaantal is niet achteruit gegaan, onze activiteiten zijn steeds groter geworden. Daarnaast hebben wij de Kerkvoogdij op diverse terreinen tot steun kunnen zijn. Nu in 1985 kort voor het gereed komen van de restauratie zijn de weergoden ons slecht gezind. Door de lage temperaturen kan er niet in - en aan de Kerk worden gewerkt.

Een grote zorg voor de Kerkvoogdij en Uw bestuur, de tijd dringt en er moet nog zoveel gebeuren.

Het grote houten schot is reeds enige weken geleden verwijderd, daardoor is door de hele Kerk het stof van de restauratie werkzaamheden duidelijk zichtbaar. De kronen moeten worden gepoetst, de restauratie van de bijgebouwen is nog in volle gang, enz. enz.

En dan nadert de data van de diverse manifestaties.

Een commissie is reeds enige maanden druk aan de gang om alles voor te bereiden. Daarover verneemt U in de Kroniek van juni a.s. veel meer. In deze kroniek staat onze jaarlijkse dagtocht centraal. Wij gaan naar Den Bosch, een fraaie Brabantse stad welke dit jaar zijn 800-jarig bestaan zal gaan vieren en tevens is de restauratie gereed van de Sint Jan.

Redenen genoeg om deze stad te gaan bezoeken. Wist U dat de stadsrechten van Haarlem uit Den Bosch kwamen?

Het programma voor ons bezoek op donderdag 9 mei a.s. en zaterdag 28 september a.s. is in samenwerking met de Vrienden van 's-Hertogenbosch tot stand gekomen.

Beide dagen bieden U de gelegenheid om deze fraaie stad te leren kennen.

Op donderdag 25 april a.s. onze jaarvergadering in een der zalen van de Doopsgezinde Gemeente Haarlem, ingang Frankestraat aanvang 19.30 uur. Naast de U bekende bestuurszaken en informatie over de restauratie, zal de heer P.J. van der Heyden, edukatief medewerker van het Stadsarchief Den Bosch een dia presentatie over zijn stad komen houden.

Ik schreef reeds over de manifestaties in juni a.s. Wij hopen dat er uit Angers en Osnabruck enige koren zullen komen; e.e.a. kost veel geld. Een werkgroep zal zich bezig houden met het onderbrengen van de gasten uit onze Vriendensteden. Gaarne verwijs ik U naar de oproep daarvoor in deze kroniek.

Namens ons bestuur hoop ik U op onze komende dagen te mogen begroeten.

J.A.H. Post
voorzitter.

Welkom Mevrouw E.M.A. Schmitz.

Met ingang van 16 februari 1985 is mevrouw Mr.E.M.A. Schmitz door Koningin Beatrix in Haarlem benoemd tot Burgemeester. Namens onze Vriendenkring heet ik mevrouw Schmitz heel hartelijk welkom in Haarlem. Wij hopen dat de contacten tussen de gemeentelijke overheid en de kring op de zelfde wijze mogen geschieden als onder haar voorganger Drs. J. Reehorst.

Het bundelen van krachten om Haarlem in binnen- en buitenland bekend te maken is noodzakelijk.

Daarnaast valt er in Haarlem heel veel te doen. Wij hopen onze nieuwe Burgemeester op veel van onze manifestaties te mogen begroeten en eventueel op haar medewerking te mogen rekenen.

J.A.H. Post
voorzitter.

Start rondleidseizoen 30 maart 1985

De datum van 30 maart is voor het team rondleiders van de "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem" een zeer belangrijke dag.

Vanaf deze datum staan zij namelijk voor U en alle andere bezoekers gereed om u rond te leiden in een geheel gerestaureerde Grote of St.-Bavo Kerk. Na een lange restauratie periode is de gehele kerk thans weer beschikbaar.

In de afgelopen periode is het voor de rondleiders improviseren geweest.

Misschien herinnert U zich nog het rondleiden in de zuiderbeuk van 1980 tot april 1983. Daarna is het schipgedeelte van de kerk opengesteld.

Een woord van dank is op zijn plaats aan het architecten team en de aannemer H.J. Jurriens die de rondleiders niet alleen bij bepaalde evenementen, maar ook daarnaast ruimschoots in de gelegenheid hebben gesteld om het restauratie gedeelte te bezoeken.

Op 30 maart zult U in de kerk alle rondleiders ontmoeten, die goed gemotiveerd en geprepareerd U al het fraais zullen verduidelijken.

Wij vertrouwen er op dat vele vrienden met familie en bekenden de Bavo zullen bezoeken en dat het enthousiasme van de rondleiders op hen mag overslaan, zodat ook zij lid willen worden van onze vriendenkring.

De Grote of St.-Bavo kerk is het waard.

Aanvang rondleidingen:

iedere zaterdag om 11.00 en 14.00 uur

Rondleiders Hh. W. Blazer
J. Boeree
R. Bogaart
B. Bouwman
J. de Bruin
P. Graaff
H. Hafitra
A. Noordegraaf
R. Norden
H. Soetens

Namens de rondleiders en kerkvoogdij,

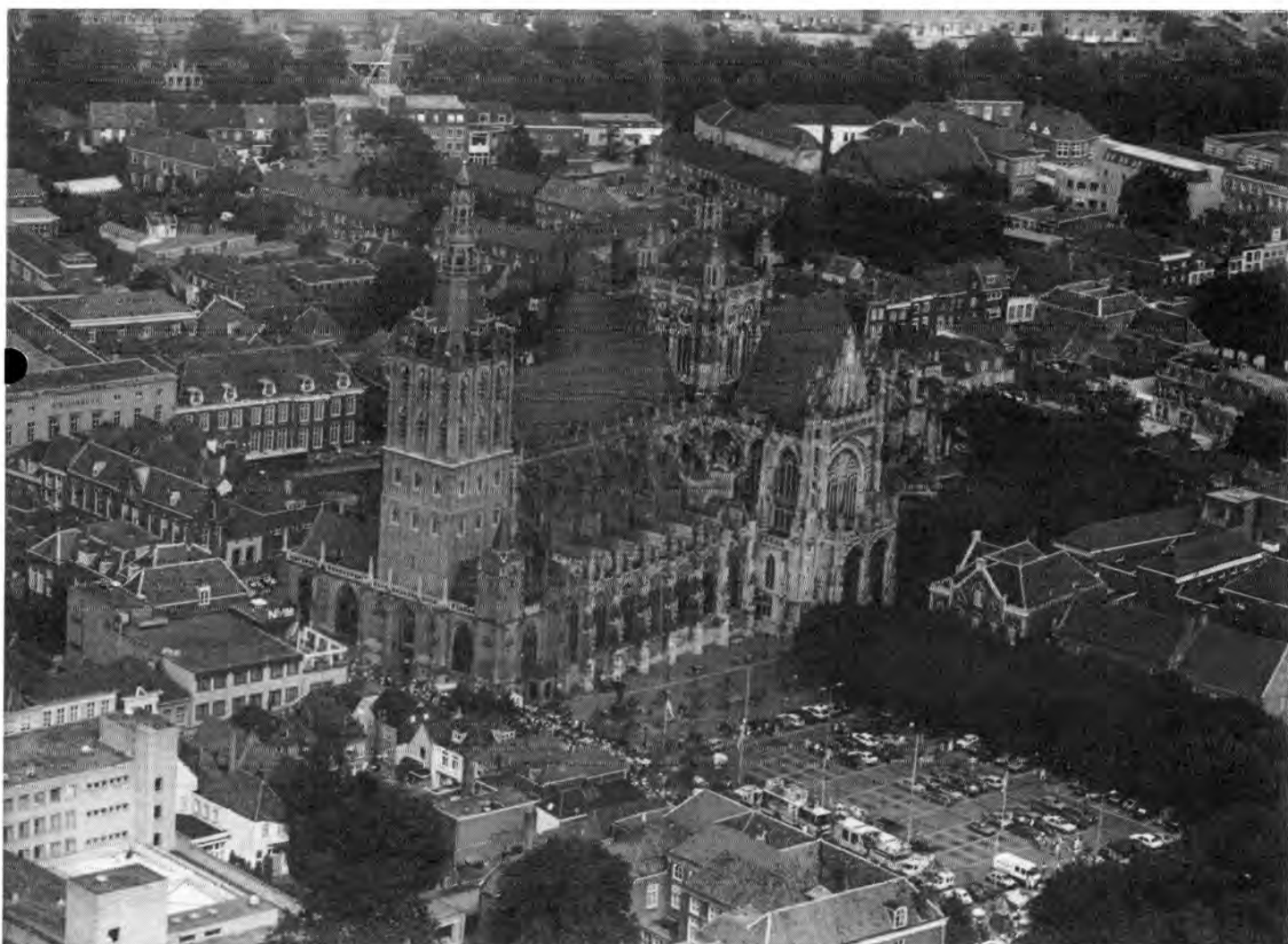
R. Bogaart.

Welkom in Den Bosch

's-Hertogenbosch viert dit jaar het 800-jarig bestaan. De herdenking van dit feit zal plaatsvinden in de vorm van diverse samenkomsten en festiviteiten, verspreid over het gehele jaar. Grote landelijke verenigingen hebben het 800-jarig bestaan van de hoofdstad van Noord-Brabant aangegrepen om hun jaarlijkse congres hier te houden. Zodoende zullen ook veel niet-Bosschenaars en niet-Brabanders de sfeer kunnen proeven van een jubilerend en feestend Den Bosch. Eén van de hoogtepunten voor de stad is ongetwijfeld de officiële opening van de St. Jan op 14 juni waarbij H.M. Koningin Beatrix aanwezig zal zijn.

Het verheugt mij zeer, dat juist vanuit Haarlem - een stad met historische banden met 's-Hertogenbosch - het plan is opgevat om de St. Jan in de nieuwe gerestaureerde glorie te komen bezoeken. Uw vereniging kent - meer dan wie ook - de problemen, die de restauratie van een monumentale kerk met zich meebrengt. Vanaf deze plaats wil ik u graag een hartelijk welkom in Den Bosch toeroepen. En ik spreek daarbij de hoop uit, dat Uw excursies naar 's-Hertogenbosch niet alleen een gezellig karakter zullen dragen maar ook resultaat kunnen opleveren - in welke vorm dan ook - voor Uw doel: de instandhouding van de St. Bavokerk.

Mr. B.L.A. van Zwieten,
Burgemeester
van 's-Hertogenbosch.

Het Stadhuis van 's-Hertogenbosch

Het stadhuis van 's-Hertogenbosch dateert uit 1670. Er stond op dezelfde plaats reeds een stadhuis. Dit was gebouwd in het laatste kwart van de veertiende eeuw, omstreeks 1370. In het begin en eind van de zestiende eeuw volgden uitbreidingen door aankoop van de beide panden ter linker en rechter zijde. En in 1670 werd dit aldus ontstane kompleks inwendig geheel verbouwd en uitwendig voorzien van een grote monumentale gevel, die voor de drie tot dan toe bestaande gevels in de plaats kwam.

Aan deze gevel ligt ten grondslag een ontwerp van de Haagse architect Pieter Minne. Zij is opgetrokken uit Bentheimer steen in de stijl van de klassicistische barok, waarin ook grote bouw-

meesters als van Campen, Post en Vingboons hun mooiste scheppingen hadden tot stand gebracht. Zijn brede monumentaliteit is naar het denkbeeld van onze zeventiende eeuwse voorouders een symbool van de hoge en verantwoordelijke taak die de bewoners van het huis te vervullen hebben: het besturen van een stad.

Momenteel wordt het stadhuis zowel in- als uitwendig gerestaureerd. Eind maart is de restauratie voor gevel voltooid. Inwendig is dan het bouwkundig gedeelte van de restauratie gereed. Met name wandschilderingen en goud-lerenbekleding van verschillende zalen en kamers zullen bij Uw bezoek nog niet gereed zijn.

DE SINT JAN

De eerste 25 jaar van haar bestaan moest 's-Hertogenbosch het doen zonder eigen kerk. De inwoners waren aangewezen op de St. Salvatorkerk in Orthen, een half uur gaans. In 1210 werd begonnen met de bouw van een romaanse kerk gewijd aan St. Jan de Evangelist. Omstreeks 1240 kwam de nog bestaande toren tot stand en in 1268 een doopkapel. Vanaf die tijd werd in de St. Jan gedoopt. Dat was voor de betrokkenen erg

belangrijk, want door de doop in de St. Jan werd men tevens poorter van 's-Hertogenbosch met alle daaraan verbonden rechten en plichten. Het eerste doopboek dateert uit 1565 en is daarmee het oudste in Nederland. In 1366 werd aan de kerk een kapittel verbonden. Er kwamen 30 kanunniken, die ieder een eigen altaar kregen. Hun koorgebied zette de diensten extra luister bij.

De kathedraal die vandaag de dag het stadsbeeld bepaalt, kwam tot stand tussen 1380 en 1530. De enorme kruisbasiliek is een hoogtepunt van de Brabantse gotiek. Er is niet kontinu aan de Sint Jan gewerkt, wanneer er geen geld was lagen de bouwwerkzaamheden stil. Was de financiële positie rooskleuriger, dan werd de arbeid hervat. Van 1380-1425 werkte men aan de kapellenkrans en het koor. De dwarsbeuk werd tussen 1425 en 1525 opgetrokken. Omstreeks 1525 kwam ook het schip klaar, maar daar was pas kort voor 1500 mee begonnen. Aanvankelijk lag het in de bedoeling het schip nog verder naar het westen door te trekken en een geheel nieuwe westgevel te bouwen. De economische achteruitgang heeft dit echter verhinderd. Men volstond met het verhogen van de romaanse toren met een gotisch klokkenhuis en het opnemen van de toren met de daaraan verbonden kapellen in de nieuwe kerk. De laatste bouwwerkzaamheden vonden plaats van 1523-1529, toen op de viering een enorme toren werd gebouwd. Deze brandde in 1584 af en werd daarna vervangen door een koepel.

De restauratie die nu voltooid wordt, heeft in totaal 125 jaar geduurd. In 1860 werd daadwerkelijk daarmee begonnen. In het begin is nogal willekeurig en onoordeelkundig gerestaureerd, waardoor met name in de laatste 10 jaar gewerkt is aan de restauratie van de restauratie.

Kring "Vrienden van 's-Hertogenbosch"

De Kring "Vrienden van 's-Hertogenbosch" is 21 maart 1973 opgericht. De vereniging heeft tot doel:

- * MEER BELANGSTELLING EN LIEFDE KWEKEN VOOR DE STAD;
- * HET BEVORDEREN VAN DE HEEMKENNIS DER STAD;
- * HET OPKOMEN VOOR HET BEHOUD VAN DE HISTORISCHE STAD.

De vereniging tracht deze doelstellingen te verwezenlijken door o.a. het houden van
BIJeenKOMSTEN
het organiseren van
STADSWANDELINGEN
en
RONdleIDINGEN
van
FILM- en DIA-AVONDEN
van
TENToonSTELLINGEN
en andere
EVENEMENTEN;
door het geven van
ADVIEZEN
aan overheid en partikulieren;
door het verzorgen van en het meewerken aan
PUBLIKATIES;
maar ook door het aktiveren van de scholen.

★★★★★★★★

Haarlem en 's-Hertogenbosch.

Den Bosch heeft al heel vroeg een rol gespeeld in de Haarlemse geschiedenis. Toen Haarlem zo groot geworden was dat graaf Willem II "uit liefde voor de vrijheid der stad Haarlem het verzoek van de inwoners van die stad heeft ingewilligd" en in 1245 aan zijn geboortestad Haarlem stadsrechten verleende, hoefde hij de tekst daarvan niet opnieuw te bedenken. Andere steden waren Haarlem voorgegaan en wat was er eenvoudiger dan datgene, wat elders al goed was geformuleerd, met wat variaties over te nemen.

Het Haarlemse stadsrecht is ontleend aan het stadsrecht van Den Bosch, waar het trouwens ook niet origineel was. Den Bosch had het weer aan Leuven ontleend. Vanuit Haarlem ging hetzelfde stadsrecht naar Alkmaar, Delft, Beverwijk (ook een stad!) en de West-Friese steden.

Drs. J.J. Temminck
Gem. Archief Haarlem

DONDERDAG 25 APRIL 1985

Jaarvergadering Vriendenkring

Gaarne nodigen wij U uit voor de jaarlijkse vergadering op donderdag 25 april a.s. in een der zalen van de Doopsgezinde Gemeente, ingang Frankestraat te Haarlem.
Aanvang om 19.30 uur.

AGENDA

Opening door de voorzitter

Jaarverslag 1984 van het bestuur
(zie kroniek)

Financieel verslag van de penningmeester (zie kroniek)

Verslag kascommissie

Benoeming kascommissie

Mededelingen inzake diverse projecten door de heer H.W. van Kempen Jr. met enige dia's van de heer R. Bogaart, over diverse projecten.

Rondvraag

Pauze - Kopje koffie aangeboden door het bestuur.

Dia's met toelichting over 's-Hertogenbosch, door de heer P.J. van der Heyden, edukatief medewerker bij het Stadsarchief in 's-Hertogenbosch.

Toelichting

In deze kroniek vindt U weer enkele toelichtingen over de komende jaarvergadering.

Financieel - en jaarverslag geven U inzicht in - en over de werkzaamheden van het bestuur.

De heer Van Kempen Jr. zal ons informeren over diverse projecten welke door onze kring zijn betaald, tevens enkele zeer fraaie dia's gemaakt door de heer Bogaart. Daarnaast zal de heer Snoep, directeur Frans Halsmuseum U informeren over de voortgang van de komende tentoonstelling.

In de pauze bieden wij U weer een kopje koffie aan, daarna zal de heer Van der Heyden zijn lezing houden.

Graag tot donderdag 25 april a.s. om 19.30 uur in de Doopsgezinde Gemeente.

Het Bestuur.

Jaarverslag 1984

De laatste loodjes wegen het zwaarst, een oud Hollands spreekwoord, maar met een grote waarheid. 1984 is niet alleen

een jaar van spanning maar ook reeds van vele werkzaamheden geweest, spanning of de harde werkers welke de restauratie uitvoerden op tijd gereed zouden zijn met hun werkzaamheden en/of het College van kerkvoogden van de Grote Kerk alle toegezegde gelden ook inderdaad binnen kregen.

Naast de "gewone" werkzaamheden van onze kring, waren er een aantal voor bijzondere activiteiten en voor het feestjaar 1985. Laat ik volstaan in dit jaarverslag met de werkzaamheden te noemen over het jaar 1984. Gezien de relaties en de belangstelling binnen onze kring zijn er drie lezingen gehouden over bevriende kerkgenootschappen, t.w. over de Eglise Wallone, donderdag 12 april, de Remonstrantse Gemeente, donderdag 24 mei en over de Katholieke Basiliek van St. Bavo aan de Leidsevaart, donderdag 18 oktober.

Deze lezingen mogen een succes worden genoemd met een wisselende belangstelling. Op donderdag 3 mei en zaterdag 8 september 1984 bezochten 350 Haarlemmers op onze jaarlijkse tour Den Haag, welke alles gedaan hadden om deze dagen tot een grootse manifestatie te maken, naast een ontvangst door burgemeester Schols, werden er rondleidingen gehouden door het fraaie stadhuis, het Binnehofcomplex en de Grote of Sint Jacobskerk in Den Haag. Een woord van dank aan Mevrouw J.F.M. Wentholt Gem. Archief Den Haag en de heer W. v.d. Ven, chef kabinet Den Haag is zeker op zijn plaats.

Op donderdag 26 april 1984 werd de jaarlijkse ledenvergadering met de bekende agendapunten gehouden; na de pauze was er een fraaie diapresentatie over Den Haag gehouden door Mevrouw Wertholt.

Op 12 september namen wij afscheid van burgemeester en mevrouw Reehorst - van Vugt. Tijdens de opening van de fototentoonstelling Drs. Jan Reehorst, Burgemeester van Haarlem van 16 augustus 1977 tot en met 1 oktober 1984, waar ongeveer 150 foto's een indruk gaven over het politieke en burgemeesterswerk van het echtpaar, worden beide verrast met het ere-lidmaatschap van onze kring. Thans zijn er drie ere leden, het echtpaar Reehorst en de heer Vennik. De tentoonstelling werd gehouden in de kloostergang van het stadhuis van Haarlem van 13 tot en met 30 september, en werd door enige honderden Haarlemmers bezocht.

Op zaterdag 8 en zondag 9 september wordt in de Haarlemse Vleeshal de om de twee jaar terugkerende Historische Markt gehouden, dit keer - ondanks slecht weer - bezocht door ruim 2600 bezoekers, duidelijk een teken dat vele inwoners uit Zuid Kennemerland grote belangstelling hebben voor hetgeen er in onze streek cultureel technisch allemaal mogelijk is. Ons bestuurslid R. Bogaart was namens ons bestuur in de voorbereiding zeer actief.

Zaterdag 13 oktober was de jaarlijks terugkerende Bavodag, welke door Burgemeester Schols wordt geopend. Aan deze dag werkten mee, Jaap Stork, orgel, de Driehuizer Cantantes, enige leden van het Noord Hollands Promenade Orkest en het C.O.V. "Haarlem" welke de "Messa de Glorie" van Puccini uitvoerde. De dag werd besloten met de nationale samenzang o.l.v. H. Brasser met medewerking van eerder genoemd koor. Ruim 1700 bezoekers waren deze dag aanwezig.

Onze verkooptafel heeft weer een druk jaar achter de rug. Niets is teveel voor deze medewerkers-sters om waar maar mogelijk de artikelen aan de man te brengen, en zodoende een belangrijke bijdrage aan de penningmeester te kunnen overhandigen.

De stand was aanwezig op de Braderie in Haarlem op 31 augustus en voor het eerst in Bloemendaal op 1 september, tijdens de Historische Markt in de Vleeshal, op de Bavodag in de door de Brinkman Passage beschikbaar gestelde kraam in deze bekende Passage. Daarnaast gaan vele medewerkers met een verkoopkoffer naar diverse kleine bijeenkomsten en is de fa. Becker in de Gierstraat zo vriendelijk ons in hun winkel ook enige artikelen voor onze kring te verkopen. De dames Zoet en Jonkergouw leiden de bekende koffietafel.

Ook de rondleiders hadden weer een druk jaar. Naast de gewone rondleidingen tussen april en oktober 1984, waren er een groot aantal bijzondere rondleidingen. Daarnaast is deze groep zich aan het voorbereiden voor rondleiding in de gehele kerk.

De Bavokroniek verscheen in 1984 vier keer, met bijzondere bijdrage met betrekking tot Den Haag, de diverse lezingen en de Bavodag 1984. Een bijzonder artikel werd geschreven door Mevrouw M. Schimmel-Prins over het onderzoek naar muurschilderingen in de Grote of St. Bavo kerk.

Een groot aantal officiële gasten bezochten ook in 1984 onze Vriendenkring, o.a. Bisschop Bomers, het College van B en W van Haarlem, de Commissaris van de Koningin en leden van Gedeputeerde Staten Noord Holland, de Hervormde Predikanten van Haarlem, de heer Courtois van de Belgische ambassade en vele andere personen en groepen.

Een aantal bestuursleden van onze kring namen deel aan voorbereidingen van tentoonstellingen in Haarlem, o.a. Verzetstentoonstelling 1933 - heden, de Bavotentoonstelling, beiden te houden in 1985. Daarnaast was onze kring actief t.g.v. het 25-jarig jubileum Haarlem - Angers - Osnabrück.

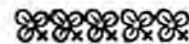
In november 1984 is een Commissie van Voorbereiding Vriendendag 29 juni 1985 haar werkzaamheden begonnen, daarnaast vroegen het bezoek aan Den Bosch en Bavodag 1985 reeds veel tijd en aandacht. Naast 10 bestuursvergaderingen, verga-

derde het bestuur in wisselende samenstelling over tal van werkzaamheden binnen onze kring en daarbuiten. De contacten met de overheid en de media in en rond Haarlem verliepen zo als reeds vele jaren zeer voorspoedig. Naast alle vreugde en voldoening over de restauratie en manifestaties is het voor medewerkers en bestuur onze kring een groot verdriet dat op 19 september 1984 is overleden onze heer H.W. van Kempen. Een steun en groot vriend van de Grote Kerk en onze Vriendenkring. Zijn heengaan is voor onze Vriendenkring een groot verlies.

Voor 1985 een druk jaar voor onze kring, activiteiten t.g.v. de Vriendendag, het tienjarig bestaan zullen in samenwerking met meerdere Haarlemse organisaties worden voorbereid.

Onze ruim 3000 leden, de medewerkers en het bestuur van de Vriendenkring zullen alles in het werk stellen om de Grote of St. Bavokerk in de belangstelling te houden. Met elkaar zal dat zeker lukken. De Bavo is een groots monument.

J.A.H. Post
voorzitter.

Te Uwer bediening doen wij U hieronder een opgave toekomen van betalingen door ons verricht in de periode van 1 November 1979 t/m 31 Oktober 1984 aan de restauratie welke niet in aanmerking komen voor subsidie t.w.:

het elektrificeren van de kronen	f	8.620,40
het herstellen van de wapenborden	"	20.278,30
het schuren en bijwerken gewelfribben	"	11.864,96
aanleg verlichting bouwplaats t.b.v. bezoekers	"	598,27
Bijdrage ontwerp Bavo beeld - transportkosten en plaatsing hiervan	"	5.492,16
Restauratie en schilderwerk in de Vontkapel	"	8.260,--
Bijdrage aan geluidsinstallatie	"	25.000,--
Restauratie v.d. gewelfschilderingen koor ingang	"	21.723,32
Gedeeltelijke betaling Vriendenraam	"	22.050,--

totaal	f	123.887,41
		=====

In lopende boekjaar betaald
(vanaf 1-11-84):

aan Vriendenraam	f	22.050,--
Restauratie schilder- ingen t.w.:		
groene sjabloon schil- deringen		
rode biezen en rankver- sieringen Brouwerskapel		
zwart schilderijen		
naast voormalig orgel in koor	"	10.518,66

	f	32.568,66
		=====

o.a. nog te betalen:

Bijdrage Bavo tentoon- stelling	f	10.000,--
Gedenksteen onder Vrien- denraam	"	2.321,--

	f	12.321,--
		=====

Er is weer een jaar voorbij, dus ver-
wacht U van ondergetekenden een finan-
cieel overzicht.

Hieronder bieden wij U dit aan over de
periode 1 NOVEMBER 1983 t/m 31 OKTOBER
1984.-

Wij vertrouwen dat wij U - vriend en
vriendin - hiermede van dienst zijn ge-
weest.-

H. Deurloo, penningmeester
L.G.Cornet 2e penningmeester.

Ontvangsten:

Saldi 1 Nov. '83

Postgiro	f	3.532,94
Ned.Cr.Bnk. rek.crt.	"	956,27
id. 6 mnd.opz.	"	1.857,20
id. 12 id.	"	824,10
Alg.Bnk.Ned. rek.crt.	"	1.015,27
id. dep.rek.	"	151.000,--
Contributiën	"	61.978,70
Vooruitbetaalde contrib.	"	27.294,09
Verkopen tafel+kosterij	"	11.524,61
Rondleidingen	"	774,50
Vriendentour	"	11.825,--
Rente opbrengsten	"	6.376,93
Museumkaarten	f	1.062,50
Giften	"	2.858,25
Koffie gelden Bavodag	"	256,60
Entreë gelden id.	"	635,50

	f	283.772,46
		=====

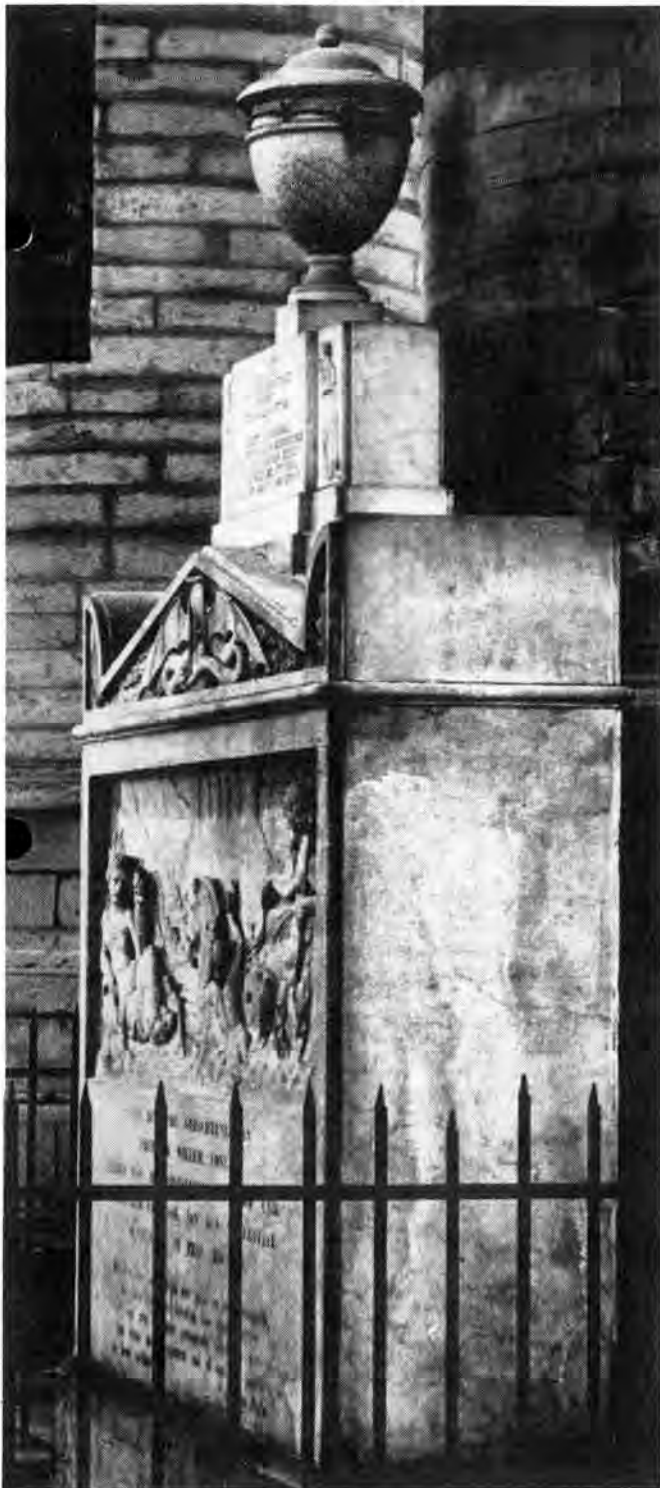
Uitgaven:

aankoop lepeltjes + doosje	f	955,80
aankoop briefopeners	"	16.280,46
" platen en		
" cassettebanden	"	3.528,20
" potloden	"	641,03
" handdoeken	"	4.886,14
" muurschildering platen (Inv.)	"	250,--
Restauratie gewelf- schilderingen in de kooromgang	"	21.723,32
Bijdrage aan geluid- installatie	"	25.000,--
Ged.bet.Vriendenraam	"	22.050,--
Museumkaarten	"	1.062,50
Dassen Gr.Kerk (zie overz.1/1/82-'83)	"	156,--
Werkvoorzieningsschap (Bavokronieken)	"	17.282,96
Bestuurskosten	"	488,10
Representatiekosten	"	266,40
Bavodag	"	806,26
Opslagkosten goederen	"	571,81
Repr.kosten medewerkers	"	529,--
Huren "markten"	"	101,45
Kosten verkooptafel	"	21,21
Drukwerken	"	738,46
Portikosten	"	2.546,--
kantoorbenodigdheden	"	447,65
Vriendentour	"	10.433,31
Kosten "Kerkepad"	"	120,--
Bezoek+rondleidingen door Gemeenteraad Haarlem	"	210,--
Bankkosten (inn.cheque)	"	6,25
Postgiro	"	7.346,09
Ned.Cr.Bnk. rek.crt.	"	9.520,03
id. 6 mnd.opz.	"	1.940,07
id. 12 " "	"	862,93
A.B.N. rek.crt.	"	7.001,03
id. Prima sp.r.	"	41.000,--
id. dep.rek.	"	85.000,--

	f	283.772,46
		=====

HET GEDENKTEKEN VOOR C. BRUNINGS EN
F.W. CONRAD

Op het laagkoor bevindt zich tegen kolom XIV het enige grafmonument dat de Grote of St.-Bavo kerk te Haarlem rijk is. In de grafkelder ervan rusten de twee grote waterbouwkundigen Brunings en Conrad. Beiden lagen reeds enkele tientallen jaren afzonderlijk in de aloude Baaf begraven, toen zij op 13 november 1843 werden herbegraven in dit gemeenschappelijk eregraf, waarvoor al jarenlang plannen bestonden die echter door de Franse overheersing opgehouden werden.

Christiaan Brunings, die geboren werd op 8 november 1736, was na zijn studie in rechten, wijsbegeerte en natuurkunde eerst werkzaam in de advocatuur. Maar de waterbouwkunde trok hem en in 1765 kwam hij in dienst van het Hoogheemraadschap van Rijnland met als taak het toezicht op de dijk van Spaarndam en de sluizen in Halfweg. Hij ging daartoe wonen in Zwanenburg. In 1769 werd hij door de Staten van Holland aangesteld tot inspecteur-generaal over 's lands sluizen en verbeterde sindsdien onze waterstaat: legde kanalen aan, verbond kanalen met elkaar, maakte plassen droog, deed aan vervening, enzovoort. Aanvaardde nog allerlei andere waterbouwkundige functies en werd in 1800 commissaris-inspecteur van de waterstaat der Bataafse Republiek en in 1803 directeur-generaal van 's lands rivier- en zeewerken. Hij schreef vele verhandelingen over waterbouwkundige onderwerpen, als: over windsnelheden, hoeveelheden regen op verschillende hoogten boven de aarde, dat de grootste diepten van rivieren daar zijn waar ze 't smalst zijn, hoe men de snelheid van stromend water bepaalt, enzovoort.

Frederik Willem Conrad, die geboren werd op 21 december 1769, studeerde waterbouwkunde en werd in 1788 landmeter van Holland. Hij maakte land- en rivierkaarten. Kwam ook in dienst van het Hoogheemraadschap van Rijnland en werkte als hoge ambtenaar aan veel projecten waaraan ook Brunings werkzaam was. Schreef met anderen een belangrijk rapport over de uitwatering bij Katwijk en volgde als leerling en vriend bij diens overlijden Brunings op als inspecteur-generaal van de waterstaat in Holland.

De marmeren grafsteen die afkomstig is van het vroegere graf van Brunings, heeft als opschrift de lofrede die Conrad in 1805 bij zijn overlijden uitsprak: "Hy ruste van zynen arbeid. Naar zyn verlangen verliet hy deze wereld, zonder eenig gevoel van smarten. Benyden wy hem die zalige rust dan niet, maar leeren wy de zekerheid van den dood, en de onzekerheid van deszelfs komsten zoodanig beseffen, dat wy steeds rustig en met een kalm gelaat dezelve verbeiden, om zoo te kunnen sterven gelyk Brunings stierf". En bovenop de rechtopstaande steen prijkt een gedenkteken dat voordien vlakbij zijn graf aan de pilaar was bevestigd. Deze marmeren urn is geplaatst op een voetstuk, waarop in vergulde letters staat te lezen: "In den jare MDCCCXX van wege den Staat opgerigt, ter nagedachtenis van Christiaan Brunings, Neerlands raad en beschermer tegen de woede der zee en het geweld der stromen. Overleden den 16den Mei MDCCCXV".

Op de rechtopstaande steen zelf staan in vergulde letters de woorden: "Ter blyvende gedachtenis van Frederik Willem Conrad, Ridder der Koninklijke Orde der Unie, Inspecteur Generaal van den Waterstaat. Overleden VI Febr. MDCCCVIII". De lofspraak daaronder die door professor Johannes Henricus van der Palm bij Conrad's overlijden werd uitgesproken, vermeldt: "Hy was zoo voortreffelyk, zoo goed en zoo beminne-lyk, dat men van zyne talenten, van zyne deugden, of van zyn karakter gewa-gende, naauwlyks weet, vanwaar men be-ginnen zal, of wat het meest in hem uitblonk".

De patriot Van der Palm, die leefde van 1763-1840, was behalve politicus, the-oloog en auteur, ook hoogleraar in de gewijde dichtkunst en welsprekendheid. Hij was een befaamd redenaar en op 26 april 1808 spreekt hij uit: "Frederik Willem Conrad" was de leerling en vriend van den onvergetelijken Bru-nings, en hij was waardig het te zijn. Indien dit land, gewoekerd uit de ba-ren, geene verdienstelijke mannen kon aanwijzen, dan die bij voortduring des-zelfs grond aan de zee betwisten, en, zoo ver menschelijk vernuft dit vermag, de woede van het ontembaar element we-ten te breidelen; welk een eerekrans zullen wij dan vlechten voor hem, die hierin, en met onvermoeiden ijver bezig was, en door niemand werd overtroffen? Doch hij zelf heeft zich eene onvergan-kelijke eerzuil gesticht, en zoo lang de Rijn, aan den Noorder Oceaan terug gegeven, de boorden van Katwijks strand zal besproeijen, zal de naam van Conrad door het nageslacht met eerbied genoemd worden! Maar ook alle vrienden van braafheid en menscheijkheid zullen dien naam in gezeged aandenken houden; want hij was nederig, zonder den min-sten zweem van laaggeestigheid; zijne eerlijkheid en trouw stonden onwrikbaar pal, maar nimmer gewaagde zijn mond er-van; hij was zachtzinnig en toegevend, maar onverzetbaar in het goede; hij was bescheiden, vriendelijk, goedhartig, het vertrouwen en de vraagbaak zijner meerderen, de liefde zijner onderge-schikten. Hij was waardig den hoogen eernaam van mensch te dragen, en op zijne grafzerk schrijve men met onuit-wischbare letteren: "Hier rust de zedige verdienste"! En metterdaad: deze laat-ste woorden werden nog eens met z'n naam en sterfdatum op de marmeren graf-steen van Brunings ingebeiteld.....

Het gedenkteken dat werd ontworpen door de drie zonen van Conrad en uitgevoerd door de classicistische Vlaamse beeld-houwer Joseph Geefs (1808-1885), geeft een afbeelding weer van de Rijn met op de achtergrond de zeesluis van Katwijk; links daarvan zit de godin der vrucht-baarheid als symbool van het vruchtbaar

geworden Rijnland en rechts rijdt de zeegod Neptunes op de golven van de Noordzee. In het fries van de steen zijn een zandloper (zinnebeeld van de tijd en vergankelijkheid), slang (symbool van de eeuwigheid) en vleermuis (allegorie van duisternis) afgebeeld. (Bij het oprichten van dit monument zouden bij het ontgraven van de grond fundamenten aangetroffen zijn van de voormalige Bavokerk, die zich tot op die plaats zou hebben uitgestrekt!)

Th. A. Delleman

Oproep "Assistentie koffie en verkoop-tafel".

Voor de komende grote manifestaties welke dit jaar in de Grote of St.-Bavo Kerk worden gehouden, vragen wij ter versterking van het verkoop-team, voor de koffie en verkooftafel een aantal dames die daarbij behulpzaam willen zijn. Mocht u zich hiervoor beschikbaar willen stellen, neemt u dan contact op met ondergetekende,

Mw. S. Schreuder-Dercksen
tel. 02503-33329

Oproep "Gastgezinnen".

Zoals U in het voorwoord van de voor-zitter heeft gelezen ligt het in de be-doeling om op de komende manifestaties in 1985 een aantal koren uit te nodigen uit onze partnersteden Angers en Osnabrück. Naast het bezoek uit genoemde steden, verwachten wij dit jaar ook een deputatie uit Gent op onze manifestaties.

De bezoeken worden verwacht eind juni (extra vriendendag) en begin oktober (Bavodag), de gasten zullen dan in Haarlem verblijven van vrijdag in de loop van de dag tot zondagmiddag (twee overnachtingen)

Gezien de besprekingen die momenteel gevoerd worden, kunnen wij U helaas nog niets mededelen over de samenstelling en leeftijden van de gezelschappen die naar Haarlem komen.

De commissie van voorbereiding voor het onderbrengen van de buitenlandse gasten, wil nu echter vast een beroep op U doen, of U genegen bent een of meerdere gas-ten op te nemen in Uw gezin. Mocht U hiervoor belangstelling hebben, dan gaarne Uw schriftelijke aanmelding aan onderstaand adres.

R. Bogaart
v. Deventerstraat 79
2035 AC Haarlem

BAVO KRONIEK

Voorzitter J.A.H. Post, van Kinsbergenstraat 50, 2014 DJ Haarlem,
Secretariaat J.H. Broek Roelofs, Zeelandlaan 72, 2101 TP Heemstede, tel. 023 - 28 96 79
Penningmr. H. Deurloo, Hyacinthenlaan 26 rd, 2015 BD Haarlem, tel. 023 - 32 64 14
Postrekening Vrienden van de Grote Kerk: 36 18 800

"De restauratie van de Grote Kerk is ten einde"

Beste Vrienden en Vriendinnen,

19 juni 1985 is een bijzondere dag voor onze Vriendenkring. Na de belangrijke restauratie van enige jaren is deze komende extra Vriendendag de afsluiting van een periode van hard werken om onze Grote Kerk weer in volle glorie, zijn staat te hergeven, waar dit voor Haarlem en Nederland zo belangrijk monument recht op heeft.

Vandaar in de eerste plaats namens onze kring een gelukwens aan de Nederlands Hervormde Gemeente en het College van Kerkvoogden van de Grote Kerk, voor hun enorme inzet om deze restauratie tot stand en gereed te laten komen. Onze kring is verheugd dat in samenwerking met de kerkvoogden zoveel in goede verstandhouding tot stand is gekomen.

Onze kring heeft niet stil gezeten, veel hebben wij kunnen bijdragen, financieel en persoonlijk. De laatste jaren is voor ruim f.300.000,- door onze kring betaald aan restauraties

in en aan de Grote Kerk.

Bestuursleden en medewerkers hebben vele malen grote en kleine groepen in de kerk ontvangen om kerk en Haarlem te laten zien wat er allemaal in de kerk en Haarlem te zien valt. Wij hebben zo een prachtige binnenstad vol met monumenten en schitterende winkels.

Bezoekers van onze kring welke kerk en stad bezoeken zijn altijd verrukt geweest van wat wij hen boden.

In onze Bavokronieken heeft U daar steeds uitvoerig over kunnen lezen. Daarom wil ik thans daarop niet meer terugkomen, doch stil staan bij de komende manifestatie.

Een commissie van voorbereiding heeft zich een aantal maanden uitvoerig met de manifestatie beziggehouden. Een perscommissie is bezig met een persconferentie en het verder informeren van pers, radio en tv. Een andere commissie is druk bezig met het onderbrengen van onze gasten uit Angers en Osnabrück.

De muziekcommissie met het programma voor 29 juni a.s., Koren uit Angers, Haarlem en Osnabrück zullen deze dag voor U optreden.

Daarnaast zullen weer enige stands U inzicht geven over het werk van houtsnijder, glazenier, iconenschilder en een restauratieschilder. Ook zullen er enige stands zijn uit de steden waar onze kring een relatie mee heeft.

Een bijzonder moment zal zeker zijn het onthullen van ons Vriendenraam in de kerk, naar een ontwerp van L. Boermeester, en gemaakt bij het bekende atelier van de fa. Bogtman in Haarlem.

De onthulling zal worden verricht door onze Burgemeester, mevrouw Schmitz.

Daarna zingt het koor van de kathedraal van Angers als eerste koor in de rij van onze koren uit Haarlem en omstreken, koren met een grote naam, en welke reeds jaren de koortraditie hooghouden.

Optreden van een koperkwartet en onze traditie, de jaarlijkse samenzang. In de avonduren zal het koor van de Dom van Osnabrück zingen.

In juli het jaarlijkse Orgelconcours en in augustus een Haarlemse Orgeldag, met orgelbespeling op diverse orgels in de Haarlemse binnenstad.

Voor de juiste dagen en tijden verwijs ik U naar de programma's in deze bijzondere kroniek.

In deze kroniek ook informatie over de groepen welke op deze dagen voor U zullen optreden.

Wij zijn zeer verheugd dat het Haarlems Anjer Comité voor deze kroniek een bedrag van f.2.500,- beschikbaar heeft willen stellen.

Veel werk en tijd is er in de voorbereiding van diverse dagen gaan zitten, doch dit alles is niets vergeleken bij de werkzaamheden welke de mensen die deze restauratie tot stand hebben laten komen hebben verricht.

Heel harde werkers welke met liefde voor de Grote Kerk zich hebben ingezet voor deze restauratie en welke steeds genezen zijn geweest onze kring te helpen waar dat mogelijk was.

Daarvoor onze hartelijke dank, wij zullen de vertrouwde gezichten in de kerk missen, hun stemmen, de vrolijke muziek maar ook hun hulp om weer eens hekken neer te zetten, tafels voor de koffie, borden om verkoopartikelen op te hangen. Niets is deze mensen te veel geweest.

Een nieuwe tijd gaan wij tegemoet. In juni zal onze kring zelfstandig worden, met notaris Bijlholt, is druk overlegd welke status zal worden gekozen: stichting of vereniging. Wij zullen U daarover nader informeren.

In oktober a.s. komt op 5 oktober, de Bavodag, Gent met een bijzonder programma op bezoek. Samen met de heer G. Courtois van de Ambassade van België zijn wij bezig om naast 5 oktober 1985, ook een tentoonstelling over Vlaams cultuurbezit te organiseren.

Voor het najaar staat er nog veel meer op stapel. U hoort hier nader over.

Doch eerst 29 juni 1985. Ik hoop U namens het bestuur allemaal te mogen begroeten in de Grote of St. Bavokerk, welke mede door onze kring weer terug is in ons midden en hopelijk daar over vele honderden jaren nog zal staan in vrede en veiligheid voor de mensheid.

J.A.H. Post
voorzitter

De Grote Kerk leeft weer helemaal.

Het gonst van de bedrijvigheid in het kerkgebouw, waar de laatste puntjes op de i gezet worden.

De kerk en de bijruimten zijn of worden op het moment dat dit geschreven wordt schoongemaakt en weer ingericht; alle inventarisstukken komen langzamerhand weer op hun plaats. Het kerkelijk bureau is terug op het bekende adres Oude Groenmarkt 23.

Het heeft allemaal veel voeten in de aarde gehad en er was af en toe ook tegenslag, maar gelukkig is het hele kerkgebouw nu weer beschikbaar voor de kerkdiensten, de orgelconcerten en het toeristenbezoek.

Vele duizenden mensen hebben de schoonheid van de fraai gerestaureerde Grote Kerk intussen al bewonderd of woonde de erediensten bij. Dit was weer een hele verandering na de ingebruikname van het schip van de kerk op 8 mei 1983.

De voorbereidingen voor de festiviteiten rond het gereedkomen van de restauratiewerkzaamheden zijn in volle gang. De Grote Kerk zal deze zomer extra in de belangstelling staan met ongetwijfeld als hoogtepunt de bijzondere bijeenkomst op woensdagmiddag 26 juni 1985, wanneer in aanwezigheid van H.M. koningin Beatrix en Z.K.H. prins Claus de restauratie zal worden afgesloten.

Daarna op zaterdag 29 juni 1985 de extra Bavodag van de Vriendenkring met de onthulling van het Vriendenraam en nog veel meer festiviteiten.

In de daaropvolgende week zal het Internationaal Orgelconcours worden gehouden op het wereldberoemde Müller orgel. Behalve de gemeentelijke orgelbespelingen zullen nog enige orgelconcerten plaatsvinden en is deze zomer ook weer een reeks bijzondere zondagavonddiensten gepland naast de normale kerkdiensten.

Ook naar de activiteiten en rondleidingen van de Vriendenkring wordt uitgekeken.

De Grote Kerk leeft weer!

Met het officieel beëindigen van de restauratie zal een ener verende periode worden afgesloten.

In nog geen 4½ jaar is deze omvangrijke consoliderende restauratie tot stand gebracht. Daaraan vooraf gingen jaren van vergaderen, corresponderen, onderhandelen en men kan we zeggen "vechten" door kerkvoogdij en architecten om de financiering van het geheel rond te krijgen.

De Grote Kerk, zoals deze er nu bijstaat, is een geweldige prestatie van iedereen die aan de restauratie, hoe dan ook heeft meegewerkt en zich heeft ingezet. Het was geen eenvoudige karwei; het beschikbare budget was relatief beperkt. Toch is het gelukt om ermee uit te komen en ruim binnen de geplande termijn met het werk gereed te zijn.

De restauratiekosten waarvoor geen subsidie verstrekt kon worden moest uit eigen kring komen. Naast bijdragen van onze gemeenteleden, collecten etc. ontvingen wij, zoals bekend, grote financiële steun van de Vriendenkring en van de Stichting Restauratiefonds Grote of St.-Bavokerk. Dank zij al deze gaven kon erg veel verwezenlijkt worden waarvoor anders geen geld beschikbaar zou zijn geweest. Nogmaals dank mensen.

Nu de restauratie voltooid is, ook hier een woord van dank voor de inzet van het direktieteam en andere medewerk(st)ers, de aannemers en hun personeelsleden, de vertegenwoordigers van de overheidsdiensten voor de Monumentenzorg, de kostersfamilie, het personeel van het kerkelijk bureau, onze secretaresse, die ook met van alles en nog wat te maken kreeg, kortom allen die op enigerlei wijze bij de restauratie betrokken raakten.

Het is de offers en de soms bijna niet meer op te brengen inspanningen meer dan waard geweest.

Het stemt ons alleen triest dat de heer Van Kempen Sr. het resultaat niet heeft mogen meemaken. Ook hem zijn wij veel dank verschuldigd.

Maar met het beëindigen van de restauratie zijn wij er niet. Is het een last of een voorrecht om als Hervormde gemeente eigenares te zijn van een monument van zo grote bouw- en kunsthistorische waarde? Als eigenaar moet je vechten voor het behoud ervan. Op de kerkvoogdij van de Hervormde Gemeente rustte min of meer de verplichting om dit gebouw voor het nageslacht te behouden en initiatieven daartoe te ontplooiën, welke een enorme inspanning en opoffering betekenden.

Je bent blij dat het gebouw nog volop benut kan worden voor het doel waarvoor het indertijd gebouwd werd; dat daaraan het culturele aspect is toegevoegd komt het behoud van dit monumentale kerkgebouw ten goede.

De overheidsinstanties, de eigen gemeentelieden, vrienden en vele anderen hebben hun steentje bijgedragen tot wat nu tot stand is gebracht.

Maar nogmaals: er is een vervolg. Voor het behoud ervan is (alweer) veel geld nodig. Dat gaat nu een rol spelen. De overheid wil subsidiëren, maar daarnaast moet jaarlijks een groot bedrag van "onzelf" op tafel komen; anders is er over 10 jaar weer "vallend gesteente". En dat kan toch niet voor de zoveelste keer in het centrum van zo'n fantastische stad als Haarlem. We moeten daarom inzet en bijdragen in allerlei vorm blijven vragen tot behoud van de Grote Kerk als kerk en als cultureel monument.

Bovendien zullen nog niet-uitgevoerde objecten de nodige aandacht vragen.

Wij vertrouwen dat de Vrienden de helpende hand zullen blijven bieden. Aan het bestuur en de rondleiders zal het niet liggen om de Grote Kerk op onnavolgbare wijze in de belangstelling te houden!

Namens het College van Kerkvoogden van de Hervormde Gemeente Haarlem:

H.L. Vermaire, (pres.)

"Trots op onze Grote Kerk."

Enkele dagen na de officiële heropening van onze gerestaureerde Bavo door H.M. koningin Beatrix en Z.K.H. prins Claus zal op zaterdag 29 juni de Grote Kerk Haarlems middelpunt van belangstelling zijn.

De "vrienden van de Grote Kerk" hebben een groot aantal activiteiten georganiseerd. Graag roep ik iedereen op deel te nemen aan deze Vriendendag. We mogen trots zijn op onze vernieuwde Grote Kerk, die - nu de steigers zijn verdwenen - weer in volle glorie het gezicht van ons stadscentrum bepaalt. Ik hoop dat de Grote Kerk er na de restauratie en na deze Vriendendag er vele nieuwe vrienden bij zal krijgen.

De burgemeester van Haarlem
mr. Elizabeth M.A. Schmitz

De Bavo-dag een feestdag

De Bavo-dag die op zaterdag 29 juni 1985 wordt gehouden is dit jaar meer dan een gezellige en instructieve ontmoeting van de Vrienden van de Grote Kerk, het is thans vooral een feestdag. Op 26 juni immers zal Koningin Beatrix de gerestaureerde Grote Kerk na een periode van vijf jaar restauratiewerkzaamheden weer officieel in gebruik stellen. Daarmee herkrijgt

Haarlem de beschikking over een uniek monument van laat-middeleeuwse bouwkunst; een monument dat vanaf zijn ontstaan in de meest letterlijke zin van het woord beeldbepalend is geweest voor het oude centrum van Haarlem.

Ik ben zelf onder de indruk gekomen van de grote toewijding waarmee de restauratiewerkzaamheden zijn uitgevoerd en van het daardoor verkregen resultaat. De financiële inspanningen van rijk, provincie, burgerlijke gemeente en kerkelijke gemeenten hebben rijke vruchten gedragen!

Dat het werk in 1981 kon worden begonnen en in een, voor een grootscheepse restauratie betrekkelijke korte tijd tot een goed einde kon worden gebracht, is mede te danken aan de grote publieke belangstelling, die in het bijzonder door de activiteiten van de Vrienden van de Grote Kerk is gewekt. Voor de Vrienden is de Bavo-dag op 29 juni daarom in dubbel opzicht een feestdag: niet alleen kunnen zij het gereedkomen van de restauratie gezamenlijk vieren, maar ook met dankbaarheid terugzien op de vele activiteiten ondernomen in de afgelopen jaren en in het bijzonder ook in de week van de officiële opening. Ik hoop dat zeer velen op 29 juni de Bavo-dag zó zullen beleven!

De Commisaris der Koningin
in de provincie Noord-Holland.
Drs. R.J. de Wit.

Gelukwens.

Met veel plezier voldoe ik aan het verzoek om een woordje te schrijven in de feestelijke Bavo-kroniek.

Met belangstelling heb ik, in de periode dat ik Bisschop van Haarlem ben, zover het in mijn vermogen lag, het verloop van de werkzaamheden aan de Grote- of St. Bavokerk gevolgd.

Het verheugt mij dat dit grote en prachtige cultuurmonument dat onze stad rijk is, en in de levendige belangstelling van velen staat, weer in haar oude luister is hersteld.

Door de inspanningen van tallozen, niet in de laatste plaats van de leden van de Vriendenkring, wordt deze erfenis, die in belangrijke mate bijdraagt aan het leefklimaat in onze stad, in stand gehouden.

Een gelukwens en een woord van waardering voor allen die, op welke manier dan ook, aan de restauratie van dit kerkgebouw hebben meegewerkt, alsmede aan de Kerkvoogdij die voor de erediens weer een prachtig gebouw ter beschikking heeft, is hier zeker op zijn plaats.

+ H.J.A. Bomers
Bisschop van Haarlem

Groetwoord uit Osnabrück

De restaurering van de Grote of de St.-Bavokerk in Haarlem is ten einde en dit is een reden voor een feestelijke viering, waaraan wij graag deelnemen. Het Osnabrückse jeugdkoor, neemt deel aan het concert in onze partnerstad om ten eerste aandacht te schenken aan het feit dat er al jarenlang een relatie bestaat met de Vriendenkring van de Grote of St.-Bavokerk en ten tweede om ook te mogen meedoen aan de feestelijkheden.

In het jaar van de jeugd, zie ik het bezoek van het koor in de partnerstad als een bijdrage om onze vriendschappelijke verhoudingen over te dragen aan onze jeugdigen in de stad.

Dat is een bewijs van Europese saamhorigheid tot instandhouding van de vrede.

De Vriendenkring van de St.-Bavokerk heeft vrijwillig vele activiteiten ontwikkeld om de renovering te verwezenlijken. Dat is bewonderenswaardig, omdat het Christelijk geloof op deze manier doeltreffend wordt gesterkt en het handelen in het bijzonder, een voorbeeld voor de jeugd is.

Namens de raad, het bestuur van de stad en mij persoonlijk, wens ik U veel geluk bij het eindigen van de renovering van Uw kathedraal. Ik wens U een harmonisch feest toe en dat U in de toekomst gebruik blijft maken van onze bestaande partnerschapsrelatie.

Met vriendelijke groeten Uw

Ursela Frick
Oberbürgermeister

Groet uit Angers

Haarlem is, net als haar zuster-stad in het westen van Frankrijk, een stad waar men een belangrijke waarde hecht aan de instandhouding van oude bezittingen, door smaakvolle zorg en door respect voor een zekere hoedanigheid van het leven.

Vanuit deze gedachte feliciteer ik het Gemeentebestuur van Haarlem, voor het werk, dat binnenkort verwezenlijkt zal zijn: de restauratie van de prachtige kerk de St. Bavo, waarvan de constructie uit de 14e eeuw dateert.

Dit heugelijke initiatief zal zeker bijdragen tot het doen toenemen van het aantal belangstellenden voor het Internationale Orgelconcours, dat elk jaar in Haarlem wordt gehouden.

Ik ben er tenslotte van overtuigd dat zij een steeds groter wordend aantal inwoners van Angers zal aansporen elk jaar naar Haarlem te komen.

Dat is mijn grootste wens.

Jean Monnier
Burgemeester van Angers

Het werk is gereed, de aandacht moet blijven.

De restauratie van de Grote of St.-Bavokerk in Haarlem is nu geheel voltooid, de diensten en concerten kunnen weer in de grote ruimte worden gehouden.

Geen lekkende daken en goten, zwakke kapconstructies, geen verweerde, gevaarlijk verankerde natuursteen, gescheurde muren en loszittend stucwerk kunnen dit gebruik nog beïnvloeden. Een blik uit het triforium van het koor door de hoge kerk naar het schip toont de kerkruimte in al zijn omvang en kwaliteit, door de lichtinval van de hoge ramen in helderheid versterkt en vervult mij met trots, trots over het bereikte resultaat, dat door zoveel "werkers in het veld" als zo'n hechte groep, tot stand is gebracht. Dank ook aan die andere betrokkenen, die het herstel van dit kerkgebouw mogelijk maakten. Bijna 5 jaren lang heeft de Kerkvoogdij het vertrouwen gehad, de kerk, hun gebouw met zo'n internationale betekenis, in handen te leggen van al die "restaurateurs".

Als ik nu tussen de daken, veilig achter de herstelde balustrade en tussen de goed verankerde pinakels sta, denk ik aan de fijne samenwerking binnen het architectenteam, eerst samen met Henk van Kempen Sr., meer dan zo maar een collega, meer een vriend en later met Henk Jr.

Architect G. Lankhorst.

Ik denk ook aan de zorgen van onze opzichter, de heer Postema over de gewenste te behalen kwaliteit, over de bijdrage uit het vak van de heer Houtman, uitvoerder van de aanne mer, de heer Bogaart van de vriendenkring die het werk zo nauwgezet op de voet volgde en alles op de foto vastlegde en over de door het architectenteam genomen besluiten waarin de prijs en de tijd zo'n grote rol speelde.

Had de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur reeds in de beschikking opgedragen het gehele werk in 1 jaar, zonder overschrijdingen uit te voeren, de aannemer Jurriens kon door zijn uit de eerste fase opgedane ervaring, de tijdsduur van 5 jaar bijna met een jaar bekorten, een geba wat i.v.m. het eerder in gebruik nemen van de zo noodzakelijke ruimten, de Kerkvoogdij welkom was.

Een voorwaarde was echter dat het architectencentrum de ze tempoverhoging kon volgen. Gezien de noodzakelijke zorgvuldig af te wegen voorstellen, de prijsvorming, het kritisch volgen door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg geen geringe opdracht.

Samen met de financieel bouwdeskundige, de heer Hofmar en andere medewerkers van bureau Brink uit Leidschendam slaagden zij daarin.

Het is belangrijk bij de restauratie van de Grote Kerk de kwaliteit van het bestaande als architect te erkennen, te respecteren, zowel in vorm als in materiaal, en steeds he noodzakelijk nieuw aan te brengen werk goed af te stem men op het oude te handhaven deel.

Goed onderzoek en rapportage naar de vorm, de betekenis de uitdrukking en de technische hoedanigheden is belangrijk, evenals het afwegen en kiezen uit verschillende mogelijkheden en bezoeken aan reeds toegepaste materialen in vergelijkbare objecten.

De zienswijze van de ambtenaren van Rijksdienst voor de Monumentenzorg is voor het bepalen van de keuze onontbeerlijk. Ik denk dan in het bijzonder aan de voorzichtig benaderde en genomen besluiten ten aanzien van de geresatureerde kapvoeten, nu in de 14e en 15e-eeuwse vorm, het met leien bedekken van de daken in de dubbele oud-Duitse dekking, de goten bekleden met koper en voor de bredere

Nieuwe koperen dakgoot

joten met lagen epoxyhars en niet met het gebruikelijke ood, het wegnemen van de in de 19e eeuw aangebrachte pleisterlaag met getrokken voegen over de prachtige Gobertange kalksteen, toen om het beeld samen met de aangebrachte strakke Udelfanger zandsteenblokken te verzachten, nu om de aantasting van de Gobertange steen door de stuc-aagopsluiting tegen te gaan, de keuze voor al de te vervangen ijzeren doken en ankers in de natuursteen, baksteen en van het hout het duurdere roestvrij staal en brons te gebruiken.

De in de hoge koorvensters aanwezige ijzeren brugstaven, de horizontale metalen koppeling van de verticale natuurstenen montans, ondanks de loden mantels om het ijzerwerk, mocht te vervangen door brugstaven in een bronzen uitvoering, waardoor wel een gehele demontage en weer opbouwen van de vensters en alle verdere materialen op deze bronzen uitvoering werden afgestemd, het vervangen van grote lengten van verrotte liggers, sleutelstukken en spantpoten in gevapend epoxymortel in plaats van het traditioneel aanlassen in hout, het kiezen voor een nieuw ontwikkeld uit één laag bestaand ademend pleistersysteem, in oppervlak en dikte de oude pleister benaderend en niet het ook in kerken gebruikelijke uit meerdere lagen opgebouwd waterkerend pleister.

De uiteindelijke keuze is naast de vormgeving, de kwaliteit en de prijs mede gericht op het toekomstig onderhoud

Vernieuwde kapvoetconstructie

Hierbij werd door de architecten niet geschroomd, nieuw ontwikkelde materialen en de verwerking van deze materialen toe te passen, waardoor het noodzakelijk onderhoud kan worden beperkt en eenvoudig kan worden uitgevoerd.

Het werk is gereed, de aandacht voor de kwaliteit van het kerkgebouw en monument en daarom voor het onderhouden, moet blijven.

Ik spreek de hoop uit dat, straks wellicht met andere kerkvoogden, met andere "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem" en vele anderen, een even grote betrokkenheid met het lot van de kerk blijft bestaan opdat wat nu bereikt is, kan blijven.

G. Lankhorst, Architect HBO BNA

De restauratie is ten einde

Op woensdag 27 maart j.l. was het dan zover. De restauratiewerkzaamheden aan de Grote of St.-Bavokerk waren dusdanig gevorderd, dat het werk voor wat betreft het kerkgebouw door de aannemer kon worden opgeleverd.

Enige maanden later dan de bedoeling was, dit in verband met sneeuw en vorst, kon de kerkvoogdij weer beschikken over dit grootse bouwwerk.

Toch zelfs één jaar eerder dan het werkplan aangaf, namelijk januari 1986 was de streefdatum.

Voor het Aannemersbedrijf H.J. Jurriëns was het tijdens de aanbesteding van het werk lang niet zeker of de restauratie aan haar zou worden opgedragen.

Op maandag 17 november 1980 schreven een viertal bedrij-

ven in op dit belangrijke werk. Het was een ingewikkelde procedure met cijfers voor de eerste fase, bouwplaatskosten en een aantal normen voor werkzaamheden, die in de volgende fases gehanteerd moesten worden. Dit alles bijeen moest een laagste inschrijver aanwijzen. Even voor Kerstmis kwam het verheugende bericht dat ons bedrijf de gelukkige was en op 15 januari volgde de officiële opdracht, waarna het werk een aanvang kon nemen.

Na een moeizaam begin kwamen de restauratiewerkzaamheden op gang. Het werk was, terugblikkend, in grote lijnen gesplitst in twee fases. Fase één schip en beuken. Fase twee koor en beuken met zijkapellen en "aanbouwen", zoals winkeltjes, administratieruimten, kosterswoning, vergader-ruimten enz.

Met fase één werd een aanvang gemaakt na het gereed komen van een groot geïsoleerd noodshot ter plekke van de viering.

Zoals gebruikelijk werden eerst de kappen van schip en beuken, waar nodig, grondig hersteld. Dakbeschot en leidekking vernieuwd. De kapvoetconstructie van de lichtbeuk werd teruggebracht naar zijn oorspronkelijke vorm met gebruikmaking van moderne voorzieningen en technieken.

De ramen en muurwerken waren op veel plaatsen verankerd met ijzeren doken en brugstaven, die na zoveel jaren onder invloed van vocht danig waren aangetast en de natuursteen deed scheuren. Dit ijzer is, voor zover het direct noodzakelijk was, vervangen door brons. Natuursteen dat ernstig was aangetast werd uitgehakt en door nieuw materiaal verwisseld. Door toetredend vocht via de slechte goten en omlopen kon het water diep in het opgaande muurwerk dringen en vanwege de waterdichte buitenpleister alleen maar naar binnen doordringen. Het pleisterwerk was hierdoor ernstig aangetast en moest vervangen door een speciale pleister, zodat de zouten in de muren geen gevaar vormden voor de muurafwerking.

Al deze werkzaamheden verliepen in een hoog tempo, zodat op zondag 8 mei 1983 dit gedeelte van de kerk weer voor de eredienst beschikbaar kwam.

Er was toen reeds een aanvang gemaakt met de 2e fase en het moest mogelijk zijn omstreeks januari 1985 geheel gereed te zijn.

Vanwege een snellere financiering door de Rijksoverheid was de mogelijkheid, de werkzaamheden versneld uit te voeren, vergroot. Op vele plaatsen kon gewerkt worden zonder dat dit grote problemen meebracht. De uitvoering werd versterkt en onder aanvoering van directie en opzichter werden de restauratiewerkzaamheden in hoog tempo uitgevoerd.

Wekelijks vergaderden de architecten, opzichter en uitvoerder om eventuele stagnaties te voorkomen en zo die toch dreigden, de zaken vroegtijdig voor te bereiden. Grote technische problemen in het werk deden zich niet voor.

Door de ervaringen tijdens de eerste fase waren onze mensen beter op het werk ingesteld.

Op organisatorisch gebied was aanpassing nodig, vooral voor de documentaristen, die tussen de bedrijven door de bouwsporen en resten van aanwezige muurschilderingen moesten vastleggen en in lijvige verslagen vastlegden.

Ook voor het toeleveren en plaatsen van het glas-in-lood was weinig tijd beschikbaar zodat ook de glazeniers een grote inspanning moesten leveren om op tijd te zijn. Ze moesten werken onder moeilijke omstandigheden en tussen borende, hakkende en stucadorende lieden.

De restaurateurs van de muur- en gewelfschilderingen vlogen van hot naar her om het bouwproces voor te blijven, ook voor hen een pluim voor het resultaat van hun werk onder deze omstandigheden, mede door het feit dat de vrienden van de Grote Kerk, indien nodig, financieel steunden.

Een goede organisatie is alleen mogelijk wanneer eenieder, die bij het werk betrokken is, zich volledig inzet en aan die inzet heeft het niet ontbroken.

Zeker vermeldingswaardig is het feit dat zich tijdens de werkzaamheden gelukkig geen ongelukken hebben voorgedaan, vooral tijdens het herstel van de kapconstructies was voorzichtigheid geboden.

De schutwerkzaamheden op zo'n grote hoogte houden altijd risico's in zich.

Een vertrouwd beeld boven de Vishal in de afgelopen jaren, de vier bouwketen, die diende als dagelijkse huisvesting voor opzichter, uitvoerder en de vele bouwvergaderingen daarin gehouden zijn afgebroken en de stalen onderbouw gedemonteerd. Nog enige tijd blijven enkele mensen beschikbaar om nagekomen opdrachten uit te voeren van werken die nog verricht moeten worden om een passend eind aan het werk te geven.

Vele handen zijn nodig geweest om de Grote of St.-Bavokerk weer een groots aanzien te geven.

Veel denkwerk is gedaan om de plannen tot uitvoer te brengen. Hoofdarchitect H.W. van Kempen Sr. heeft de voltooiing van zijn werk niet meer mogen meemaken. Een werk dat hem al vele jaren bezig hield en zoveel voldoening gaf. Zijn zoon heeft samen met architect G. Lankhorst zijn werk afgemaakt.

Wij danken allen die zich hebben ingezet voor de restauratie. Het architectenteam, opzichters, personeel en onderaannemers, documentaristen, kerkvoogdij, monumentenzorg, kostenbewakers, de vrienden van de Grote Kerk en zij die op de achtergrond veel werk hebben geleverd. Allen erg bedankt voor de goede samenwerking.

H. van Essen. Directeur

De Grote Kerk

Langzaam maar zeker zakten de steigers, iedere dag een stukje. Langzaam maar zeker kwam de Sint Bavo weer te voorschijn, in een vernieuwde gedaante. Ik kon het allemaal volgen vanuit het raam van mijn kamer op het stadhuis en het deed me allemaal veel plezier. Want een van de mooiste monumenten van Haarlem werd grondig aangepakt en kreeg weer het aanzien dat het verdiende. En wat wil je dan als wethouder van Monumentenzorg in Haarlem nog meer?

Wel, ik wil nog veel meer! Ik wil proberen het Haarlemse monumentenbestand zo goed mogelijk te restaureren, de tijd is er nu rijp voor. En dat is wel eens anders geweest! Ik wil in de eerste plaats de monumenten op de Grote Markt aanpakken, stuk voor stuk, zodat over een tweetal jaren onze Markt weer omgeven zal zijn door fraaie gebouwen, waarnaar iedereen, Haarlemmer of toerist, met genoegen zal kijken. Maar daarover direkt meer.

Eerst terug naar de Sint Bavo. Lange jaren van voorbereiding waren nodig om tot werkelijke restauratie te komen. In de eerste plaats speelde daarbij de merkwaardige eigendomssituatie een rol. Een nationaal monument, waarvan de toren en wat daaronder zit, eigendom is van de gemeente Haarlem, en het schip, het koor en alles wat er nog meer aan gebouw is, eigendom is van de Hervormde Kerk. Het heeft dan ook veel overleg gevraagd tussen Kerkvoogdij, architectenteam, Rijksdienst voor de Monumentenzorg en gemeentelijke vertegenwoordigers om het eens te worden over de wijze van restaureren en vooral over de wijze van financieren. Mijn voorgangers de wethouders Van Liemt en Vos hebben mij over deze fase uitvoerig verteld, over het vele overleg met de Rijksdienst, om alles toch maar startklaar te

helpen maken. Helpen ja, want we mogen niet vergeten dat het in grote lijnen een particulier monument betreft, waarbij het voortouw in particuliere handen lag.

De restauratie zelf is een jarenlang proces geweest, dat echter voorspoedig is verlopen. Zo voorspoedig zelfs, dat de bouwketen meer dan een half jaar eerder zijn verdwenen dan werd verwacht. Ik ben tijdens de restauratie een paar keer gaan kijken. Ik heb mij verheugd over het vakmanschap waarmee het werk werd uitgevoerd, over de liefde voor het werk die sprak uit de betrokkenheid van architecten en bouwers.

Ik heb mij opnieuw verbaasd over de geweldige rommel bij zo'n restauratie en over de immense afmetingen van het gebouw. Ik heb getreurd over het op het laatste ogenblik afgelasten van het archeologisch onderzoek onder de kerk, waarmee wij hoopten belangrijke gegevens over de geschiedenis van Haarlem boven de grond te krijgen.

Een zeer belangrijke rol hebben de "Vrienden van de Grote Kerk" gespeeld. Want het is mede door Uw inzet en Uw enthousiasme dat de aandacht voor de kerk en zijn restauratie niet verslapte en breed uitgedragen werd. U heeft ontzettend veel georganiseerd en U bent erin geslaagd als een ware supportersvereniging op te treden! En het is daarom terecht dat er in feite twee feestdata zijn: 26 juni a.s. de officiële ingebruikneming door Koningin Beatrix en 29 juni a.s. de grote dag voor de "Vrienden van de Grote Kerk".

De gemeente Haarlem heeft de handschoen opgenomen die in de ring werd geworpen bij de start van de restauratie van de Sint Bavo. De Grote Markt gaat mee met deze opknapeurt. En daarom ziet U nu ook het Stadhuis in de steigers komen en er weer langzaam maar zeker uit raken. En wat daar dan te voorschijn komt. Een juweeltje!

Maar dat is nog niet alles. Door de goede verhoudingen welke wij op dit ogenblik hebben met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg wordt het ons mogelijk gemaakt nu plannen te maken voor de Hoofdwacht, de Vleeshal en de Vishal. Als deze plannen in de komende twee jaar worden uitgevoerd, is het aanzien van onze Grote Markt weer zoals het behoort te zijn: Een fraai plein, omringd door fraai geres-taureerde monumenten en goed onderhouden nieuwere bouwwerken. En daar mogen wij als Haarlemmers best trots op zijn.

Ik wil dan ook ieder die daaraan meewerkt vragen door te gaan om het einddoel te bereiken. Maar ik wil speciaal ieder feliciteren die heeft meegewerkt aan het voorbereiden, uitvoeren en gereedkomen van het eerste monument in de serie op de Grote Markt dat in zijn vernieuwde status voor ons op rijst: de Grote Kerk!

A.F. Kraak
Wethouder van Monumentenzorg.

Tentoonstelling De Bavo in Beeld 27 juni t/m 18 augustus 1985

"Vleeshal" Grote Markt Haarlem

openingstijden:

maandag t/m zaterdag 11.00 - 17.00 uur.
zondag 13.00 - 17.00 uur.

In de Vleeshal wordt van 27 juni tot 18 augustus een tentoonstelling gewijd aan de Grote of St.-Bavokerk in de beeldende kunst. Deze tentoonstelling vindt plaats ter gelegenheid van de voltooiing van de restauratie van de kerk. Vanouds is de Grote of St.-Bavokerk een bron van inspira-

tie geweest van vele kunstenaars. Eén van de belangrijkste architectuurschilders uit de Gouden Eeuw, de Haarlemmer Pieter Jansz, Saenredam (1597-1665) begon zijn carrière als architectuurschilder met een serie kerkinterieurs van de Grote of St.-Bavokerk. Het vroegste schilderij dateert uit 1628. Saenredam schilderde hierin het middenschip van de kerk met een rijk gekleed gezelschap. Een jaar eerder had

hij een tekening vervaardigd van hetzelfde gezicht in het middenschip zonder figuren. Deze tekening heeft dezelfde maat als een illustratie voor Samuel Ampzing's Beschrijvinghe ende Lof der Stad Haerlem, dat in 1628 in druk verscheen in Haarlem. Saenredam leverde hiervoor vele ontwerpen voor de illustraties. De tekening is doorgegriffeld, zoals zichtbaar is op de achterzijde om de voorstelling over te brengen op de graveerplaat.

Behalve de hier bovengenoemde ontwerptekening en gravure zijn op de tentoonstelling twaalf andere tekeningen van de hand van Saenredam aanwezig. Deze zijn afkomstig uit Brussel, Berlijn, Leiden en het Haarlemse Gemeentearchief. Eén van de belangrijkste bruiklenen op de tentoonstelling is het schilderij van de zuidelijke kooromgang van Pieter Saenredam afkomstig uit de Gemäldegalerie van Berlijn (afb.3).

Dit schilderij is sinds 1961 niet meer in Nederland tentoongesteld geweest. Dankzij deze belangrijke bruiklenen is het mogelijk inzicht te krijgen in de werkmethode van Saenredam.

Saenredam begon met een schets, die hij ter plaatse in de kerk tekende, of zoals hij dat zelf noemde in de opschriften van zijn tekeningen 'na 't leven' schetste. Deze schets werd uitgewerkt in zijn atelier tot een constructietekening, waarin het oogpunt, de horizon en andere hulplijnen voor de perspectiefconstructie werden aangebracht.

Bij het gezicht in de zuider kooromgang uit Berlijn (afb.1) is de constructietekening bewaard gebleven. De werkmethode van Saenredam is uitstekend te volgen in de schets (bruikleen uit Leiden) en schilderij (bruikleen Amsterdam, Rijksmuseum).

Saenredam heeft hier gekozen voor een gezicht vanuit de zuidelijke kooromgang naar het noorden, naar het koor met het grote koororgel (1772 afgebroken). Hieruit valt op te maken met welk een uiterste precisie Saenredam te werk ging. Met de werkelijkheid als uitgangspunt streefde hij er naar het kerkinterieur in al zijn heldere belijning en structuur weer te geven in een egaal, diffuus licht.

Sterke licht-donker contrasten werden bewust vermeden om de lineaire opbouw van de architectuur vooral in al zijn details duidelijk uit te laten komen.

Opvallend is dat de volgende generatie Haarlemse architectuurschilders, de gebroeders Job en Gerrit Berckheijde voortgaan op de door Saenredam ingeslagen weg. Door Job Berckheijde werden wat meer licht-donker effecten toegepast en werden donkere, bruine en grijze tinten gebruikt.

Gerrit Berckheijde ontwikkelde het stadsgezicht op een geheel eigen wijze. Uitgaande van de werkelijkheid heeft hij vele gezichten op de Grote Markt met de Grote Kerk geschilderd, waarvan er alleen al zo'n 18 stuks bewaard zijn gebleven.

Sterker dan de gebroeders Berckheijde, grijpt Isaak van Nickelen terug naar de kerkinterieurs van de Grote Kerk door Saenredam. Qua perspectief en kleurgebruik is er een zeer nauwe verwantschap met Saenredams schilderijen.

Op de tentoonstelling zijn hiervan een aantal voorbeelden te zien, waaronder schilderijen uit privé bezit, die nooit eerder geëxposeerd zijn geweest.

Met de schilderijen en tekeningen op de tentoonstelling wordt nog eens het bijzondere karakter van de Haarlemse 17de eeuwse architectuurschilderkunst onderstreept.

In de 18de eeuw bouwden de kunstenaars daarop voort. Schilderijen en aquarellen van Isaak Ouwater, Jan de Beijer, Hermanus Schouten en Vincent van der Vinne, waarvan een vijftiental op de tentoonstelling zijn opgesteld, illustreren dit op frappante wijze.

In de 19de eeuw waren het kunstenaars als Bart van Hove, Johannes Jelgerhuis, Cornelis Springer en Johannes Bosboom die zich door de Grote of St.-Bavokerk lieten inspireren. Hun visie is vaak romantisch gekleurd. Het vastleggen van de werkelijkheid was voor hun lang niet zo belangrijk als het scheppen van sfeer. De verhevenheid en monumentaliteit van het gebouw accentueerden zij, vaak zonder dat dit strookte met de realiteit.

Behalve de beeldende kunst wordt er op de tentoonstelling informatie gegeven over de bouwgeschiedenis, de financiering van de kerk, de resten van altaren daterend uit de periode voor de reformatie. Het altaar van het Bakkersgilde dat ooit in 1575 werd vervaardigd door Pieter Pietersz. is voor deze gelegenheid speciaal gerestaureerd en tentoongesteld. Verder is nog beeldhouwwerk te zien en de zilveren avondmaalsbekers, broodschalen en zilveren collecteschalen, daterend uit de 16de, 17de en 18de eeuw.

Op de eerste verdieping van de Vleeshal wordt het resultaat gepresenteerd van het bouwhistorisch onderzoek dat door mevrouw M.A. Prins-Schimmel is verricht tijdens de restauratie. Vele zaken zijn aan het licht gekomen wat betreft resten van muurschilderingen, de kapconstructie, de telmerken, de preekstoel, waarop uitvoerig ingegaan wordt op de tentoonstelling.

Tot slot geeft de afdeling Monumentenzorg van Openbare Werken van Haarlem inzicht in een zestal restauratie-ambachten. De steenhouwer, de loodgieter, de leidekker, de smid, de schilder, de schrijnwerker en de glazenier worden nader toegelicht. Oude en nieuwe technieken worden getoond, evenals materialen en gereedschappen, die benadrukken hoe belangrijk het restauratie-ambacht is voor een res-

tauratieproject als de Grote of St.-Bavokerk.

Ter gelegenheid van de voltooiing van de restauratie en ter begeleiding van de tentoonstelling verschijnt een boek getiteld "De Bavo in bedrijf", bestaande uit een twintigtal artikelen waarin bepaalde aspecten betreffende de bouw, de inrichting, de beeldhouwkunst en schilderkunst worden uitgewerkt door verschillende auteurs, die op dat terrein zijn gespecialiseerd.

Drukkerij Joh. Enschedé en Zonen heeft dit boek verzorgd, dat 160 pagina's zal tellen en 150 afbeeldingen waarvan 40 in kleur.

Deze tentoonstelling is mede mogelijk gemaakt door financiële steun van onderstaande bedrijven/instellingen.

St. Restauratiefonds Bavo

Bavo-vrienden

Ruigrok Stichting

Enschedé Stichting

Fonds 'De Haas'

Anjerfonds

Comité Zomerzegels

Nutsspaarbank

Architectenteam Bavo

H.J. Jurriëns B.V.

P.B.

Oproep Gastgezinnen

Op de extra Vriendendag van zaterdag 29 juni a.s. zal naast de koren uit Haarlem en partnersteden Angers (Fr.) en Osnabrück (Dld.) op deze manifestatie aanwezig zijn.

Voor de koorleden uit Angers (ca.50) en Osnabrück (ca.100) personen in de leeftijd van 7 tot 25 jaar worden gastgezinnen gevraagd die een of meerdere gasten op willen nemen, met verzorging.

De koren arriveren op vrijdag 28 juni en verblijven tot zondag 30 juni in Haarlem, een mogelijke uitzondering kan zijn dat het koor uit Angers een dag langer blijft tot maandag 1 juli.

Mocht U in de gelegenheid zijn om voor de komende manifestatie een of meerdere personen op te willen nemen, dan gaarne zo spoedig mogelijk Uw schriftelijke aanmelding met vermelding Angers en/of Osnabrück aan onderstaand adres.

R. Bogaart
v. Deventerstr. 79
2035 AC Haarlem
023 - 330877

Programma Vriendendag 29 juni 1985

Namens het bestuur van de "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem" nodig ik U uit voor onze bijzondere Vriendendag op zaterdag 29 juni in de Grote of St.-Bavokerk te Haarlem. Een heel bijzondere dag, nu de restauratie (1981-1985) officieel is afgesloten.

Ter gelegenheid van deze dag zijn er veel activiteiten, koren uit Haarlem, Angers en Osnabrück treden voor U op, daarnaast zijn er in de kerk de verkoop en koffietafel en een aantal stands waar U kunt zien hoe een *glazenier (1), houtsnijder (2), iconen (3) en een restauratie schilder (4), werkt.

Onderstaand treft U het voorlopig programma voor deze dag.

Door omstandigheden is het mogelijk, dat er een wijziging in het programma komt, U ontvangt echter, als U naar de kerk komt, bij de ingang het juiste programma. U komt natuurlijk naar onze fraaie kerk, waardoor met Uw bijdrage in de afgelopen jaren, veel aan is gedaan. Graag ontmoet het bestuur U op een van de uitvoeringen,

namens het bestuur
J.A.H. Post, voorzitter.

- 1 Kees Schmit, Haarlem
- 2 Koos Koops, Waddinxveen
- 3 Ersina de Jong, Waardenburg
- 4 Gerrie Rodenhuis Koppelaar, Amsterdam.

- 10.00 uur Opening met muziek door blazerskwintet.
Toespraak door de voorzitter van de vriendenkring, waarna de Burgemeester van Haarlem, Mevr.Mr.E.M.A.Schmitz deze dag zal openen. Daarna onthullen Burgemeester en Wethouders van Haarlem het Vriendenraam in de kerk, e.e.a. opgeluisterd met orgelmuziek en koperkwintet.
- 10.40 uur Optreden van Maitrise de la Cathedrale D'Angers o.l.v. Michel Levron.
- 12.00 uur Christ.Ger. Zangvereniging Luctor et Emergo met Dirk Out op het orgel.
- 13.30 uur Haarlems kamerkoor
- 14.15 uur Haarlems gemengd koor.
- 14.45 uur Haarlems blazersensemble.
- 15.00 uur Heemstedse Chr.Oratoriumvereniging met de samenzang.
- 20.15 uur Optreden van het koor van de Dom van Osnabrück met de h - moll Messe van J.S. Bach met medewerking van het Mainzer Kammerorkest en 4 solisten o.l.v. Joh. Rahc.

N.B.:

Gezien de hoge kosten voor het avondconcert, zal de toegangsprijs f.10,- per persoon bedragen, ook voor de leden van vriendenkring.

Kaartverkoop voor het avondconcert op 29 juni a.s. vanaf 12 juni bij het kerkelijk buro Oude Groenmarkt 23, tussen 10.00 - 16.00 uur en op zaterdag 29 juni bij de informatiestand in de kerk.

Het Haarlems Koper Ensemble

Het Haarlems Koper Ensemble is in 1978 door de muziekpedagoog en trompettist Barend Lutgendorff opgericht. Het ensemble in zijn eerste samenstelling vindt zijn oorsprong in de begeleiding van kerkdiensten.

Momenteel spelen bij het Haarlems Koper Ensemble: op trompet Jan Leuven en Gerrit van Oostveen; op hoorn Hanny Vooges en op trombone Hans van der Drift en Alex Silvis.

Het repertoire strekt zich uit van de middeleeuwen tot en met de twintigste eeuw. In de loop der eeuwen is veel voor koperensembles geschreven of bewerkt.

Wij spelen nog altijd in kerkdiensten, maar verzorgen daarnaast concerten in diverse instellingen.

Wellicht kent U het Haarlems Koper Ensemble van de Kerstnachtzang op het Nieuwe Kerksplein waar we al enige jaren het gezang met onze koperklanken ondersteunen.

29 juni zullen wij voor U enige werken van J.S. Bach en andere barokcomponisten vertolken.

"De koorknapenschool van de kathedraal van Angers"

De koorknapenschool van de kathedraal van Angers behoort tot één van de oudsten in Frankrijk.

Bisschop G. Turpin van Angers, besloot tot oprichting "de dinsdag na de Heilige Martin in de winter" in 1369.

Het was een internaat waar de kinderen algemeen onderwijs en gelijktijdig een verzorgde muzikale cultuur genoten, die hen in staat stelde, op waardige wijze de gregoriaanse en veelstemmige liederen te verzorgen, voor de diensten van de kathedraal.

Van de 15e tot de 18e eeuw was de koorknapenzangschool gehuisvest in één van de verblijven die de kloostergangen omgaven in de kathedraal (op de huidige Place Freppel).

Zij is er trots op tussen de meesters één van de beroemdste componisten van de Renaissance te hebben gehad: Clément Janequin (van 1530 tot 1540), en, tussen de leerlingen, Jean-Baptiste Moreau, die de tragedies van Racine schreef: Esther en Athalie.

In de loop van haar lange geschiedenis heeft de koorknapenzangschool slechts twee onderbrekingen gekend: de eerste tijdens de revolutie van 1789, de tweede na de wetten van scheiding in 1901.

In 1908 kreeg de koorknapenzangschool een nieuw élan dankzij kanunnik Turpault. Maar vanaf dat moment was zij geen internaat meer. In 1946 volgde kanunnik Poirier de heer Turpault op. Hij zette het voortreffelijk gerealiseerde werk van zijn voorganger voort en breidde het ook uit. Beide hebben een beslissend en bewonderenswaardig aandeel gehad in het bestaan van de koorknapenzangschool.

Pastoor Levron, die gedurende twee jaar assistent van kanunnik Poirier was, volgde hem in 1966 op. Hij volgde zijn muzikale studie in Angers (aan het Institut de Musique Sacrée, en de Ecole Nationale de Musique), vervolgens in Rome (aan het Institut Pontificat de Musique Sacrée).

Hij heeft examen gedaan in gregoriaanse zang en in compositie (van harmonie, contrapunt en fuga).

Tegenwoordig omvat de koorknapenzangschool een dertigtal kinderen van 7 tot 14 jaar, die van verschillende scholen komen, enige meisjes en een dertigtal mannen (jongeren en volwassenen).

De kinderen hebben twee à drie keer per week les of repetitie. Zij werken aan de stem, doen zangoefeningen en de partituren. De volwassenen hebben eenmaal per week repetitie. Beiden hebben bijna iedere week algemene repetitie.

Koorknapenschool 'Angers'

De koorknapenzangschool zingt elke zondag en op godsdienstige feesten het gregoriaanse repertoire. Enkele jongens zingen alleen de vers van de trapzang of de lofzang. De koorboeken die voor het zingen gebruikt worden dragen de tekenen van de St. Gall of van de Einsiedeln.

Maar de koorknapenzangschool zingt eveneens veelstemmig: van de Middeleeuwen tot nu, die overwegend afgestemd zijn op de missen Motets en Répons van de 15e en 16e eeuw.

Onder de grote werken met orkest die zij heeft gezongen vermelden wij: Requiem van M. Durufle, psalmensymphonie van Stravinsky, de Profundis van Delalande, Stabat Mater van Rossini, Requiem van Mozart, Cantate voor alle tijden van J.S. Bach, Jephta van Carissimi.

Wij voegen er de Missa Chorales van F. Liszt met orgel, en fragmenten van de mis in sol van F. Paulenc aan toe.

In 1969 creëerde zij "Symphonies Mariales" van J. Chailley voor alleenzang, koor en klein orkest (tijdsduur ongeveer 30 minuten) en een werk a capella van dezelfde schrijver "Testament de Janequin", ter gelegenheid van het 600-jarig bestaan van deze school.

In juni 1980 heeft de koorknapenzangschool "La Sermon sur la Montagne" van G. Migot uitgevoerd, die sinds haar schepping in 1937 nog niet in Frankrijk gezongen was.

In juli 1981 creëerde de koorknapenzangschool "Le buisson Ardent", werk voor alleenzang, koor en diverse instrumenten, gecomponeerd door Ch. Villeneuve, professor in de Heilige Schrift aan het nationale conservatorium in de streek van Nantes, op een tekst van D. Rimaud.

Het oeuvre werd aan Lourdes gegeven in het kader van het internationale eucharistie-congres in de basiliek St. Pie X.

De koorknapenzangschool van de kathedraal van Angers is aangesloten bij de franse federatie "Pueri Cantores".

In juli 1978 vertegenwoordigde zij Frankrijk bij het Concert der Volkeren, toen bij het internationale congres "Pueri Cantores" in Wenen, in Oostenrijk (7.000 deelnemers uit 19 landen).

Dit jaar van 2 tot 7 juli, neemt zij deel aan het internationale congres "Pueri Cantores" in Parijs.

Liederen ter gelegenheid van het concert in Haarlem, 29 juni 1985.

Gloria Laus	Hymne Gregorienne
Haec Dies	Graduel Gregorien
Agnes Dei	Messe "Sine Nomine" de J. Samson (1888 - 1957)
Beati Qui Habitant	M.R. Delalande (1657 - 1726) (met orgel)

En son Temple Sacre J. Mauduit (1557 - 1627)
Magnes Dominus P. Voillemont (1750 - 1814)

(met orgel)

Christelijke Gereformeerde Zangvereniging "Luctor et Emergo", Haarlem

Het koor werd opgericht in 1950 en heeft thans een ledental van 32. Zij zingen regelmatig in kerkdiensten, in bejaarden-tehuizen e.d. Jaarlijks wordt ook een openbaar concert gegeven. Voor het laatst was dat op 17 november 1984 in de Waalse Kerk.

De dirigent is Henk Trommel (geboren in 1954).

Hij studeerde orgel aan het Sweelinck conservatorium in Amsterdam. Henk Trommel is vaste organist van de Hervormde Kerk in Bennebroek. Hij treedt regelmatig op als orgelsolist en is dirigent van verschillende kinder-, jeugd- en gemengde koren in Haarlem, Zandvoort, Sassenheim en Amsterdam.

Haarlems Kamerkoor

Het Haarlems Kamerkoor is in 1963 opgericht als een vokaal dubbelkwartet en bestaat nu uit 32 leden, met als resultaat een vollere koorclank en de mogelijkheid tot het uitvoeren van dubbelkorige werken.

Vanaf 1978 staat het koor onder de stimulerende leiding van Theo Saris. Hij studeerde orgel, piano en koordirectie, is als docent piano verbonden aan het Utrechtse Instituut voor Kerkmuziek en theoriëdocent aan het conservatorium te Arnhem.

Het repertoire van het Haarlems Kamerkoor omvat muziek van 1400 tot heden, w.o. composities van hedendaagse Nederlanders.

Het Kamerkoor mag zich, mede dankzij het enthousiasme van de koorleden verheugen in een toenemende belangstelling.

Een greep uit perscritieken:

"heldere evenwichtige koorclanken", "waardevolle artistieke bijdrage", "loffelijke behandeling van de muzikale stof".

Haarlems Gemengd Koor

Het Haarlems Gemengd Koor, dat op 29 juni ook haar medewerking aan de vriendendag verleent, bestaat 64 jaar. Reeds 25 jaar lang is de muzikale leiding in handen van de bekende Haarlemse dirigent Anton de Beer.

H.G.K. voert jaarlijks het Weihnachtsoratorium van J.S. Bach uit. Zij maakt samen met het Kon. Mannenkoor "Caecilia", eveneens o.l.v. Anton de Beer en het Haarlems A Capella koor o.l.v. Hans Timmer deel uit van de in 1967 opgerichte Haarlemse Koorunie.

Grote muzikale werken werden en worden ten gehore gebracht.

Nadere inlichtingen over de genoemde koren kunt U verkrijgen.

Voor H.G.K.	tel. 075 - 285930
Voor "Caecilia"	tel. 023 - 253853
Voor Haarlems A Capella koor	tel. 023 - 377700.

Blazers-ensemble

Het Blazers-ensemble van "Jeugd en Muziek Haarlem" bestaat uit tien vaste leden te weten: 2fluiten, 2 hobo's, 2 klarinetten, 2 hoorns en 2 fagotten.

Bij sommige composities zoals de serenade van Dvorak kar het ensemble een beroep doen op oud-leden van het H.J.O. (Haarlems Jeugdorkest) in genoemde serenade betreft dat een cello en een contrabas.

Het programma van 29 juni a.s. zal o.a. bevatten een uitvoering van enkele delen uit de opera "Don Giovanni" van W.A.

Mozart in de bewerking van Josef Trübensee (1772 - 1846). Dat het ensemble voor Mozart heeft gekozen is niet zo verwonderlijk als men bedenkt dat Mozart in de Grote Kerk op het orgel heeft gespeeld.

Sinds oktober 1984 berust de artistieke leiding van het blazers-ensemble bij Freddy Grin, de voormalige eerste cornettist en trompettist van het Concertgebouworkest en leraar aan verschillende conservatoria en muziekscholen.

Als geboren Haarlemmer (stadsdeel Schoten) gaat het wel en wee van de stad hem vooral op cultureel gebied ter harte.

Heemstedse Christelijke Oratorium Vereniging

Bij de bezoekers van koorconcerten in Haarlem en omstreken is de Heemstedse Chr. Oratorium Vereniging geen onbekende. De jaarlijkse uitvoering van de Johannes Passion van J.S. Bach draagt daar in niet geringe mate toe bij. Een rijk gevarieerd en interessant programma wordt de toehoorders geboden bij de najaarsconcerten.

Naast werken van de klassieken zoals Händel, Haydn, Mozart, Brahms wordt repertoire uitgevoerd van componisten als Fauré en Duruflé (Requiem), Britten (St. Nicolas Cantata) en Vaughan Williams (Hodie).

Vanaf de oprichting in 1946 is de HCOV geleid door dirigenten van naam zoals George Robert, Simon C. Jansen en Jan Pasveer. Sinds 1981 is de leiding in handen van Ton Kraas die nadien een aantal indrukwekkende concerten met de HCOV en het Noordhollands Philharmonisch Orkest heeft gedirigeerd.

Tijdens de Bavo-dag zal het koor om 16.00 uur enkele delen ten gehore brengen uit Psalm 89 van Händel "My song shall be allway", op het orgel begeleid door de organiste Gonny v.d. Maten. Ook de samenzang om 16.45 uur wordt ondersteund door de HCOV.

Inlichtingen verstrekt het secretariaat tel. 284214.

Osnabrücker jongerenkoor.

Het Osnabrücker jongerenkoor dat op 29 juni, ter gelegenheid van de Vriendendag in de Grote Kerk een avondconcert zal geven van de h - moll Messe van J.S. Bach is opgericht in 1974 door zijn huidige dirigent Johannes Rabe, het koor heeft ruim honderd leden in de leeftijd van 14 - 23 jaar.

Jongerenkoor Osnabrück

Het koor zingt een uitgebreid repertoire, met een voorkeur van geestelijke muziek uit verschillende tijdvakken. Regelmatig geeft het koor uitvoeringen in de Dom van Osnabrück.

In de afgelopen jaren heeft het koor, dat 2 - 5 maal per week repeteert deel genomen aan koorwedstrijden in binnen- en buitenland, in 1981 won het een eerste prijs in land Niedersachsen en Hannover, in 1982 een eerste prijs bij de landelijke Duitse koorwedstrijden en een ereprijs van de stad Keulen. Een

koorwedstrijd in Gorizia (Italië) leverde het koor liefst 6 prijzen op.

Reizen zijn gemaakt naar Scandinavië, Engeland, Italië, Benelux, Zuidamerika en Japan.

Johannes Rabe

Dirigent Johannes Rabe Dijsl, Theoloog, geboren in 1950, studeerde in Frankfurt, Tübingen, Münster, Keulen Theologie, Onderwijswetenschappen, Filosofie, Sociologie en Schoolmuziek.

Sedert 1979 is J. Rabe Domkoördirecteur aan de Hoge Dom in Osnabrück.

Koorschool van de Kathedrale Basiliek St. Bavo te Haarlem

Hoewel de Koorschool pas in 1951 is gesticht, gaat haar voorgeschiedenis feitelijk terug tot het jaar 1946. Teneinde de muzikale begeleiding in de Kathedraal te optimaliseren, besloot de toenmalige kapelaan dr. A. Kat in dat jaar tot de oprichting van een muziekinstituut.

Koorschool Kathedrale Basiliek St. Bavo

Hij nam ruime doelstellingen: het bevorderen van de kennis en de praktijk van de kerkmuziek en de liturgie; het bevorderen van de kerkelijke zang in de kathedraal en het geven van cursussen en voordrachten over kerkmuziek en liturgie. Uiteindelijk heeft dit geresulteerd in de oprichting van een school voor het opleiden van koorknappen, een koorschool dus, zoals die in Haarlem tot de Reformatie heeft bestaan.

Vanaf het derde leerjaar kan men op de koorschool terecht. Muziek staat centraal op de koorschool. Per dag besteden de leerlingen daar gemiddeld zo'n anderhalf uur aan.

Naast stemvorming, muziektheorie en studie voor de vieringen in de kathedraal, krijgen zij les in het bespelen van instrumenten.

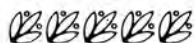

Koorschool Kathedrale Basiliek St. Bavo

De Haarlemse Koorschool is sinds 1973 gehuisvest aan de Westergracht 61 te Haarlem, schuin tegenover de Kathedraal. Het koor bestaat uit ongeveer 100 jongens en mannen. De directeur van de Koorschool is Mgr. drs. J.W.N. Valkestijn.

Regelmatig luisteren zij vieringen op: allereerst in de eigen kathedraal, maar ook in kathedralen in België, Denemarken, Frankrijk, Groot-Brittannië, West-Duitsland en Zwitserland. Ook in eigen land worden zij regelmatig gevraagd voor concerten.

Mgr. drs. J.W.N. Valkestijn, Dir.

Programma van de koren op 29 juni 1985.

12.00 - 12.30 uur *Christ. Geref. Zangver. "Luctor et Emergo"*

Dirigent: Henk Trommel.

- 1 a. O come, ye servants of the Lord
- Christopher Tye (1500 - 1572)
- b. Give almes of thy goods
- Christopher Tye (1500 - 1572)
- c. O God, be merciful
- Christopher Tye (1500 - 1572)

- 2 a. Psalm 100 (homo- en polyfoon)
- Claude Goudimel (1565)
- b. Psalm 18
- Claude le Jeune
- c. Psalm 105 (homo- en polyfoon)
- Henk Trommel

- 3 a. O, sing joyfully
- Adrian Batten (16e - 17e eeuw)
- b. Rejoice in the Lord alway
- Anonymus (ca. 16e eeuw)

13.30 - 14.00 uur *Haarlems Kamerkoor*

Dirigent: Theo Saris.

The Hymn to St. Caecilia

- Benjamin Britten

Psalm 67

- Charles Ives

Pater Noster

- I.F. Strawinsky.

14.15 - 14.45 uur *Haarlems Gemengd Koor*

Dirigent: Anton de Beer

Enkele delen uit: Utrecht Jubilate

- G.F. Händel

16.00 - 16.30 uur *Heemstedse Christelijke Oratoriumvereniging*

Dirigent: Ton Braas

Enkele delen uit Psalm 89

- G.F. Händel

16.45 uur

Samenzang ondersteund door de Heemstedse Christelijke Oratoriumvereniging.

Gedicht

Grote of St. Bavokerk van Haarlem

*Bavo boven de stad staat gij uit te tronen
niet hovaardig, maar dicht bij ons
zodat ik onder de Litanie der Damiaatjes kan dromen
over eeuwen die aan U zijn voorbij gegaan
blijf daar eens stil bij staan.*

*Bavo monument van de Gotiek
hemelse koormuziek
in Gregoriaans, het "Kyrie" en "Laudamus",
"Credo, Osanna en Sanctus
Dona Nobis Pacem",
klonk vele malen in Haarlem,*

*Een bewogen geschiedenis
die deels in steen, deels in boeken geschreven is
vele werkte mee, met name niet genoemd,
onbekende, of bekende wijdt geroemd,
onbekend zoals de man van de steen,
"Een donker graf
Wanneer men eynd
'lijk sterft;
hoeveel men had
,is alles dat men
erft."*

*bekend, zoals de bouwmeesters Keldermans
of de kerckmeesters, "Jacob Engbrechtsz, Dirc Klaesz
de Vriese en Jan Bruyn Harmansz,
die welke dit wulft mit de twee grote bogen in dat jaar
MCCCCC onzes Heren deden maken", bij 't transept*

*Na dit schoon begin, begon het tij zich te keren
Met de Haarlemse Noon,
een antifoon,
Beeldenstorm en plundering
voorboden van een nieuwe tijd, een nieuw begin?
afkeer van de Mis en Missaal
nu de Bijbel centraal
De gemeente vergaderd om God's woord
uit de Bijbel wordt gelezen
over barmhartigheid en God te vrezen
Psalmen en gezangen worden gezongen
Een nieuwe tijd is begonnen*

*Aan de westgevel wordt een groot schoon orgel geplaatst
hoorde ik daar niet laatst
"Dona Nobis Pacem"
Heer, geef vrede in Haarlem.*

*Vijf lange jaren, overheersing en geweld
werden wij onderdrukt en gekweld
Een tijd, donker en grauw
eindigend in "een dag vol van Rood Wit en Blauw."*

*O, Bavo wat is er in die tijd veel geschied
in een bonte stoet zag ik het voorbij trekken
Hoor op 't orgel wordt gespeeld, het eeuwen oude lied
"Soli Deo Gloria
Dona Nobis Pacem
Heer geeft Uw vrede in Haarlem."*

G.M. van de Woestijne
Haarlem 1984.

De Iconen-schildering

Het schilderen van een icoon als techniek wortelt in een eeuwenlange traditie welke een aanvang nam in de te Fayoum (Egypte) gevonden z.g. Mummie-portretten en welke na een veelbewogen tijd zich cristalliseerde in een werkwijze die zich, per traditie gebonden, tot de huidige tijd heeft staande gehouden. Om tot een begrip te komen van deze werkwijze lijkt het het beste om de gewichtigste stappen nader te beschouwen.

Aangezien een icoon op hout wordt vervaardigd, is het aller-eerste werk het uitzoeken van een ca. 3 cm. oude dikke plank. Dit hout moet harsvrij zijn en zo gaaf mogelijk. De hier getoonde iconen zijn vervaardigd op linden- resp. beukenhout. Wanneer men de groei-geleding van het hout in aanmerking neemt, zal het niet altijd te vermijden zijn dat de plank niet geheel vlak is. Het materiaal moet intens droog zijn.

De volgende fase bestaat uit het gladschuren van de bovenzijde en uit het aanbrengen van een gebeitelde verzinking van enige millimeters, waardoor een soort kader gaat ontstaan dat aan de latere tekening reliëf verleent. Dit behoeft overigens niet te betekenen dat niet over de rand zou mogen worden geschilderd. Nu vervaardigt men de ondergrond voor de tekening. Eerst wordt het vlak verscheidene malen met lijm behandeld en na het drogen hiervan wordt een in lijm gedrenkte linnen lap opgeplakt en glad gestreken. Hierbij is het stofvrij houden een eerste vereiste. Nu worden acht lagen krijt vermengd met lijm aangebracht. Tussen het opbrengen van elke laag moet een droogperiode van 4 dagen in acht worden genomen. Dan wordt de tekening opgebracht en begint het eigenlijke schilderen. Ook dit geschiedt in diverse lagen en daarbij speelt de mate van toewijding van de schilder, de zin voor diepe betekenis en juiste interpretatie van het onderwerp een erg belangrijke rol. Zelfs de samenstelling van de gekozen verf is hierbij een factor. Voor deze iconen is dit eiverf, geheel volgens de oude opvattingen en ervaringen in Griekenland, de Balkan en Rusland vervaardigd. Het vervaardigen van een icoon is een tijdrovende zaak.

Gerrie Rodenhuis-Koppenol

Gerrie Rodenhuis-Koppenol werd geboren in het gezin van de kunstschilder G. Koppenol en tekende al vanaf haar vroege jeugd. Na haar schooltijd, lagere- en middelbare school, volgde zij nauwgezet de 6 jaar durende opleiding aan de Haagse Academie voor Beeldende Kunsten.

Na deze periode onder leiding van de kunstenaars Giessen, Kloos en anderen, werden nog enige jaren doorgebracht in de Modelklas van Meyer en in de Boetseerklas van Ingenhousz.

Al vrij spoedig daarna bleek dat de zich doorzettende z.g. moderne stromingen in de kunst haar niet konden boeien en mede hierdoor kwam haar eigen werk in een geïsoleerde positie terecht.

Dit mocht evenwel niet verhinderen dat haar scheppingen, meestal tot stand gekomen tijdens studiereizen, aftrek vonden.

Teneinde op de hoogte te geraken met de technieken van de grafische- en reclamewereld werd nog weer later opnieuw een cursus gevolgd aan de Famous Artistsschool. Het mag gezegd worden dat de aldaar gevraagde aandacht voor minuscule details vruchtbaar is geweest voor het eigen werk.

De omstandigheden leidden ertoe dat een grote bewondering werd opgevat voor de Ikonen van de Slavische en Byzantijnse Schildersscholen.

Verdieping in de manier van werken en inzicht in de achtergronden van de onderwerpen voerden onverbiddelijk naar de vervaardiging van deze kunstuiting in de aloude stijl en op de antieke traditie's.

Een aantal werken mogen hiervan getuigen.

Een rondleiding door de Grote of St. Bavokerk te Haarlem

Dinsdag 7 mei vond er een belangrijke gebeurtenis plaats in het Haarlemse Provinciehuis.

In tegenwoordigheid van onze oud-voorzitter en schrijver van de "Rondleiding" de heer Th.A.Delleman, de heer J.A.H. Post, voorzitter van onze Vriendenkring, de heer van Voorden "Hoffotograaf" van de Grote Kerk, de heer Schuyt, de uitgever die het boek verzorgde en tenslotte ondergetekende werd de 3e druk van de "Rondleiding" aan de Commissaris der Koningin, Drs.R.J.de Wit, aangeboden. De heer Post had deze taak op zich genomen.

Na het memoreren van de verschillende evenementen rondom het gereedkomen van de restauratie bood hij de nieuwe uitgave van de "Rondleiding door de Grote of St. Bavokerk" aan de Commissaris der Koningin.

Deze antwoordde met een vriendelijke toespraak allereerst tot de heer Delleman die verantwoordelijk is voor de inhoud van het boek, ook complimenteerde hij de heer Schuyt voor de fraaie uitgave.

In deze nieuwe druk heeft de schrijver de jongste gegevens, die bij de restauratie aangetroffen zijn, verwerkt.

Ook heeft de heer van Voorden het boek aanzienlijk verrijkt met een aantal nieuwe foto's o.a. van de gevonden beschrijvingen.

Het boek is van groter formaat dan de vorige uitgaven en met een speciale letter op bijzonder mooi papier gedrukt. Kortom een pracht boek dat U op het gerestaureerde Kerkelijk Bureau: Oude Groenmarkt 23 nu kunt kopen voor slechts f. 25,-.

D. Vennik

Bruisend festival op Haarlemse Grote Markt

Tegen het decor van de gerestaureerde Grote of St.-Bavokerk en het prachtig opgeknapte stadhuis heeft op woensdag 12 en donderdag 13 juni in Haarlem een groot cultureel festival plaats. De uitgebreide opzet kent in de Noordhollandse provinciehoofdstad en omstreken zijn weerga niet. Orkesten en muziekgroepen van allerlei genre, nationaal en regionaal bekende theaterattracties, film- en videoprojecties, alsmede een spectaculaire lasershow tijdens de apotheose zullen deel uitmaken van het openluchtfestijn, waarop ook straatvariëte en pottenmakers hun opwachting komen maken.

De stichting Groote Markt Festival is, mede op verzoek van het Haarlemse gemeentebestuur, belast met de organisatie van dit zomerfestijn. Twee jaar geleden werd een soortgelijk festival, dat toen slechts een dag duurde, een inslaand succes voor de vele duizenden bezoekers. De verwachting is dan

ook dat het veelzijdige culturele aanbod dit jaar nog meer mensen uit de hele regio naar de Haarlemse binnenstad zal trekken.

Het op handen zijnde feest heeft een vierledig karakter. Op de eerste dag, woensdag 12 juni zal het markt karakter worden benadrukt met een vrijmarkt voor jongeren en een uitmarkt, waar culturele instellingen en organisaties uit Haarlem en omstreken zich kunnen presenteren. De Vriendenkring zal deze dag ook vertegenwoordigd zijn met een informatiestand, U treft hem zeker bij Uw bezoek aan de Grote Markt. Het aanbod varieert van het Noordhollands Philharmonisch Orkest tot zaterdagschilders, van Indonesische dans tot zomervondluchtbioscoop. De verschillende podia zullen voortdurend gonzen van activiteit. De beiaardier zal tegen de avond op woensdag 12 juni de welluidende klanken laten horen van het carillon in de toren van de Grote of St.-Bavokerk.

Op de eerste dag wordt ook accent gelegd op het Internationaal Jongerenjaar. In dat kader hebben naast de uitmarkt vele andere op de jeugd gerichte festiviteiten plaats.

Vormen van acrobatiek en straattheater (acrobaten, jongleurs en vuurvreters) tussen het publiek completeren het marktbeeld van die dag.

De tweede dag, 13 juni staat geheel in het teken van de cultuur. Tientallen muziek- en theatergroepen geven die dag acte de présence. Enkele hoogtepunten: een optreden van Drs. P., de latin-afromuziekgroep King Conga & de Wilde Havana's, en een unieke lasershow tijdens het spektakelslot.

Het festival begint alle twee de dagen om 12.00 uur en duurt tot middernacht. De officiële opening op woensdag zal om ca. 12.30 uur plaatshebben en geschiedt door de burgemeester van Haarlem, mevrouw Elizabeth Schmitz.

Met vriendelijke groeten,
Nuel Gieles
023 - 313031
327169

Tentoonstelling over Grote of St.-Bavokerk in de kloostergangen van het stadhuis te Haarlem

In de periode van 10 tot 21 juni zal er in het kader van een aantal manifestaties rond het gereedkomen van de restauratie, in de kloostergangen van het stadhuis een tentoonstelling te zien zijn over de Grote of St.-Bavokerk.

Deze tentoonstelling wordt de feestvierende Bavovrienden aangeboden door de "Stichting Educatieve Tentoonstellingen."

De tentoonstelling gaat in op de bouw van een kathedraal, aan de hand van een serie tekeningen, vervolgens wordt in de tentoonstelling ingegaan op een aantal aspecten die met de restauratie van onze kerk samenhangen.

In de expositie wordt U iets nader verteld over de kunst van het bronsgieten en het glazeniersambacht.

Een serie schitterende foto's van Bert v. Voorden zullen de kerk tijdens en na de restauratie in beeld brengen.

Tijdens de tentoonstelling zal een diaprogramma vertoond worden van een rondleiding door de Bavo onder leiding van Thom Delleman.

Vertrouwende dat U veel plezier aan de tentoonstelling zult beleven, teken ik, met vriendelijke groeten.

F. Haep
Stichting Educatieve Tentoonstelling

1985 ZONDAGAVOND IN DE BAVO

Grote of St.Bavokerk Haarlem- organist Klaas Bolt

16 juni	19.00 uur.	Evensong Gezongen vesper naar Anglicaanse traditie Martinus Cantorij Schellinkhout o.l.v. Egbert Wassink
23 juni	19.00 uur.	Vesper "Cantate Deo" Ouderkerk a.d. Amstel o.l.v. Willem Vogel
30 juni	19.00 uur.	Kerkmuziek Het Jongenskoor van het Muziek Instituut van de Kathedraal St.-Bavo o.l.v. drs. Jan Valkestijn (in samenwerking met de "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem")
7 juli	19.00 uur.	Vesper Matinen Cantorij o.l.v. Wim Kloppenburg
14 juli	19.00 uur.	Kerkmuziek Zangdienst m.m.v. een dubbelkwartet
21 juli	19.00 uur.	Vesper Studentenkoor "Harmonia" van de Universiteit van Silezië te Cieszyn (Polen)
28 juli	19.00 uur.	Orgelspel (30 min.) door Francien Janse + Dagsluiting
4 aug.	19.00 uur.	Vesper José Jonkers, sopraan en instrumentaal ensemble
11 aug.	19.00 uur.	Kerkmuziek Zangdienst m.m.v. een dubbelkwartet
18 aug.	19.00 uur.	Vesper Cantorij van het Groninger Studentenpastoraat o.l.v. Gerrit Jan Niemeijer
25 aug.	19.00 uur.	Bachkantate Het Noordhollands Jongenskoor en het Amsterdams Begeleidingsorkest o.l.v. Hendrik Timmerman; Kantate 137 "Lobe den Herren, den mächtigen König der Ehren", J.S. Bach
1 sept.	19.00 uur.	Vesper Matinen Cantorij o.l.v. Wim Kloppenburg
8 sept.	19.00 uur.	Evensong Gezongen vesper naar Anglicaanse traditie Noordhollands Jongenskoor o.l.v. Hendrik Timmerman
15 sept.	19.00 uur.	Vesper "Cantate Deo" Ouderkerk a.d. Amstel o.l.v. Willem Vogel
22 sept.	19.00 uur.	Kerkmuziek Het Michaelskoor uit Oosterland o.l.v. Kees Klein
29 sept.	19.00 uur.	Vesper Amstellandse Cantorij o.l.v. Willem Vogel

CTURE: zaterdag, 6 juli - 3 augustus - 7 september.
Rijwielbewaking is aanwezig van 22.15 tot 23.15 uur.

Kerstnachtdienst 24 december, aanvang 22.30 uur.

Voor inlichtingen: Kerkelijk Bureau Herv. Gemeente Haarlem, Oude Groenmarkt 23
tel. 023 - 324399, postadres:
Postbus 5353, 2000 GJ Haarlem

Overzicht van de orgelbespelingen 1985 in de Grote of St.-Bavokerk te Haarlem (toegang vrij)

*met uitzondering van.

dinsdag 20.15 - 21.15 uur donderdag 15.00 - 16.00 uur

In het kader van dit herdenkingsjaar zal aan een aantal programma's een bepaald thema verbonden zijn:

periode 30 juli - 29 aug. - Trio-sonaten en Concert-arrangementen van J.S. Bach

periode 10 sept.- 15 okt. - Orgel-Büchlein

dinsdag	18 juni	Piet Kee
dinsdag	25 juni	geén concert
donderdag	27 juni	Haite van der Schaaf
dinsdag*	2 juli	Openingsconcert Internationaal Orgelfestival Haarlem f.12,50
woensdag*	3 juli	Deelnemersconcert Improvisatieconcours f.7,50
donderdag*	4 juli	Improvisatieconcours f.8,50
vrijdag*	5 juli	Juryconcert f.8,50
dinsdag	9 juli	John Vandertuin (Canada)
woensdag*	10 juli	Schola Cantorum Amsterdam o.l.v. Wim van Gerven, Bernard Bartelink, orgel f.7,50
donderdag	11 juli	Piet Kee
dinsdag	16 juli	Piet Kee
donderdag	18 juli	Bernard Lagacé (Canada)
zaterdag*	20 juli	Leonard Raver (U.S.A.); eigentijdse muziek f.7,50
dinsdag	23 juli	Jean-Claude Zehnder (Zwitserland)
donderdag	25 juli	Anders Bondeman (Zweden)
dinsdag	30 juli	Peter Hurford (Engeland)
donderdag	1 aug.	Piet Kee
dinsdag	6 aug.	Piet Kee
donderdag	8 aug.	Stef Tuinstra
dinsdag	13 aug.	Hans van Nieuwkoop
donderdag	15 aug.	Cor Brandenburg
dinsdag	20 aug.	Gonny van der Maten / Cor Ardesch
donderdag	22 aug.	Willem van Twillert
dinsdag	27 aug.	John Scott (Engeland)
donderdag	29 aug.	Stephen Taylor
dinsdag	3 sept.	Bert Lassing
donderdag	5 sept.	Piet Hulsbos / Cor de Jong
dinsdag	10 sept.	Bernard Winsemius
dinsdag	17 sept.	Piet Kee
dinsdag	24 sept.	Marco bij de Vaate
dinsdag	1 okt.	Klaas Bolt
dinsdag	8 okt.	Hans Gebhard (W. Duitsland)
dinsdag	15 okt.	Piet Kee

* Concerten georganiseerd door de Stichting Orgelconcours in het kader van het Internationaal Orgelfestival Haarlem

Haarlemse Orgeldag, zaterdag 3 augustus 1985

De "Culturele Raad Noord-Holland" organiseert in samenwerking met de "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem", in het kader van de zaterdagse orgeltochten in de maanden juli en augustus en ter gelegenheid van de voltooiing van de restauratie van de Grote of St.-Bavokerk, op zaterdag 3 augustus een "doorlopende orgelexcursie" naar vier belangrijke orgels in Haarlem.

Elk uur, te weten om 11.00, 12.00, 13.00, 14.00 en 15.00 uur, zullen de volgende orgels gedurende ongeveer een half uur worden gedemonstreerd en bespeeld:

- Het Christian Müller-orgel (1738) in de Grote of St.-Bavokerk, organist Klaas Bolt.
- Het Friederichs-orgel (1808) in de Waalse Kerk, aan het Begijnenhof, organist Kees Rosenhart.
- Het Arend en Brunzema-orgel (1968) in de Doopsgezinde kerk, Frankestraat, organisten Marco bij de Vaate en Jacques van Oortmerssen.
- Het pas door de firma Van Vulpen gerestaureerde Hess-orgel (1791) in de Nieuwe Kerk, Nieuwe Kerkplein. Organist Hans van Nieuwkoop.

De toegangsprijs in elke kerk bedraagt f.1,50 per persoon. Een dagkaart, toegankelijk voor alle vier kerken bedraagt f.5,- per persoon.

In de kathedraal St.-Bavo, aan de Leidsevaart, vindt om 15.00 uur een orgelbespeeling plaats op het Adema-orgel (1923), organist Michael Hedley.

Uitgevoerd worden werken van Tournemire, Dupré, Fleury en Barrié.

Klaas Bolt.

Het Christian Müllerorgel

Voor veel muzikliefhebbers geldt Nederland als een orgelparadijs; er is geen land ter wereld dat zo'n schat aan historische orgels herbergt. In elke stad of ieder dorp kan men wel een of meerdere kostbare exemplaren vinden. Van al deze instrumenten is het orgel van de Haarlemse St.-Bavokerk misschien wel het meest beroemde.

Op 14 maart 1735 besloot de Haarlemse vroedschap een nieuw orgel in de Grote Kerk te laten bouwen "dat enigszins zou moeten overeenkomen met de grootte en schoonheid van deze kerk". Het oude hoofdorgel van deze grote kathedraal, dat al bijna 300 jaar aan de noordelijke koorwand hing was onbruikbaar geworden. Als plaats voor het nieuwe orgel koos men de westmuur, en daarvoor werd het grote gebrandschilderde raam dat deze muur sierde, verwijderd.

De Haarlemmers gaven niet alleen blijk van ondernemingszin, maar ook van een goede smaak: de opdracht voor de bouw ging naar twee befaamde kunstenaars, de orgelbouwer Christian Müller en de beeldhouwer Jan van Logteren, beiden uit Amsterdam. Hun schepping kwam in 1738 gereed en werd op 14 september ingewijd door de stadsorganist Hendricus Rademaker. Zijn faam had het instrument niet alleen te danken aan de prachtige klank maar ook aan zijn uiterlijke verschijning; er bestaat geen ander orgel dat zo vaak is afgebeeld! De opbouw van de orgelkas met zijn 32 voets pijpentorens is groots en evenwichtig; de ornamentiek rijk en beheerst.

Tot de tallozen die de reis naar Haarlem ondernomen hebben om dit "wonderwerk" te leren kennen behoren ook Händel en Mozart. Vader Leopold Mozart schreef, nadat de 10-jarige Wolfgang Amadeus het orgel een uur lang bespeeld had, opgetogen naar Salzburg over "der so berühmten grossen Orgel in Haarlem" en beschreef het als "ein treffliches schönes Werk von 68 Register, N.B. alles Zinn, denn Holz dauert nicht in diesen feuchten Land".

Bij de grote restauratie van 1959-'61 is het de Deense orgelbouwers Marcussen & Søn gelukt het orgel in zijn oude luisster te herstellen.

Het is niet verwonderlijk dat rond dit orgel enkele bijzondere tradities bestaan. Zo is het instrument eigendom van de stad Haarlem en niet van de kerkelijke gemeente. Dit vindt zijn oorsprong in vroeger eeuwen toen dit algemeen gebruikelijk was in Nederland. Terwijl echter in alle andere steden de orgels bezit werden van de kerken, heeft men in Haarlem de oude situatie gehandhaafd. De rijke Haarlemse concerttradities hebben hier alles mee te maken.

Van medio mei tot medio oktober worden er sinds lang tweemaal per week concerten gegeven t.w. op dinsdagavond en donderdagmiddag.

Deze concerten worden gegeven door de stadsorganist die speciaal hiervoor is aangesteld en "gastorganisten".

Klaas Bolt.

35 jaar Internationaal Orgelfestival Haarlem

2 juli - 28 juli 1985

Programma

Haarlem - Grote of St. Bavokerk	Openingsconcert. Piet Kee - orgel, m.m.v. de Nederlandse Bachvereniging o.l.v. Jos van Veldhoven. Progr.: J.S. Bach "Grote Orgelmis" f.12,50
dinsdag 2 juli, 20.15 uur	
woensdag 3 juli, 20.15 uur	Deelnemers Int. Improvisatieconcours. Henk Luijmes (Nederland), Malcolm Hill (Engeland), Almuth Bretschneider en Ludger Heskamp (W.Duitsland) f.7,50
donderdag 4 juli, 20.15 uur	Internationaal Improvisatieconcours f.8,50
vrijdag 5 juli, 20.15 uur	Concert door de juryleden: Martin Haselböck (Oostenrijk), Jan Jongepier (Nederland) en Philippe Lefèbvre (Frankrijk) f.8,50
Haarlem - Concertgebouw	Noordhollands Philharmonisch Orkest o.l.v. Ronald Zollmann. Progr.: Ernst Krenek: "Konzert für Orgel und Orchester" - Martin Haselböck (orgel); Charles-Marie Widor: "Écrou fonia Sacra" voor orgel en orkest (première Nederland) - Albert de Klerk (orgel); orkestwerken van Franck en Strawinsky f.12,50
zaterdag 6 juli, 20.15 uur	
Haarlem - Grote of St.-Bavokerk	Schola Cantorum Amsterdam o.l.v. Wim van Gerven. Bernard Bartelink (orgel). "Gregoriaanse muziek" f.7,50
woensdag 10 juli, 20.15 uur	
Haarlem - Stadhuis Gravenzaal	Clavecimbelconcert door Kenneth Gilbert* (Frankrijk) gratis
maandag 15 juli, 20.15 uur	
Haarlem - Nieuwe Kerk	Progr.: J.S. Bach/Händel. Uitvoerenden: Bob van Asperen (clavecimbel), Marijke Miessen (blokfluit), Ingrid Seiffert (barokviool) en Wouter Möller (barokcello) f.10,-
woensdag 17 juli, 20.15 uur	
Leiden - Hooglandse kerk	Ewald Kooiman* - orgel f.7,-
vrijdag 19 juli, 20.15 uur	
Haarlem - Grote of St.-Bavokerk	Leonard Raver (U.S.A.). Eigentijdse muziek, Amerikaanse composities f.7,50
zaterdag 20 juli, 20.15 uur	
Beverwijk - Grote Kerk	Ensemble "Fiori Musicali" (W.Duitsland) m.m.v. Harry van der Kamp (bas) en Harald Vogel (orgel) f.10,-
woensdag 24 juli, 20.15 uur	
Bergen - Ruïnekerk	Clavecimbelconcert door Colin Tilney* (Canada) f.7,50
vrijdag 26 juli, 20.15 uur	
Haarlem - Waalse Kerk/ St.-Bavokerk	Deelnemers aan de Int. Zomeracademie voor Organisten (wandelconcert) orgel en clavecimbel gratis
zaterdag 27 juli, 20.15 uur	

* Docenten Internationale Zomeracademie voor Organisten

Haarlem, Grote of St.-Bavokerk, 20.15 uur
35e Internationaal Orgel Improvisatieconcours Haarlem

De deelnemers zullen, na een voorbereidingstijd van ca. 1 uur, improviseren op opgegeven thema's. Voor het concours van dit jaar heeft het bestuur van de Stichting Internationaal Orgelconcours de Nederlandse componist Wim de Ruiter opdracht gegeven de thema's te vervaardigen.

De volgorde waarin de deelnemers optreden wordt door loting bepaald. Na het juryberaad zal de winnaar in de kerk bekend worden gemaakt. De officiële prijsuitreiking zal plaatsvinden op vrijdag 5 juli a.s. in de Gravenzaal van het stadhuis.

De winnaar van het vorig jaar was Harald Feller. Degenen die driemaal achtereenvolgens het concours gewonnen en daarmee de wisselprijs in bezit kregen zijn Piet Kee (1955), Hans Haselböck ('60), André Isoir ('68), Jan Jongepier ('72) en Jan Raas ('77).

Traditiegetrouw verzorgt de NCRV-radio een rechtstreekse uitzending van het concours.

31e Internationale Zomeracademie voor Organisten Haarlem

De Zomeracademie voor Organisten is bestemd voor organisten en clavecinisten, die hun studie hebben voltooid en die bepaalde aspecten van de orgel- en clavecimbel-literatuur nader willen bestuderen.

De opening van de Zomeracademie vindt plaats op vrijdagmiddag 12 juli 1985.

Op zaterdag 13 juli wordt er voor de deelnemers aan de Academie een excursie georganiseerd naar belangrijke historische en moderne Nederlandse orgels.

Hieraan zijn geen kosten verbonden.

Docenten	Cursussen
Piet Kee	I. J.S. Bach
Ewald Kooiman/Jean-Claude Zehnder (Zwitserland)	II. J.S. Bach
Harald Vogel/ (W.-Duitsland) Bernard Lagacé (Canada)	III. Noordduitse en franse orgelliteratuur in relatie tot J.S. Bach
Anders Bondeman (Zweden)	IV. Improvisatie
Kenneth Gilbert/ Colin Tilney (Frankrijk) (Canada)	IV. Clavecimbel (J.S. Bach en D. Scarletti)

Lesorgels o.a.

- Haarlem* – Christian Müller (1738) - St.-Bavokerk
- Ahrend en Brunzema (1968) - Doopsgezinde Kerk
- Amsterdam* – Christian Müller (1734) - Waalse Kerk
- "Couperin" orgel (Koenig & Fonteijn, Gaal) (1972) - Vrije Universiteit

Rondleiding

Bent U al in de gelegenheid geweest om deel te nemen aan een rondleiding in de zo fraai gerestaureerde Grote Kerk?

Iedere zaterdag om 11.00 en 14.00 uur staan de rondleiders voor U gereed, om U en Uw gasten rond te leiden.

Toegang met Uw vriendenkaart gratis plus een introducé, van Uw overige gasten wordt een bijdrage van f.2,- gevraagd. Neemt U eens de moeite en laat U voorlichten van al datgeen wat er de laatste jaren tot stand is gebracht.

Misschien is het voor Uw gasten, wanneer zij zien wat er met de gelden van de vriendenkring mede tot stand is gebracht een stimulans om zich bij ons aan te sluiten en de Grote Kerk te helpen steunen.

R.B.

Met het uitzicht op de voltooiing van de restauratie, maakte arch. H.W. v. K. een overzicht van de bouwgeschiedenis van de grote of St. Bavokerk voor publicatie gereed. Voorzien van toelichtende tekeningen van eigen hand, treft u de inhoud ervan hierbij als artikel aan.

Over de bouwgeschiedenis der Grote of St.-Bavokerk

Aan het eind van de twaalfde eeuw waren de grote gotische kathedralen in de Zuidelijke Nederlanden, alsook in Engeland en wel in het bijzonder in Frankrijk, al grotendeels voltooid. De eventuele verdere bouw daaraan stagneerde, vanwege de consequenties van de in 1337 uitgebroken Honderdjarige Oorlog of door economische crises en andere oorzaken. In die tijd; omstreeks 1397, werd aan het koor van de Grote of St.-Bavokerk begonnen. Voor de dan nog zo kleine gemeenschap mag dit een geweldige onderneming genoemd worden. Immers, in die tijd telde Haarlem ternauwernood vijfduizend inwoners, terwijl de "enquête en informatie" van 1394 daarbij nog vermeldt dat er van de 2426 huizen der stad 475 leeg stonden en 384 door armlastigen werden bewoond.

Bovendien waren het onzekere tijden: zware branden hadden die afgelopen eeuw tot driemaal toe bijna de gehele stad in de as gelegd. Gevechten als met de Westfriezen en met het leger van de bisschop van Utrecht teisterden de stad, terwijl ook de bijna oneindige Hoekse en Kabeljauwse twisten zich tussen 1377 en 1405 tot binnen de muren voortzetten.

Je kunt je dan ook met verwondering afvragen welke drijfveren aan zulke grootse bouwplannen ten grondslag konden liggen. Het antwoord daarop zal dan ongetwijfeld moeten zijn dat de Middeleeuwen hun kerkgebouw zagen als zijnde de hoogste uitdrukking van de idealen van hun gemeenschap. Als zichtbare synthese van alle geestelijke waarden werd het oprichten van een adequaat monument daarom een noodzaak. Kerken bouwen was voor de christelijke samenleving van die tijd zo iets als ademen.

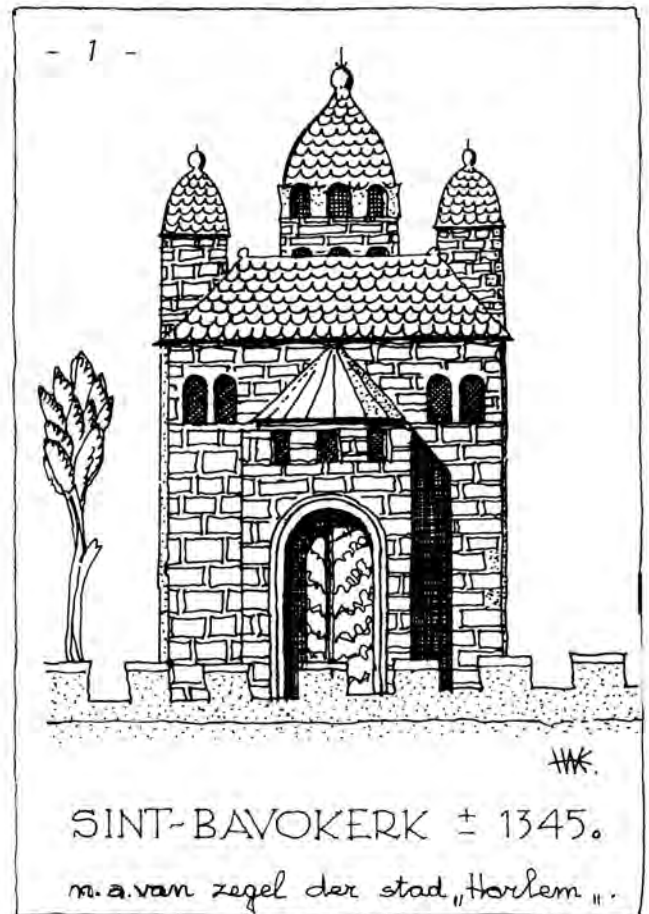
En op dezelfde wijze als waarop twee eeuwen eerder de hemelbestormende kerkenbouw in Frankrijk al evenzeer de groeiende macht van de steden weerspiegelde, zo had natuurlijk ook de burgerij van Haarlem haar gevoelens van trots en van wedijver. In de periodes na en tussen de plagen ontstonden delen van het Gravenpaleis (het latere Raadhuis), het Pesthuis en andere belangrijke gebouwen en woningen, zodat, mede vanwege de vermoedelijk omstreeks 1370 ontstane schade aan de oude parochiekerk, nu ook de tijd rijp was om naar een waardiger geestelijk en cultureel centrum te gaan uitzien.

De geestdrift van de (onbekende) architect en van de kathedraalbouwers was zodanig, dat men een enorm grootse opzet voor ogen had, welke uiteindelijk ook grotendeels werd gerealiseerd. Het kolossale koor kreeg de voor ons land unieke breedte van bijna veertien meter tussen de muren, terwijl buitenwerks 17.50 meter kan worden gemeten. Met een hoogte onder de gewelven van 28.50 meter en een totale uitwendige lengte van meer dan 115 meter is zij tot één van de grootste kerken in Nederland geworden.

Omstreeks het jaar 1400 kon het tegen of tot aan het kruiswerk

van de oude parochiekerk gebouwde, nieuwe koor in gebruik worden genomen. Over de precieze bouwgeschiedenis van dit eerste gedeelte bestaan verschillende lezingen.

Het uit 1345 daterende zegel van de stad Haarlem vertoont het beeld van een kennelijk in steen uitgevoerde Karolingische kerk

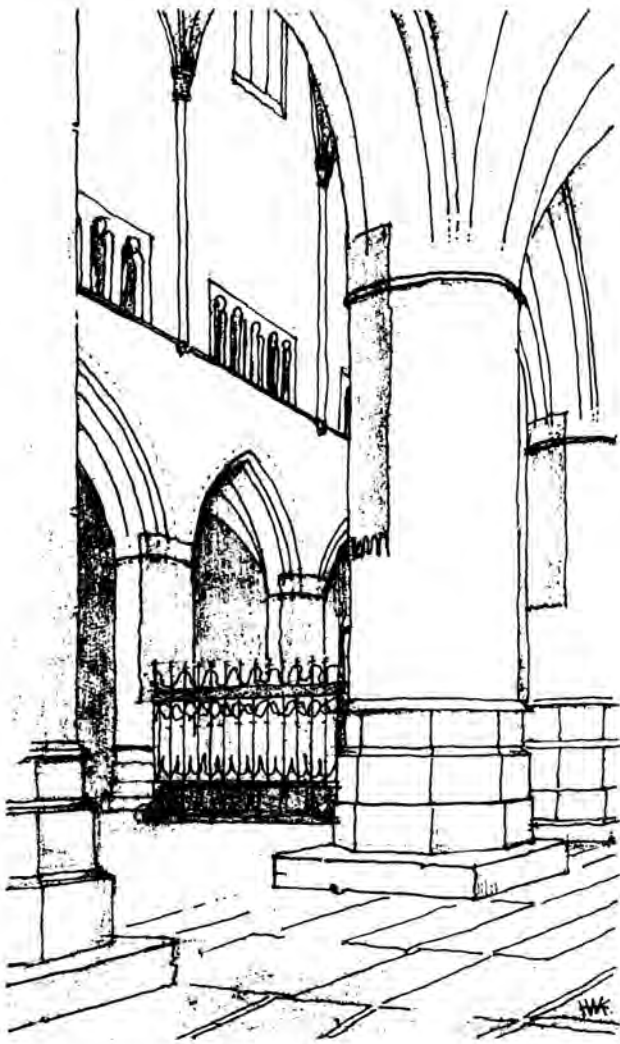

(zie tekening 1). Als een bevestiging van die indruk zouden de doorgaande fundamenteën ter plaatse van de kolommenrij kunnen gelden, welke in het koorgedeelte en naderhand ook onder de kolommen van het later gebouwde schip werden aangetroffen, die mogelijk van een ouder - en dus stenen - bouwwerk afkomstig zijn.

Hoewel de huidige kerk als geheel in geschiedkundig opzicht als een laatgotische kruisbasiliek wordt aangemerkt, maakt het koor bij aandachtige beschouwing eerder een vroeggotische indruk. In plaats van de onstuimig verticale stuwung van de veelvoudig onderverdeelde, naar oneindigheid strevende ruimten van de grote Franse kathedralen, is hier evenwel een verstilde beweging van een klaar en overzichtelijk gecomponeerde ruimte waarneembaar.

De via hoge, bijzonder gesloten wanden bewerkstelligde eenvoud wekt de suggestie van een soort Hollandse koelheid, gekenmerkt door een schoonheid van primitieve kracht. Ook de driedeling van de vensters en de oneven indeling van het (inwendige) triforium zijn aan de vroegere romaanse stijl verwant. Zo worden ook de overgangen tussen de enorme kolommen en de zware scheibogen, in afwijking van het van kapitelen voorziene schip, slechts door een bescheiden profielrand gemarkeerd (zie tekening 2). Een stoere eenvoud die doet denken aan de kathedraal van Durham. Kortom, het opvallend grote koor is van een verheven soberheid en geslotenheid die uniek is in onze streken.

Bij de ingebruikname ervan was dit koorgedeelte niet overweld, zodat men onbelemmerd zicht had in de eiken kap, met de formidabele spantconstructies zoals deze later ook in het overige gedeelte van de kerk werden doorgevoerd. Hierbij gaat

GROTE-OF ST. BAVOKERK * HAARLEM
karacterschets van het koor - - 2 -

het om de indrukwekkendste en gaafste kappen van Nederland, zo niet van West-Europa. Immers, de kappen van de beroemde kathedralen van Chartres en Reims zijn door oorlogsgeweld verloren gegaan. Die van Amiens en van de Engelse kathedralen,

Is bijvoorbeeld te Lincoln, kunnen wat de imposantheid ervan betreft geenszins met Haarlem wedijveren.

Bij vele Nederlandse kerken uit deze tijd zijn de (buitenwerks aangebrachte) zogeheten luchtbogen, welke een steunende functie hebben, teneinde het "spatten" van de muren te voorkomen, weggelaten. Bij grote kerken als te Alkmaar, Leiden of bij de Oude Kerk van Amsterdam, bleven deze achterwege omdat geen stenen gewelven werden gemaakt in verband met de slechte grondslag of uit zuinigheidsoverwegingen.

Zo is bijvoorbeeld de Grote of St. Laurenskerk te Alkmaar dermate licht geconstrueerd, dat men daaruit kan afleiden dat bij dit bouwplan van begin af aan niet aan een stenen overwelling van koor en schip kan zijn gedacht. Ook de aard van de raamconstructies in het transept wijst hierop.

Niettemin moesten bij de eerste grotere kerken wegens de (te) lichte constructies, die in visueel opzicht storende houten of ijzeren trekstangen worden aangebracht, zoals met name te zien is in de St. Nicolaaskerk te Kampen. In de Haarlemse Grote Kerk waren deze hulpconstructies dankzij de gedegen kwaliteiten van fundering en opbouw gelukkig overbodig.

Zoals de gevels door middel van aanzetten voor luchtbogen in de lisenen tussen de ramen van het koor en het schip laten zien,

was het in Haarlem oorspronkelijk de bedoeling de gehele kerk met steen te overwelven. De zeer zware constructie van muren en kolommen zou dit in Haarlem ook zeker toegelaten hebben. Wellicht waren de middelen ontoereikend? In elk geval is men niet verder gegaan dan het maken van een stenen stergewelf boven de viering en van kruisgewelven boven de zijbeuken, de kooromgang en de kapellen.

Dat het daarbij gebleven is, behoeft overigens niet betreurd te worden, aangezien de houten stergewelven als voornaam alternatief voor de overige plafonds werden gekozen, waarbij daardoor in het exterieur een rustiger en overzichtelijker opbouw verkregen is dan met toepassing van luchtbogen het geval zou zijn geweest.

Terwijl de eenvoudige en klassiek-gotische kooromgang qua plattegrond doet denken aan de kathedralen van Bourges en Parijs, toont het hoge gedeelte van het koor ten opzichte daarvan een merkwaardige afwijking. In plaats van de gebruikelijke verkleining van de afstanden tussen de kolommen, treft men in Haarlem juist een vergroting van die onderlinge afstanden aan. Om precies te zijn: de kolommen van de koorluiting staan twee meter wijder uiteen dan die onder de scheibogen van de zijwanden, met als consequentie dat hier geen sprake kan zijn van een symbolisch naar het oneindige wijzende, verhevigde perspectivische werking zoals in de Franse kathedralen. En het ontwerp staat al evenzeer in tegenstelling tot die van de Engelse en Normandische kerken, waarin de grote lengte door een vlakke eindafsluiting wordt geaccentueerd. In Haarlem wordt de ruimte, ondanks haar grote breedte, door een halve zeshoek omsloten; een verrassende oplossing, die in de kooromgang tot onalledaagse schoorconstructies heeft geleid.

Na de eerste grote inspanningen aan het begin van de vijftiende eeuw, trad er wat de bouwactiviteiten betreft een pauze in. Wel kwamen nog enkele kleinere werken tot stand, zoals de in 1423 gebouwde nieuwe doopkapel (de huidige Vontkapel), waarvoor een fraai "tralyhek" werd gesmeed. Voor het overige liet men het bij het uitvoeren van wat onderhouds-, schilder- en versieringswerk. Er waren dan ook andere en wel zeer grote zorgen, van profane aard.

Zo sloeg in 1426, tijdens de nog altijd voortdurende Hoekse en Kabeljauwse twisten, Vrouwe Jacoba van Beieren het beleg voor Haarlem, waarbij men niet ophield "met nacht en dag vuurpijlen en -bussen in de stad te werpen". De gevolgen waren desastreus. Vele gebouwen, huizen, molens en hoven werden verwoest. De Hout was in een open vlakte veranderd. Dat Philips de Goede zichzelf verplicht voelde de Kennemers een schatting op te leggen ten gunste van Haarlem, ter vergoeding van het ondergane leed, schetst de ernst van de situatie. Omstandigheden die de rust op de bouwplaats dan ook wel verklaren.

Overigens blijkt nadere bestudering van de kerkrekeningen uit die jaren nochtans de moeite waard, aangezien daarin voorkomende mededelingen zoals over het vernieuwen "van een goot an die noertzide upt cruyswerck" er op wijzen dat het transept van de oude parochiekerk er nog steeds stond.

Na de rampen en moeilijkheden enigszins te boven te zijn gekomen, begint bij de geestelijkheid en de burgers van Haarlem ook het enthousiasme weer op te bloeien voor het hervatten van de bouwactiviteiten. Aan meester Evert Spoorwater van Antwerpen wordt in 1445 de leiding opgedragen bij het bouwen van een nieuw kruiswerk. Merkwaardig smal is de aanleg hiervan, namelijk 10 1/2 meter, terwijl de hoogte ervan voorlopig niet verder reikt dan tot de (latere) natuurstenen opbouw.

Volgens de kronieken vertrekt meester Evert, die voor zijn karwei jaarlijks twaalf gouden ridders ontving, in 1447 om onduidelijke redenen voortijdig en spoorlags ("van dat hi hier

lest was dan ij 1/2 dach") hoewel aan het werk nog veel arbeid en kosten besteed moesten worden - zoals de kerkrekeningen van de jaargangen 1448 tot 1465 getuigen - middels de daarin frequent voorkomende uitgaven van arbeidslonen en bouwmaterialen.

In die periode werd getracht met Barend de glazenmaker tot overeenstemming te komen om het "Zuiderglas" te maken, terwijl ook aan de "glasvensteren" boven de portalen gewerkt werd. Er kwam een trap om boven op de kerk te kunnen komen en er schijnt een begin gemaakt te zijn met werkzaamheden die er op zouden kunnen duiden dat men het plan voor de vervanging van de Westtoren (waarvan men bij opgravingen in de Lepelstraat fundamenten heeft ontdekt) definitief had opgegeven.

De kerkrekeningen zijn echter inzake de bouw van de Westgevel niet al te duidelijk. Misschien dient hierbij dan ook eerder gedacht te worden aan een tijdelijke afsluiting van het inmiddels gereedgekomen lage kruiswerk - in verband met de voorgenomen sloop van het schip en de toren van de oude parochiekerk. Hoe dit ook geweest mag zijn, op 30 september 1470 werd eindelijk besloten het gehele nieuwe werk te voltooien en sloten de kerkmeesters een bouwcontract met Godevaert de Bosscher en Steven Elen genaamd Affelgem. De sloop van de oude kerk en de Westtoren voltrok zich binnen de twee jaar en in 1473 kon met het bouwen van het huidige schip begonnen worden.

Het verstrijken van de tijd bracht ook ietwat veranderde opvattingen inzake de architectuur, die dan ook afwijkt van die in het reeds bestaande koor. In het interieur werden diepe vensternissen uitgespaard, met aan de voet daarvan (dicht boven de scheibogen liggende) balustraden. De kolommen kregen kapitelen die van een gebeeldhouwde, dubbele rand van koolbladeren zijn voorzien.

Gelukkig werden de hoofdafmetingen afgestemd op die van het koor. De architectuurdetails zijn echter verwant aan die van de Brabantse gotiek, die ook in andere noordelijke kerken uit die tijd tot uitdrukking komt. Zierikzee, Dordrecht, Den Briel, Alkmaar en Veere geven daarvan voorbeelden te zien. Het materiaal voor zuilen, bogen en dergelijke kreeg men per schip uit Antwerpen aangevoerd, hetgeen misschien mede het Brabantse karakter van de details zou kunnen verklaren.

derdaad definitief was opgegeven, blijkt uit het in 1479 opstellen van een afzonderlijke klokketoren of klokhuis aan het Klokhuisplein, waaraan de in het begin van de twintigste eeuw, in helaas niet zeer fraaie vormgeving, herbouwde toren van het complex van de firma Enschedé herinnert.

Nadat in 1481 het schip op hoogte was gekomen werd het kruiswerk met natuursteen verhoogd en wat de topgevels daarvan betreft in een weelderige Brabantse gotiek afgewerkt. Tegelijkertijd naderden de zijbeuken, volgens het thans nog in het noordwestelijke gewelf aanwezige opschrift "Anno dni MCCCCLXXXIII", tegen 1483 hun voltooiing. Eveneens te zelfder tijd werd een reeds achttien jaar eerder geplaatste kleine toren, die blijkbaar niet voldeed, verwijderd.

Het jaar 1500 was intussen bereikt toen op de viering het fraaie stenen stergewelf werd aangebracht, waarop een representatieve bekroning diende te komen. De gedachten daaromtrent gingen waarschijnlijk in de richting van een oplossing naar Gents, Normandisch of Engels voorbeeld. Dat deze plannen niet zijn gerealiseerd, werd veroorzaakt door het feit dat men tijdens de bouw van een stenen kruistoren, waarvan de aanzetten nog op de zolder van de kerk te zien zijn, gevaarlijke zettingen en verzakkingen van het onderliggende bouwwerk ging constateren, welke tot afbraak deden besluiten.

Aangezien de kerk het gewicht van een stenen toren dus

niet kon dragen, werd overgegaan tot het aanbrengen van de huidige, met lood beklede eikenhouten toren, welke door meester Bartsoen in 1519 werd opgeleverd. Uitwijdingen over deze prachtige bekroning van de kerk, alsmede over het wereldberoemde orgel, schilderijen en dergelijke, vallen buiten het kader van dit artikel. Hetgeen evenzo geldt ten aanzien van de bijgebouwen aan de zuidoostzijde, zoals de annexen uit de allereerste bouwperiode, waarin zich de sacristie en de bisschopskamer bevinden, alsmede het in 1658 door Salomon de Braay gerealiseerde en van een waardevol interieur voorziene Heerenkantoor".

Voor een precieze situering in de historie dient nog te worden vermeld, dat op 25 september van het jaar 1520 de grote dag aanbrak waarop het hoogste punt van de kerk bereikt werd en men het kruis op de toren plaatste. Het schitterende koorhek met "tralieën" van koper, een meesterlijk werkstuk van Jan Fyerens uit Mechelen, was reeds in de jaren daarvoor (tussen 1509 en 1517) opgericht, evenals de rijk gesneden koorbanken (1512).

Daarna vordert het werk nog slechts langzaam en blijven sommige onderdelen onafgewerkt. De omslachtige procedure van de mislukte bouw van de stenen middentoren en het aansluitend in plaats daarvan aanbrengen van de houten dakruiter, zullen de geldmiddelen wel zodanig hebben aangesproken, dat de uitgaven moesten worden beperkt.

Desalniettemin wenste men kennelijk toch niet langer in de nog steeds "open" bekappingen te kijken en werd in 1529 aan meester Jacob Symonsz de leiding opgedragen bij het maken van de houten stergewelf-plafonds, die volgens thans nog zichtbare opschriften in 1538 gereed waren. Het transept of dwarsschip werd 47 jaar later weliswaar van houten zolderingen voorzien, maar eerst tijdens de restauratie van 1890 in steen overwelfd.

De periode van afwerking en verfraaiing beleefde in het midden van de zestiende eeuw nog een gelukkige nabloeï die het geheel, zij het slechts ten dele voltooid, toch in een grotendeels aanvaardbare staat bracht. Rond 1557 werd nog een nieuwe Kerstkapel gebouwd of herbouwd, wellicht door - of dan in elk geval in de trant van - Lieven de Key (de bouwmeester van de nabij liggende Vleeshal) "gemoderniseerd". Het in 1541 door de bisschop van Utrecht geschonken, grote glas-in-lood in de Westgevel, dat in 1735 in verband met de bouw van het Möller-orgel helaas verloren is gegaan, werd door Gerrit Boels geplaatst, terwijl ook de inventaris werd verrijkt, muur- en pilaarschilderingen werden aangebracht, enzovoorts.

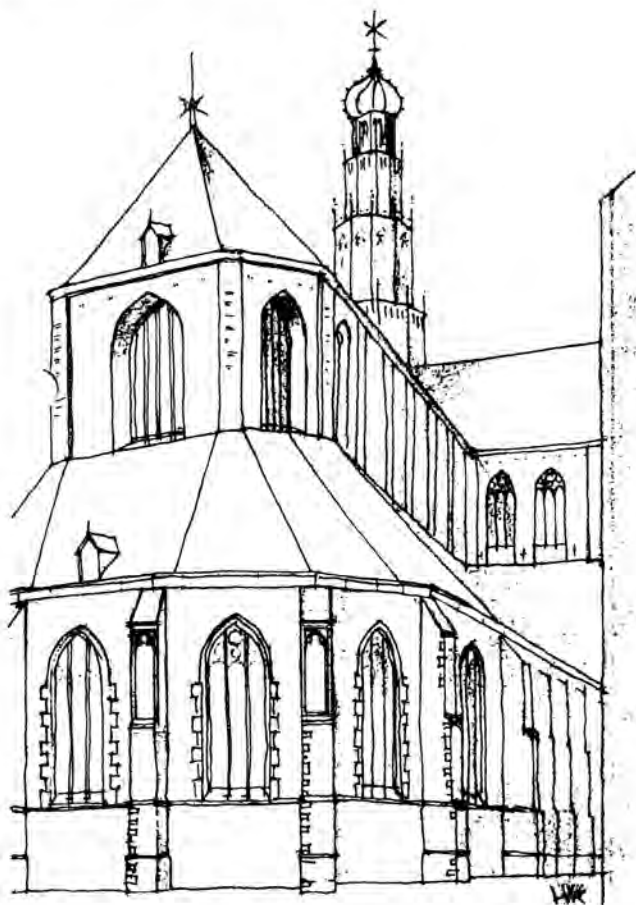
Met het uitbreken van de Tachtigjarige Oorlog is ook de Reformatie in zicht gekomen. Marnix van St. Aldegonde komt in 1568 uit naam van de Prins van Oranje "de wet verzetten" en wanneer in 1572 Haarlem door de Spanjaarden wordt belegerd, neemt - net als in Frankrijk reeds in 1337 het geval was - ook hier de kathedraalbouw praktisch een einde.

Terugblikkend op de in diverse fasen verdeelde bouw-tijd is het verwonderlijk hoezeer de Grote Kerk, dankzij op elkaar afgestemde verhoudingen, maten en karakter van onderdelen, een gelukkige eenheid vormt. Eerst bij nadere beschouwing roept de totale verschijning bepaalde vraagstukken op. Zo is het merkwaardig dat het in 1445 begonnen, in baksteen opgetrokken kruiswerk in 1465 gereed was zonder de latere verhoging in natuursteen. Dit gedeelte reikte dus niet veel hoger dan de onderkant van de ramen van het schip, hetgeen ongeveer gelijk staat met de bovenkant van het dak van de zijbeuken. Was het soms de bedoeling op het smalle transept een lager dak te maken, qua helling overeenkomend met die van het schip, zodat de nok dan bij de goot van het schip zou eindigen? Of heeft deze situatie zelfs enige tijd in de praktijk bestaan?

Mogelijk hebben de bouwmeesters bij het gereedkomen van het schip de dan van oost naar west doorlopende en naar hun opvattingen van een kathedraal wat al te simpele en lange daklijn afgekeurd en het besluit genomen het transept alsnog te verhogen. Immers; eerst in 1490, toen de gewelven boven de zijbeuken al jaren klaar waren, zijn de natuurstenen transeptgevels in weelderiger laatgotiek opgetrokken. Hierdoor ontstond dan, wat de hoofdindruk naar buiten betreft, een normale kruiskerk. Het dak van het transept moest echter, om de nok op dezelfde hoogte te doen uitkomen als die van koor en schip, een andere, bijzonder steile helling krijgen. Deze, met in constructief opzicht gebruikmaking van scheve killen gerealiseerde oplossing had ook wat het uiterlijk betreft enigszins merkwaardige consequenties, hetgeen bij de als camouflage gebruikte, fraaie dakkapellen onder de kruistoren duidelijk te zien is.

Aan de beschrijving van vele details, zoals de gebrandschilderde ramen, de Heilige Geestbank en andere inventaris, vanwege de beknoptheid van dit bestek voorbijgaand, dienen echter nog wel enige woorden te worden gewijd aan de restauraties welke aan het eind van de negentiende eeuw hun beslag kregen, nadat het Rijk zich daartoe in 1877, met medewerking en met steun van Gemeente, kerkvoogden en particulieren, bereid verklaarde.

Behalve de noodzakelijke technische voorzieningen en herstellingen (zoals van de gevels van de kapel der Zeven Weeën en die der transepten) die in het plan waren opgenomen, besloot men tot enkele belangrijke wijzigingen, te weten: het plaatsen van een balustrade rondom de gehele kerk als bekroning der opgaande muren, vernieuwing van alle bovenramen, afwerking van de Westgevel en het maken van stenen gewelven boven de beide transeptarmen.

GROTE-OF ST. BAVOKERK * HAARLEM.
reconstructie van voor 1890 -

Men kan het betreuren dat op een zo persoonlijke en verstrekkende wijze is ingegrepen. Want het valt niet te ontkennen dat, althans uitwendig, door deze ingreep een karakterwijziging heeft plaatsgevonden. Het plattelandskarakter, ook wel aangeduid als Hollandse Boerengotiek, zoals wij dat nog kennen van de Grote Kerk in Alkmaar en van oude afbeeldingen van de St. Bavo, is evenals het vroeggotische aanzicht van het koor (zie reconstructieschets) inderdaad gewijzigd. En het mag ten eerste worden betwijfeld of het in de bedoeling van de onbekende eerste en van de latere bouwmeesters heeft gelegen het koor van een dergelijke afwerking te voorzien. Het belangrijke -in de kerk aanwezige - schilderij van Pieter Gerritz toont aan, dat omstreeks de ontstaanstijd nog geen kant en klare visie bestond ten aanzien van de afwerking en geeft in dit opzicht dan ook geen uitsluitsel.

Bij beschouwing van de afwerking van de natuurstenen verhoging boven het transept met de gevelversieringen, de pinakels, hogels en kruisbloemen is het geen vraag of de bouwmeesters Evert van Antwerpen en later (voor het schip) Godevaert de Bosser en Steven Elen de bedoeling hebben gehad de rijkere Brabantse gotiek ook uitwendig vol te houden. De Westgevel vormde in elk geval in dat opzicht een (te) groot contrast met de transeptgevels, om niet een duidelijke onvolledigheid te demonstreren. Afgezien van de bezwaren die het aanwenden van aanvechtbare details en het voorbouwen van een nieuwe gevel in de kwetsbare en niet bij het oude werk passende Udelfanger natuursteen met zich meebrachten, zou men het afbouwen van de duidelijk (wegens geldgebrek) onvolledige grote steunberen overigens toch zeker een daad van piëteit kunnen noemen.

Ook het overvelven der transeptarmen zal beslist in de bedoeling van Meester Evert Spoorwater hebben gelegen, zodat de in 1891 gerealiseerde voltooiing van dit interieurgedeelte stellig geen inbreuk op het oorspronkelijke plan is. Schilderijen van Berckheyde en Bosboom, daterend uit resp. 1668 en 1845, waarop de aanzetten van de gewelfribben van het Zuidertransept duidelijk zichtbaar zijn, getuigen van de storende onvolledigheid van het interieur.

Hoewel constructief zeker bemerkingswaardig zijn te maken tegen de wijze waarop hier en daar is ingegrepen, verdiende toch handhaving van de negentiende-eeuwse toevoegingen, waarvan de nuttige functie bepleit kan worden, bij de laatste restauratie na rijp beraad de voorkeur. Het doorslaggevende aspect dat bij alle overwegingen naar voren kwam, is misschien nog wel het respect dat men dient te hebben voor het in de loop der eeuwen ontstane "image"; het rijke beeld dat deze kerk als voornaamste Middeleeuwse gebouw van Haarlem en heel Kennemerland in de huidige vorm bewaart.

H.W. van Kempen

Colofon.

Deze Bavokroniek is mede tot standgekomen door een gift uit het "Anjerfonds".

Bavokroniek verzorgd door het Werkvoorzieningsschap Zuid-Kennemerland te Haarlem.

Artikel van de heer Kempen met medewerking Haarlems Dagblad.

foto's pagina no. 1-2 en 33 E.A. v. Voorden

BAVO KRONIEK

Voorzitter J.A.H. Post, van Kinsbergenstraat 50, 2014 DJ Haarlem,
Secretariaat J.H. Broek Roelofs, Zeelandlaan 72, 2101 TP Heemstede, tel. 023 - 28 96 79
Penningmr. H. Deurloo, Hyacinthenlaan 26 rd, 2015 BD Haarlem, tel. 023 - 32 64 14
Postrekening Vrienden van de Grote Kerk: 36 18 800

1975

"10 jaar"

1985

"Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem"

"Wat bracht de Vriendenkring tot stand?"

Reinigen van de koperen kronen.
Reinigen van de koperen lezeaar.
Reinigen van het koperen koorhek.
Electrificeren van de koperen kronen.
Het laten impregneren en bijkleuren van het houten ster-
gewelf in het schipgedeelte van de kerk.
Het laten verwijderen van de oude sprinklerinstallatie.
Restauratie van de wapenborden.
De Raedt-Sellius.
Plaatsing en bevestiging Bavo-beeld.
Het opnieuw laten aanbrengen van de:
Contourschilderingen voormalig orgel Nrdl.Koorwand.
Contourschilderingen lichtspleet Zuid.Koorwand.
Hagelschilderingen rond de scheibogen in het koor.
Schilderingen in de Brouwerskapel.
Schilderingen in de gewelven van de zijbeuken.
Schilderingen in de vontkapel.
Schilderingen Noord westelijke vieringpijler.
Tapijtschildering in de zuiderbeuk.
Noachraam.
Aandeel in de kosten van de geluidsinstallatie.
Aandeel in de kosten van "de" restauratie van het hekwerk
aan de Oude Groenmarktzijde.

"Waar werkte de Vriendenkring aan mee".

Tentoonstelling "Gapers Gapen u aan".
Tentoonstelling 1200 jaar Osnabrück.
Herdenking 25 jaar Contacten Haarlem - Osnabrück.
Tentoonstelling Louis Boermeeester.
Tentoonstelling Bavo in Beeld.
Tentoonstelling Verzet 1933 - 19 nu.
Tentoonstelling 100 jaar Oranje Vorstinnen.
Historische Markt.
Markt City Haarlem.
Jaarmarkt Bloemendaal.
St. Nicolaas markt in de Brinkmann Passage.
Kerkepad.

Noach-raam

"De Vriendenkring bezocht o.a. de steden"

Alkmaar
Den Haag
Dordrecht
Gent
Gouda
Kampen
Middelburg
Osnabrück
's Hertogenbosch
Zwolle

Beste vrienden en vriendinnen

Na de enorme manifestaties einde juni j.l. staan wij thans aan de vooravond van de dagen van september en oktober a.s.

Het bezoek van onze Koningin en Prins is een bijzondere dag voor onze kring geweest. Direct bij de aankomst bedankte de Koningin voor de bloemen welke het bestuur namens onze Vriendenkring afgegeven had op het Paleis te Den Haag, als welkomstgroet uit Haarlem.

In de Vleeshal heb ik de Koningin iets mogen vertellen over het werk, het Vriendenraam en de toekomst van onze kring. De Koningin was zeer verheugd over het particulier initiatief van zoveel Kennemers, en sprak de wens uit, dat wij met elkaar op deze wijze zullen willen doorgaan.

Ook minister Brinkman heb ik tijdens dit bezoek uitvoerig mogen informeren over onze kring. De Minister wilde gaarne onze kroniek ontvangen.

De 29e juni was een groot feest, met vele - en hoge - bezoekers, koren uit Angers, Osnabrück, Haarlem en omgeving. Een ieder heeft bijgedragen tot het grote succes van deze dag.

U heeft diverse handwerkers kunnen bewonderen, zoals een glazenier en houtsnijder, ook onze verkooptafel, koffietafel en rondleiders hebben weer hun beste krachten voor deze dag gegeven. Daarvoor onze hartelijke dank.

Nu de komende dagen, op 13 september a.s. het bijzondere concert van het N.P.O. Het is zeer verheugend dat onze kring door het N.P.O. en de bekende vriendenkring van dit orkest is betrokken bij dit concert.

Onze kring heeft ook in de cultuursector thans zijn plaats gevonden, met de leiding van de koorschool is reeds enige tijd een goed contact, welke wij hopen uit te bouwen tot een relatie waarmee in de toekomst veel kan - en mag worden samengewerkt.

Op 5 oktober is het weer Bavodag, en dan voor de eerste keer in de gehele kerk. U weet dat onze kring om de 5 jaar een Bavodag organiseert met onze Vrienden in Gent. Ook dit jaar staat Bavodag '85 in het teken van onze Belgische Vrienden. In samenwerking met de Belgische Ambassade te Den Haag, is een kleine commissie reeds enige maanden bezig hieraan te werken.

Er komt een koor uit Gent, de ons reeds bekende organiste mevrouw De Bondt en bij de opening een groep hoornblazers.

De opening zal geschieden door een vertegenwoordiger van de Ambassade, wie dat zal zijn is nog niet bekend. De huidige Ambassadeur zal half september a.s. na haast 5 jaar de koning te hebben vertegenwoordigd, terugkeren naar Brussel. De Ambassadeur en mevrouw Baekelandt hebben Haarlem en de Grote Kerk enige malen bezocht, onze kring is steeds gastvrij ontvangen op hun Ambassade.

Beiden hebben een grote bijdrage geleverd aan de goede betrekkingen tussen onze beide landen. Wij wensen het echtpaar een goede en gezonde toekomst in Brussel toe en hopen hen nog menigmaal in Haarlem en Gent te mogen ontmoeten. De opvolger van de heer Baekelandt heeft misschien nog niet zijn geloofsbriefjes aan H.M. de Koningin overhandigd, dus wij weten nog niet of de nieuwe Ambassadeur dan reeds de mogelijkheid heeft om naar Haarlem te komen.

Om half acht kunt U op de Grote Markt in Haarlem een Vlaamse avond beleven met volksdansen en vendelgroepen uit Gent en omgeving.

De avond wordt voorbereid door de heer Vromans in België een zeer bekende stoetenbouwer.

Daarnaast kunt U in de maand oktober in de kloostergangen van het stadhuis van Haarlem een tentoonstelling komen bekijken over Vlaamse winkelpuien.

U denkt misschien wat is dat nu, doch ik heb reeds foto's gezien. Werkelijk schitterende foto's, met een schat aan materiaal.

Deze tentoonstelling gaat in samenwerking met het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap te Brussel, daar is de heer Ramakers reeds enige tijd bezig aan de voorbereiding van deze fraaie tentoonstelling, welke U zeker moet komen bekijken.

Met deze Gentse Bavodag in de kerk vieren wij ook een beetje ons 10-jarig bestaan 1975-1985.

October 1975 heeft mijn vootganger Delleman het belangrijke besluit genomen tot het oprichten van onze kring, welke thans zo een belangrijke bijdrage heeft geleverd bij de zojuist afgesloten restauratie.

Eerst was men het er niet over eens of zo een kring wel de belangen op de juiste wijze zou kunnen behartigen.

Vriend van een kerkgebouw? Zo iets was ongewoon. Ondanks alles heeft Delleman gelukkig doorgezet. Hij kan dan ook met trots op een voor kerk en Haarlem goed genomen besluit terugzien.

De eerste jaren waren er voor het winnen van nieuwe leden, de uitbouw van de Vriendenkring en de dagtours, maar ook het aanboren van gelden en het in de belangstelling brengen van de Grote Kerk. Toen Delleman in oktober 1980 het voorzitterschap aan mij overdroeg, was dat op zich al een uitdaging, deze werd nog groter toen begin 1981 de restauratie aanving. Wat doe je, kerk dicht, met zoveel actieve vrienden.

Met elkaar hebben wij er ons prima door heen geslagen. De kerkvoogdij was er zich van bewust dat met onze kring iets gedaan moest worden. De mogelijkheid werd gegeven om steeds een gedeelte van de kerk open te houden voor diverse activiteiten.

Denkt u eens terug, het grote raam waardoor U de restauratie kon volgen, de totaal lege kerk, de kunstschaten in het Frans Hals Museum. En toch zijn wij er doorheen gekomen, dankzij Uw medewerking, van de kerkvoogdij, medewerkers van het Kerkelijk bureau en het Gemeente Bestuur en Ambtenaren van Haarlem, welke de laatste 5 jaar er alles aan hebben gedaan om met onze kring in Haarlem en ver daar buiten de kerk in de belangstelling te houden.

De laatste 5 jaar hebben zeker 25 duizend mensen de kerk bezocht. Stelt U zich voor, deze mensen komen naar de kerk, doch blijven dan meteen in onze prachtige binnenstad en bezoeken dan ook het Frans Hals Museum en het Teylers Museum, de hofjes en een keur van winkels in de binnenstad.

Daarom zijn wij zeer verheugd onze werkzaamheden te mogen voortzetten, zowel wat diverse restauraties in en aan de kerk als het in de belangstelling houden van kerk en Haarlem.

Met VVV Haarlem, City Haarlem, de Middenstand Grote Markt maar ook met diverse culturele instellingen en de Vereniging Haarlem, willen wij de komende jaren er alles aan doen om mensen naar onze fraaie stad te krijgen. Daar beginnen wij op 5 oktober a.s. reeds mee.

U bent van harte welkom in de prachtige Grote Kerk.
U komt toch ook?

J.A.H. Post
voorzitter

ZATERDAG 28 SEPTEMBER 1985 VRIENDENTOUR 's HERTOGENBOSCH

Gaarne nodigen wij U uit tot deelname aan onze jaarlijkse vriendentour. De kosten van deze dag zijn f. 35,- per persoon, met koffie op de heen- en een drankje op de terugweg. Verder zijn alle kosten, zoals entree en gidsen in 's Hertogenbosch inbegrepen.

Niet is inbegrepen een lunch.

Gaarne zien wij Uw reservering op postgiro 36 18 800 t.n.v. de "Vrienden van de Grote kerk" te Haarlem tegemoet. Wilt U erbij vermelden "VRIENDENTOUR".

Uw reservering is geldig, wanneer de penningmeester, Uw bijdrage voor deze dag, binnen heeft gekregen, en zal gelden in volgorde van binnenkomst.

De stadswandeling heeft een duur van ongeveer een uur, en gaat onder leiding van enkele deskundige gidsen. Indien U hieraan wilt deelnemen, gaarne direct bij Uw reservering vermelden.

U kunt zich opgeven tot 18 september a.s.

Reeds enige jaren vertrekken wij van het Stationsplein te Haarlem. Daar komen de meeste bussen en is er een parkeer-garage ingang Lange Herenstraat en op het Kennemerplein een parkeerterrein.

U weet dat onze bezoeken aan diverse steden reeds jaren zeer bijzondere dagen zijn, Burgemeester en Wethouders van 's Hertogenbosch en de "Vrienden van 's Hertogenbosch" hebben er alles aan gedaan om ook deze dag te doen slagen. Er is een ontvangst en een rondleiding door het prachtige Stadhuis (restauratie is net gereed), een stadswandeling en dan natuurlijk een rondleiding door de schitterende Sint Jan.

U gaat dit jaar toch ook weer mee? Misschien neemt U een relatie mee, welke nog geen lid is, aan het einde van de dag zal deze zeker lid willen worden van onze Vriendenkring.

Namens Uw reisleiders een fijne dag gewenst.

J.A.H. Post

CONTACT-ADRES.

de heer H. Deurloo, 1e penningmeester
Hyacinthenlaan 26 rd, Haarlem.
telefoon 023 - 32 64 16.

PROGRAMMA Zaterdag 28 September 1985

7.30 uur vertrek van het Stationsplein Haarlem

9.00 uur koffiestop

10.30 uur ontvangst op het Stadhuis van 's Hertogenbosch
11.00 uur rondleiding door het Stadhuis
12.00 uur stadswandeling o.l.v. gidsen - duur 1 uur -
15.00 uur rondleiding door de Sint Jan o.l.v. gidsen
16.00 uur vertrek uit 's Hertogenbosch
17.00 uur drankje
19.00 uur aankomst te Haarlem op het Stationsplein

Gelukwens

In het komende najaar zal het 10 jaar geleden zijn dat, onder leiding van de heer Th.A. Delleman, de Vriendenkring werd opgericht met het doel om de Grote of St.-Bavo kerk in een grotere belangstelling te brengen en om geld bijeen te brengen voor het laten uitvoeren van niet-subsidiabele werkzaamheden in en aan het monument.

Het is een enerverende periode geweest, die eerste 10 jaar van het bestaan van de Vriendenkring.

Nog voor het eerste kroonjaar (1980) werd bereikt moest de Grote Kerk voor alle bijeenkomsten definitief worden gesloten; het was er te gevaarlijk geworden.

De al traditioneel geworden rondleidingen door de kerk konden niet meer gehouden worden; voor de Bavo-dag moest een ander onderkomen worden gezocht.

Nadat een aantal noodvoorzieningen waren getroffen kon in daarop volgende jaren een betrekkelijk klein gedeelte van de kerk (de zuidelijke kooromgang) worden opengesteld. In 1983 werd het gerestaureerde schip met de zijbeuken weer in gebruik genomen. Het was nog wel behelpen, maar de rondleidingen kregen weer inhoud, het beroemde Müller-orgel was weer te horen en te zien.

In het afgelopen voorjaar werd de restauratie voltooid; in oude luister hersteld is de Grote Kerk nu weer helemaal te gebruiken.

Gedurende die gehele periode van "behelpen" werd door de Vriendenkring de belangstelling voor de Grote Kerk toch levend gehouden; zo zelfs dat steeds meer leden zich bij de kring aansloten om door jaarlijkse bijdragen ons de financiële helpende hand te bieden.

Een gelukwens ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan is dan ook zeker op zijn plaats.

Mede dank zij de jaarlijkse bijdragen van de steeds groeiende kring van vrienden en vriendinnen konden tal van niet-subsidiabele restauratiewerkzaamheden worden uitgevoerd, waarvoor anders geen geld beschikbaar zou zijn geweest. Het klapstuk is wel het Vriendenraam dat ons werd geschonken ter gelegenheid van het afsluiten van de restauratie. Het is zeker een verfraaiing van de kerk geworden. Dit raam zal een blijvende herinnering zijn aan de hulp en steun die wij van de Vriendenkring hebben ondervonden.

Namens onze Hervormde gemeente heel veel dank.

Zeer veel kerkgangers, orgelconcertbezoekers en toeristen hebben in de afgelopen maanden de weg naar de Grote Kerk weer gevonden; zij steken hun bewondering niet onder stoelen of banken.

De Grote Kerk leeft weer helemaal.

Dank aan de bestuursleden, de rondleiders en alle andere medewerkers voor zoveel inzet en energie om de Grote Kerk in de belangstelling te brengen en te houden.

En voor de toekomst? Wij wensen de Vriendenkring nog veel nieuwe leden toe.

Het werd al eerder door ons geschreven, voor het behoud van de nu gerestaureerde Grote Kerk is veel geld nodig. Wij zullen daarom inzet en bijdragen in allerlei vorm blijven vragen om dit prachtige gebouw als kerk en als cultureel monument voor het nageslacht te bewaren.

Vol vertrouwen zijn wij dat ook de vele vrienden en vriendinnen ons financieel zullen blijven helpen.

Nogmaals onze gelukwensen met het 10-jarig bestaan en heel hartelijk dank voor zoveel hulp.

Namens het College van Kerkvoogden
van de Hervormde Gemeente Haarlem
H.L. Vermaire (pres.)

Hartelijk gefeliciteerd met Uw 2e Lustrum!

—enkele gedachten bij het "Vriendenraam"—

Op zaterdag 11 oktober 1975, het Monumentenjaar, werd vanuit de Stichting Restauratiefonds de Kring "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem" opgericht tijdens een concert, waaraan medewerking werd verleend door de organisten Herman van Vliet en Bernard Bartelink, de hoboïst Leen de Borst en het Jongens- en Mannenkoor van de kathedrale basiliek Sint Bavo o.l.v. Jan Valkesteijn. Het oprichtingsbestuur bestond uit de heren J.J. Fuykschot, Drs.M.P. van Overbeeke, D. Vennik en B. de Vries, mej. M. Rakers en ondergetekende.

In 1976 werd pater H.M. van Ooijen uit Haarlem benoemd tot de 1000ste Vriend van de "Vriendenkring", in 1978 mej. C.L. Kniphorst uit Bloemendaal tot de 2000ste Vriendin en in 1980 werd als 3000ste Vriend dhr. A. Schindeler uit Badhoevedorp ingeschreven! In dat zelfde jaar werd de voorzittershamer overgenomen door dhr. J.A.H. Post, die deze functie vandaag nog steeds met verve vervult!

Ter gelegenheid van de voltooiing van de restauratie werd in juni tijdens een extra "Bavodag", een raam onthuld dat gefinancierd werd met gelden van de Kring. Het is een uniek geschenk en van historische betekenis. Alle lof voor dit prachtige "Vriendenraam" aan de kunstenaar Louis Boermeester en vader en zoon Bogtman.

Het raam beeldt de geschiedenis uit van Noach (Noë) en de ark uit Genesis 6-8. Ik herinner mij dat mijn vader-zaliger daarover eens een kerstkaart had laten ontwerpen. Zijn thema was: "God maakt met ons een nieuw begin"! En hij haalt daarbij een vers aan van de dichter Muus Jacobse: "De duif heeft ons een goed bericht gebracht: Het water week en de olif werd groen. Een nieuwe wereld brengt een nieuw seizoen En Jezus wordt geboren uit een maagd".

In de Bavokerk werd in 1957 (achter de preekstoel) het zg. Scheppingsraam aangebracht. De Schepping luidde het aller-eerste begin, de wording van mens en wereld in, (Het raam

herinnerde aan het begin van het samengaan van de Gereformeerde Kerken in Hersteld Verband met de Nederlands Hervormde Kerk). Het "Vriendenraam" verhaalt van een vervolg op de Schepping, duidt op een nieuw begin! Het leidt een periode in na een restauratie en van het 11e Vriendenjaar. Moge zijn start gelukkig zijn! En ik wens U als bestuur veel succes, alsmede inspiratie op weg naar het 3e lustrum!

Th.A. Delleman
oud-voorzitter

In Memoriam

Einde juni j.l. kreeg het bestuur van de Vriendenkring het bericht dat de heer A. Dercksen, medewerker van onze kring onverwacht in het ziekenhuis was opgenomen.

Op 29 juni j.l. - op onze grote dag - werden zijn beide dochters welke binnen onze kring zeer actief zijn naar het ziekenhuis geroepen vanwege de sterk achteruitgaande gezondheid.

Dagen van onrust en hoop. Enige dagen ging het weer goed en was er weer vertrouwen en verwachting voor de komende tijd.

Voor ons toch nog onverwacht is de heer Dercksen op 21 juli j.l. van ons heen gegaan en op 25 juli daar opvolgende op "Westerveld" begraven.

Ruim 9 jaar heeft de heer Dercksen mee willen werken aan de voorbereiding van en de werkzaamheden op onze vele Bavodagen, aan de verkooptafel en als reisleader bij de dagtochten.

Niets was hem te veel. Wij zullen hem zeer missen. Zijn nagedachtenis is ons tot zegen.

J.A.H. Post

Th.A.Delleman

Beste Vrienden en Vriendinnen,

Gaarne nodigen wij U uit voor een zeer bijzonder concert op vrijdag 13 september a.s. in de Grote Kerk te Haarlem.

Aanvang 20.15 u. Ingang Zuiderportaal Oude Groenmarkt.

In samenwerking met het Noordhollands Philharmonisch Orkest, de koorschool van de kathedrale Basiliek van Sint Bavo en de "Vrienden van het N.P.O." organiseren wij dit concert t.g.v. het gereed komen van de restauratie en het 10-jarig bestaan van onze kring.

Het is verheugend dat wij dit kunnen doen, daarnaast is het goed dat op deze wijze onze kring met zo een beroemd orkest, de koorschool en een zusterorganisatie, dergelijke manifestaties kunnen organiseren.

De toegangsprijs voor leden - op vertoon van de Vriendenkaart - is f. 5,- p.p. en voor niet leden f. 10,- p.p.

Voorverkoop toegangsbewijzen vanaf 10 september a.s. tussen 10 en 15 uur kerkelijk bureau aan de Oude Groenmarkt 23. Er is geen plaatsreservering mogelijk, de kerk is op 13 september open vanaf 19.30 uur.

Ik roep U op om dit concert bij te wonen, zeker vanwege ons 10-jarig bestaan maar ook om te komen genieten van de schitterende muziek welke N.P.O. en de koorschool van de Sint Bavo U zullen bieden.

Heel graag tot 13 september a.s. in de Grote kerk.

J.A.H. Post

Concert door het Noordhollands Philharmonisch Orkest

Op vrijdag 13 september 1985, Grote of St.-Bavo kerk te Haarlem.

Aanvang 20.15 uur

dirigent eerste deel programma: JULES VAN HESSEN
dirigent tweede deel : JAN VALKESTIJN
m.m.v. KOORSCHOOL ST. BAVO

solisten: JEROEN DE GROOT - viool
BAS RAMSELAAR - bariton

programma:

Georg Friedrich Händel	1685 - 1759
Delen uit "Watermusic" uit de suite no.1 in F gr.t.	Ouverture Adagio e staccato Allegro andante allegro Air
uit de suite no.2 in D gr.t	Alla Hornpipe Bourrée
Johann Sebastian Bach	1685 - 1750
Concert voor viool en orkest no.2 in E gr.t.	Allegro Adagio e sempre piano Adagio assai

solist: JEROEN DE GROOT

pauze

Gabriël Fauré 1845 - 1924

REQUIEM

solisten: BAS RAMSELAAR - bariton
KOORSCHOOL ST BAVO olv JAN VALKESTIJN

Jules van Hessen

Jules van Hessen, geboren te 's-Gravenhage op 22 april 1959, heeft vanaf zijn jonge jaren diverse instrumenten bespeeld - te weten klarinet, piano en contrabas - en zich vanaf zijn vijftiende toegelegd op de muziektheoretische vakken. Na het behalen van zijn eindexamen gymnasium (b) in 1977 heeft hij deze muziekstudies, met name klarinet, theorie en orkestdirectie, voortgezet aan het Koninklijk Conservatorium te Den Haag. Daarnaast heeft hij klarinet gestudeerd bij Walter Boeykens in België, alsook diverse dirigentencursussen in het buitenland gevolgd. Zijn deelname aan de cursus van de Dartington Summer School, onder leiding van Gennady Rozhdestvensky en Peter Maxwell Davies (1981), waar hij als beste deelnemer onderscheiden werd, leidde ertoe dat Rozhdestvensky hem ook als persoonlijke leerling aannam.

Het jaar daarvoor, 1980, was Jules van Hessen reeds winnaar geweest van de "Zilveren Bloem" van het dirigentenconcours in San Remo, Italië, waar hij nadien al bij herhaling als gastdirigent is opgetreden. Voorts was hij in 1983 prijswinnaar van het Internationale Nicolai Malko-concours te Kopenhagen. In Nederland, waar Jules van Hessen al vanaf 1978 diverse amateur-orkesten als dirigent geleid heeft en vanaf 1977 repetitor is geweest van het Nederlands Studentenorkest, heeft hij op professioneel niveau zijn debuut gemaakt in 1984, te weten bij het Limburgs Symphonie Orkest en bij het Nederlands Balletorkest. Dat heeft in beide gevallen geleid tot nieuwe - en inhoudelijk verderstreckende - uitnodigingen.

Als dirigent van het Promenade-Orkest heeft hij inmiddels ook al zijn televisiedebuut gemaakt in het programma "Jonge Mensen op het Concertpodium". Voorts is Jules van Hessen thans uitgenodigd voor een gastdirectie bij het Noordhollands Philharmonisch Orkest. Tevens is hij dirigent van het pas opgerichte Nederlands Theaterorkest, dat zich in de laatste maanden van 1984 onder zijn leiding in Den Haag en Amsterdam gepresenteerd heeft met een volledig aan werk van Hindemith gewijd programma.

Curriculum Vitae van Jeroen de Groot

Jeroen de Groot werd geboren op 30 september 1961 te Bergen op Zoom. Hij kreeg vanaf zijn zevende jaar vioolles op de muziekschool te Bergen op Zoom bij Harry Stalpers. Op 12 jarige leeftijd ging hij naar de vooropleiding van het Sweelinck-Conservatorium te Amsterdam, waar hij les kreeg van mevr. Bets van der Horst.

Op 17 jarige leeftijd werd hij toegelaten tot de hoofdvakopleiding en kreeg hij Herman Krebbers als leraar.

In april 1985 won hij het Nationaal Vioolconcours Oscar Back te Amsterdam.

Behalve als eerste violist bij het Rotterdams Philharmonisch Orkest, waar hij een halve baan heeft, treedt hij veelvuldig op als solist bij diverse orkesten.

Ook staan voor het komende seizoen enkele viool-recitals geboekt.

De bas Bas Ramselaar werkt regelmatig als solist mee aan verschillende koor- en oude muziekconcerten. Hij zong reeds solopartijen onder leiding van o.a. Frans Schouten, Barend Schuurman, Krijn Koetsveld en Gustav Leonhardt. Hij werkt bovendien samen met de organist/clavecijnist Geert Bierling en de pianiste Hanneke Tomassen. Naast de verschillende solozang uit de renaissance en barok houdt hij zich vooral bezig met het Duitse romantische lied, o.a. Schubert en Schumann en het Franse liedrepertoire.

Bas Ramselaar is als freelance-zanger verbonden aan het Nederlands Kamerkoor en het Groot Omroepkoor.

Biografie Bas Ramselaar

Bas Ramselaar werd in 1961 te Amersfoort geboren. Zong al vanaf zijn zesde jaar mee in verschillende koren van o.a. zijn vader Wim Ramselaar, die koordirigent is.

Pianolessen kreeg hij vanaf zijn negende jaar aan de Regionale Muziekschool Amersfoort, totdat hij op zijn achttiende deze lessen verwisselde voor individuele zanglessen bij Miep Zijlstra.

Vanaf 1981 studeerde hij bij Jos Burcksen aan het Utrechts Conservatorium, om vervolgens twee jaar later zijn zangstudie d.m.v. privélessen voort te zetten bij zijn huidige leraar Frans Schouten.

Bas Ramselaar richtte eind 1982 samen met Wouter van den Braak de Stichting Amersfoortse Cantorij op, een uit ca. 16 vocalisten bestaand ensemble, waar hij nog steeds deel van uitmaakt.

Het koor van de Kathedraal St. Bavo te Haarlem

Het jongens- en mannenkoor van de kathedrale basiliek van St. Bavo te Haarlem wordt gevormd door leerlingen en oud-leerlingen van de kathedrale koorschool.

Deze koorschool staat onder bestuur van de in 1945 door Dr.A. Kat in het leven geroepen "Stichting Muziek Instituut van de Kathedraal St. Bavo". Het doel van deze stichting is het bevorderen van de kennis en de praktijk van de kerkmuziek en de liturgie. Een van de middelen daartoe is de instandhouding van de koorschool.

De jongens van het koor bezoeken dagelijks een eigen school, waar zij naast de gewone vakken van het basisonderwijs een speciale muziekopleiding ontvangen, bestaande uit stemvorming, solfège, repertoirestudie, gregoriaans, muziekgeschiedenis en instrumentaal spel op een door hen zelf gekozen instrument.

De jongens van de koorschool krijgen vele uitnodigingen tot deelname aan grote concertwerken, waarin de componist een jongenskoor voorschrijft. In dit kader zongen zij onder Kyrill Kondrasjin, Claudio Abbado, Colin Davis, Bernard Haitink, Antal Dorati en Nicolaus Harnoncourt e.a. in werken van Bach, Monteverdi, Berlioz, Tchaikowsky, Mahler, Ravel, Britten, Strawinsky etc.

Het kathedrale koor verzorgt iedere zondag de Hoogmis, geeft regelmatig concerten, werkt mede aan radio en T.V. uitzendingen en opnamen, bracht een zevental grammofoonplaten uit en bezocht op zijn jaarlijkse buitenlandse tournées België, Frankrijk, Duitsland, Engeland, Denemarken en Zwitserland.

J. Valkestijn

Het koor staat sinds 1963 onder leiding van Jan Valkestijn. Na zijn priesterwijding voltooide hij zijn opleiding aan het Amsterdamse conservatorium, waaraan hij thans als docent R.K. kerkmuziek is verbonden. Daarna sloot hij cum laude zijn studie muziekwetenschap aan de universiteit van Amsterdam af.

Naast publicaties op musicologisch gebied verschijnen er regelmatig liturgische koorwerken van zijn hand.

Jongens- en Mannenkoor Kathedrale Basiliek van St. Bavo

Georg Friedrich Händel 1685 - 1759

"Water Music" (1717)

"De Koning ging tegen 8 's avonds aan boord van zijn schip, waarop tevens werden toegelaten de hertogin Van Bolton, gravin Goldolphin, mevrouw Von Kielmansegge, mevrouw Were en graaf Orkney, de kamerheer van dienst. Naast het schip van de Koning voer het vaartuig van de muzikanten, wel vijftig man, die op allerlei instrumenten speelden: trompetten, jachthoorns, hobo's, fagotten, Duitse fluiten en Franse blokfluiten, violen en bassen; zangers waren er niet bij. De muziek was speciaal voor deze gelegenheid gecomponeerd door de beroemde Händel, geboortig uit Halle, eerste componist des Konings. Zijne Majesteit was er zo mee ingenomen, dat hij - ofschoon het telkens een uur duurde - het werk drie keer liet spelen, te weten twee maal vóór en een keer na het souper."

Aldus bericht de Pruisische gezant in Londen over de eerste uitvoeringen van Händels Water Music, tijdens een boottocht die de Engelse koning George I (de vroegere keurvorst Georg Ludwig van Hannover) op 17 juli 1717 over de Thames maakte. Daarbij deed een anekdote de ronde, dat Händel bij zijn werkgever in ongenade was gevallen en door de koning eenvoudig werd genegeerd. De muziek die tijdens de boottocht op die mooie zomeravond ten gehore werd gebracht zou bij de vorst echter zo in de smaak zijn gevallen, dat hij de wens te kennen gaf persoonlijk tegenover de componist zijn bewondering er voor uit te spreken. Toen deze componist niemand anders dan Händel bleek te zijn, was alles meteen vergeven en vergeten.

Uit onlangs ontdekte bronnen is nu echter gebleken, dat het conflict tussen Händel en de koning in 1717 al lang was bijgelegd en er dus niets te verzoenen viel. Dat de koning Händels briljante muziek heeft gewaardeerd, is echter alleszins aannemelijk.

In dit Händeljaar 1985 moge het een uitdaging zijn alle twintig delen van de Water Music onverkort uit te voeren: een hoorn des overvloeds.

Johann Sebastian Bach 1685 - 1750

Vioolconcert in E

De twee vioolconcerten en het concert voor twee violen van Bach behoren vermoedelijk tot de grote groep van werken ontstaan in de jaren 1717 - 1723, toen Bach, in dienst van vorst Leopold von Anhalt-Cöthe, zich hoofdzakelijk aan de instrumentale muziek wijdde. Leopold die door Bach een "Music so wohl liebenden als kennenden Fürsten" genoemd werd, stimuleerde het instrumentale samenspel zeer en hieraan danken wij een aantal van de beste werken uit het begin der achttiende eeuw, die nog steeds op het repertoire van alle orkesten en kamermuzikspelers voorkomen: orkestsuites, sonates voor viool, viola da gamba, fluit, concerten voor één of meer cembali met strijkorkest enz. Het soloconcert was in Bachs tijd een nog jonge kunstvorm. Het ontstond uit het oudere concerto grosso, waarin een groep van meestal drie solo-instrumenten (twee violen en violoncel, het z.g. "concertino") zich nu en dan uit het gehele ensemble losmaakte en een eigen partij speelde. Torelli (ca 1665 - 1708) wordt beschouwd als degene, die het eerst dit concertino terugbracht tot één instrument en daardoor dus de grondslag legde voor het soloconcert, dat zo'n merkwaardige ontwikkeling tegemoet zou gaan. De eerste meesterwerken op dit gebied schreef Joh. Seb. Bach: twee concerten respectievelijk in E gr.t.en in a kl.t. voor viool en zeven concerten voor clavecimbel.

Hoezeer er in die tijd nog een harmonie tussen vocale en instrumentale muziek bestond, blijkt niet alleen uit het feit dat in de 17de en 18de eeuw het woord concerto ook voor vocale en vocaal-instrumentale vormen werd gebruikt en dat zowel Bach als Händel herhaaldelijk vocale stukken tot instrumentale bewerkten of omgekeerd, maar ook hieruit dat een typisch vocale vorm als de "da capo aria" ook een plaats vond in de instrumentale muziek. Zo is het eerste deel van het concert in E in deze vorm gebouwd: het derde gedeelte is een getrouwe herhaling van het eerste en brengt de gewenste ontspanning na het dramatische hoogtepunt aan het eind van het middendeel.

Dit tweede deel wordt bijna geheel door de solist beheerst die de drager is van een naar Italiaans voorbeeld rijk aan gefigureerde expressieve cantilene.

Het derde deel van het concert doet denken aan een reidans, waarin telkens een voordanser zich uit de groep losmaakt en zich weer ermee verenigt.

REQUIEM

Gabriel Fauré (1845 – 1924)

Introïtus en Kyrie

Requiem aeternam dona eis Domine,
et lux perpetua luceat eis.

Te decet Hymnus, Deus, in Sion, et
tibi reddetur votum in Jerusalem:
exaudi orationem meam, ad te omnis
caro veniet.

Kyrie, eleison, Christe, eleison
Kyrie, eleison.

Offertorium

O Domine Jesu Christe, Rex gloriae,
libera animas defunctorum de poenis
infernici et de profundo lacu:
de ore leonis, ne absorbeat tartarus,
ne cadant in obscurum.
Hostias in preces tibi, Domine,
laudis offerimus: tu suscipe pro
animabus illis, quarum hodie memoriam facimus:
fas eas, Domine, de morte transire vitam ad Quam olim
Abrahamae promisisti et semini eius.
Amen.

Sanctus

Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus
Deus Sabaoth.
Pleni sunt coeli et terra gloria tua.
Hosanna in excelsis.

Agnus Dei

Pie Jesu, Domine,
Dona eis requiem sempiternam.

Pie Jesu

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
dona eis requiem sempiternam.
Lux aeterna luceat eis, Domine: cum
Sanctis tuis in aeternum, quia pius es.
Requiem aeternam dona eis, Domine;
et lux perpetua eis.

Libera me

Libera me, Domine, de morte aeterna,
in die illa tremenda; Quando coeli
movendi sunt et terra;
Dum veneris judicare saeculum per ignem.
Tremens factus sum ego et timeo, dum
discussio venerit atque ventura ira.
Dies illa, dies irae, calamitatis et
miseriae dies magna et amara valde.
Requiem aeternam dona eis Domine:
et lux perpetua luceat eis.
Libera me, Domine.

In Paradisum

In paradisum deducant Angeli: in tuo
adventu suscipiant te Martyres, et
perducant te in civitatem sanctam Jerusalem.
Chorus Angelorum te suscipiat, et
cum Lazaro quondam paupere aeternam
habeas requiem.

Schenk hun Heer, eeuwige rust, en het
eeuwig licht verlichte hen.

U, God, komt lofzang toe, op Sion en
U ter ere worde de gelofte in Jerusalem vervuld:
verhoor mijn gebed, tot U wendt zich elk mens.
Heer, ontferm U over ons, Christus,
ontferm U over ons, Heer, ontferm U
over ons.

O Heer Jesus Christus, Koning der
heerlijkheid, bevrijd de ziel en van
alle overleden gelovigen van de straffen
der hel en van de diepe jammerpoel:
verlos hen uit de muil van de leeuw;
dat de hel hen niet verslindt, en zij
niet vallen in de duisternis.
Offers en lofgebeden dragen wij U op,
Heer: aanvaard ze voor die zielen, die
wij heden gedenken: doe hen overgaan,
Heer, van de dood tot het leven:
Dat Gij eenmaal aan Abraham en zijn
nakomelingen beloofd hebt.
Amen.

Heilig, heilig, heilig is de Heer
de God der heerscharen.
Vol zijn hemelen en aarde van Uw
heerlijkheid.
Hosanna in de hoge.

Goede Heer Jesus,
Geef hun de eeuwige rust.

Lam Gods, dat wegneemt de zonden
der wereld, geef hun de rust der
eeuwigheid.
Het eeuwige licht moge hen verlichten.
Heer: met Uw heiligen in eeuwigheid,
omdat Gij goed zijt.

Schenk hun, Heer, eeuwige rust; en het
eeuwig licht verlichte hen.

Bewaar mij, Heer, voor de eeuwige
dood op die angstwekkende dag;

Als de hemelen zullen geschokt worden
en de aarde;
Wanneer Gij zult komen om de wereld
te oordelen door het vuur.
Ik sidder en ben bevreesd bij het naderen
van het oordeel en van uw toorn,
O die dag! dag van gramschap, ramp-
spoed en ellende, grote dag en vol van
bitterheid.
Schenk hun eeuwige rust, Heer, en het
eeuwig licht verlichte hen.
Bewaar mij, Heer.

Ten paradijze geleiden u de Engelen;
dat bij uw aankomst u opnemen de
Martelaren; en dat zij opvoeren naar
de heilige stad Jerusalem.
Het koor der Engelen ontvang u, en
moogt gij met de weleer arme Lazarus
de eeuwige rust genieten.

CONCERTSEIZOEN 1985 - 1986 boeiend en gevarieerd.

Het N.P.O. trekt graag alle registers voor u open.

Het Noordhollands Philharmonisch Orkest is een symfonie-
orkest van ongeveer zeventig musici, dat regelmatig in het
Concertgebouw van Haarlem te beluisteren is. De gloed en
de glans van orkestmuziek en het overrompelende effect
van een dirigent die alle instrumenten uit het orkest tot een
eenheid smeedt en de musici tot ongekende hoogte aanmoedigt.....

Het effect daarvan is vaak even meeslepend als een orgel-
concert-op-z'n-best. Beroemde dirigenten en solisten van
wereldfaam, veelal bekend van televisie en grammofoon-
plaat concerner samen met ons en ook uw orkest.

Gek eigenlijk dat onder ons publiek ondanks de volle zalen
relatief weinig orgelmuziek liefhebbers blijken te zitten.
Maar daar kan en moet verandering in komen. Lees de fol-
der in deze uitgave van de Bavokroniek en maak uw keuze
uit die schitterende orkestmuziek die meeslepend gespeeld
zal worden door een gemotiveerd N.P.O. en niet voor niets
beroemde solisten. Neem een abonnement en geniet zo van
het winterseizoen. Een periode waarin de orgelconcerten
nigszins plegen te zwijgen!

Noordhollands Philharmonisch Orkest

Zoals van meerdere orkesten ligt de oorsprong van het
Noordhollands Philharmonisch Orkest bij de militaire
muziekcorpsen. Als zodanig is dit Orkest een der oudste van
Nederland. In 1813 werd de "Schutterij-Muziek" opgericht
en in deze vorm bleef het orkest fungeren tot 1864; in dat
jaar werd de naam gewijzigd in "Stedelijk Muziekcorps".
Omstreeks 1913 werd een begin gemaakt met het uitvoeren
van symfonische werken. Tot werkelijk symfonie-orkest is
het geworden in 1921, het ontving toen de naam van Haar-
lemsche Orkest Vereniging (H.O.V.).

Sedert 1953 is het een provinciaal orkest, zoals de naam
Noordhollands Philharmonisch Orkest ook reeds aanduidt.
In het seizoen 1963-1964 herdacht het orkest zijn 150-jarig
bestaan. Het N.P.O. bestaat uit 72 leden.

Concertmeesters zijn Gijsbert Beths jr. en Skye Carman.

Het arbeidsterrein ligt hoofdzakelijk in Haarlem (abonne-
mentsconcerten) en in de provincie Noord-Holland (Alk-
maar, Beverwijk, Den Helder, Hoorn, Purmerend, Zaandam
enz.)

Het orkest verzorgt tevens jeugdconcerten en heeft naast
symfonische arbeid een zeer belangrijke taak als begelei-
dingsensemble.

Het Noorhollands Philharmonisch Orkest verzorgt jaarlijks
een aantal van ca 140 podiumbeurten. Aan het moderne
repertoire wordt veel aandacht geschonken.
Diverse premières vonden in Haarlem plaats.

AMBASSADE VAN BELGIË

AMBASSADE DE BELGIQUE

Vierhonderd jaar geleden, op 27 augustus 1585, luidde de
Val van Antwerpen, het laatste en belangrijkste protestantse
Bolwerk van het Zuiden, de definitieve scheiding der Neder-
landen in. Uit Antwerpen alleen vertrokken ca. 50.000 in-
woners - de helft van de bevolking - naar de vrijheid van Hol-
land en Zeeland. Enkele jaren later was Haarlem voor meer
dan de helft bewoond door inwijkelingen uit het Zuiden,
wier aanwezigheid aanzienlijk bijdroeg tot het ontstaan van
de Gouden Eeuw.

Ter gelegenheid van de heropening van de schitterend ge-
restoreerde Grote of Sint BavoKerk lijkt het me daarom
erg zinnig de banden aan te halen met het Zuiden, en met
name met Gent, geboortestad van Keizer Karel, zetel van de
Sint Baafskathedraal, en vroege bakermat van de sociale her-
vormingen in de Nederlanden.

Moge de Bavodag 1985 in het teken staan van de vriend-
schap en gastvrijheid die Noord en Zuid elkaar toedragen,
en van het cultuurgood dat vierhonderd jaar later opnieuw
gemeenschappelijk geworden is.

Frans Baekelandt
Ambassadeur van België

De band tussen Gent en Haarlem

In het noordelijk en het zuidelijk deel van de aloude Lage
Landen zijn er weinig steden die zo historische banden
met elkaar hebben als Haarlem en Gent. Zij grijpen al terug
tot de allervroegste geschiedenis, wat moge blijken uit het
patroonschap van Sint-Bavo voor onze beide hoofdkerken.
Waarbij onze stad dan weer het voorrecht kan opeisen de
patroonheilige een beetje als een Gentenaar te beschouwen,
aangezien hij toch lange tijd en tot zijn dood toe de spilfi-
guur is geweest van de zo roemrijke Gentse Sint-Baafsabdij.

"Impressie Extra Vrienden

1) druk overleg tussen mw. L. Kuster en haar franse gasten

2) het beroemde werk van bestuurslid P. Speelman

3) onze Burgemeester in gesprek met de ambassadeur van West Duitsland en diens echtgenote Mw. v.d. Gablentz

4) de Zaakgelastigde van Oostenrijk en zijn echtgenote Mw. Brunmayer (links) en Dr. Kliesow cult. attache van West Duitsland (rechts).

5) Commissaris der Koningin Drs. De Wit in gesprek met Dr. Schubert, wethouder van Osnabruck.

6) ontmoeting tussen goede bekenden links de heer Boermeester en rechts de heer D.J. Enschede

7) Mw. Van Son, wethouder van Haarlem in gesprek met de bisschop van Haarlem.

8) de heer Bouwens schepen van Gent in gesprek met Br. L. Paauw, secretaris van de bisschop van Haarlem

9) de Consul Generaal van U.S.A. in gesprek met weth. Sikma in het midden Mrs. Mills

10) de familie's Bogtman

dendag 29 juni 1985''

9

10

11) onze trouwe medewerksters verkooptafel v.R.n.L. moeder en dochter Kleyntjes en Mw. Spielman jr.

12) onthulling van het "Vriendenraam" door B en W van Haarlem v.L.n.R. Weth.Sikma, Burgemeester Schmitz wethouders Mooy, Van Son en Van Balen, de gem. secretaris Kamphuis en Weth. Kraak.

13) opluchting bij de heer Boermeester, het schitterende raam door hem gemaakt in volle glorie in het koor van de Grote Kerk.

11

12

Hebben de Haarlemmers zich in de eerste jaren van de veertiende eeuw nauw moeten aansluiten rond Witte van Haemstede om tegen de invallen van de krijgsmachtige Vlamingen weerstand te bieden, dan is er vooral in de zestiende eeuw een heel intieme relatie ontstaan tussen Gent en Haarlem. Na de herovering van Gent en Antwerpen voor Spanje door de hertog van Parma in 1584-1585, is er een grote stroom van uitwijking op gang gekomen van de Zuidelijke naar de Noordelijke Nederlanden. Gent heeft veruit het grootste aantal nieuwe inwoners geleverd aan uw stad. Nu precies vierhonderd jaar geleden kwamen ze hier op zoek naar meer religieuze vrijheid of om een nieuwe toekomst op te bouwen. Niet zelden bezaten ze geld of werkkraft, en ze brachten - wat nog belangrijker was - in hun bagage een hoog niveau mee van technische "know how" en van artistieke vaardigheden.

Eén van de meest vooraanstaanden uit deze groep was ongetwijfeld Lieven de Key, geboren te Gent in 1560, die in 1591 stadsbouwmeester werd van Haarlem. Hij werkte aan de Bavokerk en aan het Stadhuis, bouwde de sierlijke toren van de Nieuwe Kerk, de portalen van de Sebastiaansdoelen en de Bakenesserkerk. Maar zijn hoofdwerk is natuurlijk de onvolprezen Vleeshal, Oudhollands door de ambachtelijke bouwtrant, maar waarin Lieven de Key zijn Vlaamse aard overduidelijk manifesteert door zijn voorkeur voor uitbundige vorm en plasticiteit.

Is het om dit alles niet oirbaar Haarlem een beetje Gents te noemen? Redenen te over alleszins om de Vriendenkring van de Grote Sint-Bavokerk van onze steun en sympathie te verzekeren voor het fraaie doel waar ze zich voor inzetten. Wij wensen ze, alsmede onze Collega's van het Stadsbestuur van Haarlem, alle succes toe met de Bavodag die dit jaar, bij de voltooiing van de restauratie van de Bavokerk, een bijzondere luister zal hebben. Voor die wensen hebben wij historische motieven in overvloed. Maar vooral zijn ze heel oprecht en van harte.

De Stadssecretaris,

Het College van
Burgemeester en Schepenen

J. Verhé

Georges Bracke
Schepenen van Cultuur

Tijdens het beleg van Haarlem door de Spanjaarden (1572-1573) telde de stad ongeveer 18.000 inwoners. Vijftig jaar later, in 1622, waren er bijna 40.000 Haarlemmers en men schat dat ruim de helft daarvan afkomstig was uit de Zuidelijke Nederlanden.

Waarom waren al die mensen uit het Zuiden naar het Noorden getrokken? Een deel daarvan was overgegaan naar de Reformatie en vluchtte voor het herstel van de Katholieke orthodoxie in hun land. Anderen weken uit om te ontkomen aan de bittere armoede en om in het Noorden, dat zich economisch snel ontwikkelde, een nieuw bestaan te vinden. Vooral toen na de val van Antwerpen (1585) de haven daar stillag, kreeg de handel en industrie in de Zuidelijke Nederlanden een flinke knauw, waarvan het Noorden profiteerde.

Velen van de immigranten namen een grote vakkennis met zich mee en speelden een grote rol bij de groei van de economie hier.

In de periode van 1578 tot 1608 was 38,2% van de nieuwe lidmaten van de Hervormde gemeente in Haarlem, te weten 2353 mannen en vrouwen, uit de Zuidelijke Nederlanden afkomstig. Gent leverde de meeste nieuwe Haarlemmers, nl. 234, op de voet gevolgd door Antwerpen met 225.

Nog sterker wordt het beeld als men naar de bruiden en bruidegommen kijkt. Tussen 1580 en 1606 werden in de Hervormde gemeente van Haarlem 3554 huwelijken gesloten. Van de nieuwe huwelijkspartners gaf 53,2% als plaats van herkomst een gemeente in de Zuidelijke Nederlanden op. Daarvan kwamen er 274 uit Antwerpen en 253 uit Gent.

Bovengenoemde cijfers betreffen alleen Hervormden. Het aantal immigranten dat Katholiek bleef is niet bekend. Veel Brabanders en Vlamingen werkten in de textielindustrie. Hun aantal was zo groot dat er in Haarlem zelfs een Vlaamse rederijderskamer ontstond.

Drs. J.J. Temminck
Gemeentearchivaris van Haarlem

FOTOTENTOONSTELLING
'DE BAVO HERREZEN'

FOTO'S: BERT VAN VOORDEN

DAGELIJKS TE BEZICHTIGEN BIJ
MUZIEKHANDEL GOLDSCHMEDING
— GROTE MARKT 8 —

"OPROEP VOOR GASTGEZINNEN"

Ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de vriendenkring op zaterdag 5 oktober a.s.

Verwachten wij uit de stad Gent in België een grote deputatie Gentenaren ter opluistering van de Bavodag, waaronder een koor uit deze stad. "Gents Madrigaal Koor"

Uitsluitend voor de koorleden, vragen wij gastgezinnen die ons ten diensten willen zijn door een of meerdere gasten in uw gezin ter verzorging op te willen nemen.

De verwachting is dat het koor vrijdagmiddag 4 oktober aankomt en zondag 6 oktober weer vertrekt.

Over het aantal koorleden, leeftijden en of het een gemengd koor is, daar kunnen wij U eind augustus over informeren.

Mocht U in de gelegenheid zijn om voor de komende Bavodag een of meerdere gasten op te willen nemen, dan verneemen wij dat gaarne van U, aan onderstaand adres.

R. Bogaart
van Deventerstraat 79
2035 AC Haarlem
023 - 330877

Tentoonstelling 'Van Winkelen en Puien'

Voor de meeste mensen is het een vanzelfsprekende zaak, voor sommigen een noodzakelijk kwaad, dat de huidige winkel- en warenhuizen door hun specifiek uitzicht als dusdanig onmiddellijk te herkennen zijn. Wij zijn gewend aan de grote uitstalramen die het publiek onopvallend de winkel binnenloodsen. De kleurrijke en verlichte winkelgevels zijn een vertrouwd beeld uit onze hedendaagse leefwereld. Ruim 200 jaar geleden kwamen de eerste echte winkelvitruines reeds tot stand en ontstond al het gebruik de benedenverdieping van een huisgevel, of kortweg de pui, te voorzien van een omlijsting of een architecturale vorm te geven die de commerciële functie van het pand beklemtoonde of kenbaar maakte. Bij de inventarisatie van het bouwkundig erfgoed van de stad Gent konden nog tal van oude winkelhuizen en -puien in hun originele toestand en uit opeenvolgende decennia gerepertorieerd worden. Zowel stilistisch als naar concept bleken de winkelpuien een dermate boeiende evolutie te hebben doorgemaakt dat zij als architecturaal fenomeen aparte aandacht verdienen. In het licht van de monumentenzorg wordt het trouwens een dringende noodwendigheid de interesse van het publiek op te wekken voor dit sterk met verdwijnen bedreigd onderdeel van het archi-

itecturaal erfgoed. Modernisering is namelijk eigen aan het florerend winkelhuis zodanig dat een oude pui, zeker de dag van vandaag, gemakkelijk verbouwd wordt. Trouwens heel wat oude winkelpuien bleven slechts bewaard doordat zij hun oorspronkelijke commerciële functie verloren en vernieuwing van de pui zich niet noodzakelijk opdrong. Voor deze tentoonstelling is bewust hoofdzakelijk geput uit het inventarisatiemateriaal dat gepubliceerd wordt in de reeks "Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen", en dat gewijd is aan het architecturaal cultuurbezit van de stad Gent. Aan de hand daarvan is getracht een chronologisch en evolutief beeld op te hangen van de recent nog bestaande Gentse winkelarchitectuur tot 1940 met facetten van haar publicitaire decoratie en bijbehorende winkelrichtingen. Waar de hiaten, door de talloos verdwenen winkelhuizen, te groot leken om deze evolutie met recente foto's te illustreren, zijn deze aangevuld met oude documenten en de tekeningen welke behoorden bij de originele bouwaanvraag voor de winkelhuizen. Door vergelijking met oud fotomateriaal en het aantal vroeger ingediende bouwaanvragen is gebleken dat het getal aan overblijvende winkelpuien nog steeds aan het slinken is. Deze manifestatie wil dan ook de aanzet zijn voor de herwaardering van het commercieel gebouwenpatrimonium.

St.-Pietersplein nr. 26. Apothekerspui
(Foto: Peter Somers, R.M.L.Z.)

Ets van A. Rimington (? , 1890) van de handelsbedrijvigheid aan de Gras- en Korenlei. (S.A.G., Atlas Goetghebuier)

Tentoonstelling

"Van winkelen en Puien" gedurende de maand oktober in de kloostergangen van het stadhuis van Haarlem.

De tentoonstelling georganiseerd door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap te Brussel, in samenwerking met de "Vrienden van de Grote Kerk", en de Gemeente Haarlem.

De tentoonstelling geeft een overzicht van de inventarisatie van het bouwkundig erfgoed van de talrijke nog aanwezige historische waardevolle winkelpuien in Gent.

Dagelijks geopend van maandag tot en met vrijdag van 9.00 - 16.30 uur.
Toegang gratis

Bavodag 5 oktober 1985

Voorlopig programma

10.00	uur	opening
12.00	uur	orgelbespeling door mevrouw H. de Bondt
13.30	uur	orgelbespeling door de heer K. Rosenhart
15.00	uur	koorzang
16.00	uur	samenzang

Aangezien onze kroniek moet uitkomen vanwege de dag-tour naar 's Hertogenbosch is nog niet precies bekend welk koor uit Gent komt, U kunt het juiste programma vinden enige dagen voor 5 oktober a.s. in de plaatselijke pers. Vanaf een vaste plaats in de kerk vinden weer de bekende rondleidingen plaats. Er is weer koffie en natuurlijk gaat U

weer even langs de verkooptafel met een schat aan mogelijkheden.

Met Uw Vriendenkaart 1985 heeft U de gehele dag gratis toegang.

Niet leden betalen f 1,50 voor de toegang.

Het bestuur.

Hilda de Bondt

Hilda de Bondt is geboren in Afsnee bij Gent. Bespeelde er op twaalfjarige leeftijd reeds het Anneesens orgel tijdens de kerkdiensten.

Hilda komt uit een kunstenaarsgezin, haar Vader was een bekende kunstschilder en haar Moeder was violiste en gaf Hilda de eerste muzikale onderwijs.

Zij studeerde aan het Conservatorium te Gent en Lille, verder aan de Muziek-hogeschool van Keulen onder leiding van professor Joseph Zimmerman, Domorganist te Keulen.

Hilda de Bondt concerteerde in de kathedraal van Gent, te Brussel en Watervliet op het historisch Ledou orgel.

In Engeland op de beroemde orgels van Westminster Abbey en York. Haar uitvoering kan worden getypeerd als voorname en ingetogen, doet geen pogingen om bijzondere effecten te halen met populaire werken en buitengewone gekleurde composities.

Er is een groot evenwicht betreffende registratie.

Haar uitgebreide studie aan de Keulse Dom en Muziekschool geven haar de mogelijkheid de werken te vertolken in hun grootse betekenis van geestelijke inhoud en stijl, soms in een grandioos architecturaal aspect.

Reeds vele jaren komt Hilda de Hondt naar Haarlem en heeft in 1983 ook aan de Bavodag mee willen werken, doch ook op andere manifestaties van onze kring, is Hilda naar Haarlem gekomen om te genieten van het orgelspel van en op het Müllerorgel.

PROGRAMMA.

Preludium en triple Fuga es-dur	J.S. Bach
Preludium en Fuga F. Moll	G.F. Händel
Hymne D'Action De Grâce "Te Deum"	J. Langlais

Kees Rosenhart

geboren te Haarlem in 1939

opleiding aan het voormalig Amsterdams Conservatorium hoofdvak orgel o.l.v. Albert de Klerck en clavecimbel o.l.v. Gustaf Leonhardt.

Is werkzaam als docent Clavecimbel

veel radio opname en buitenlandse optredens

er is ook een bijzondere grammofoonplaat gemaakt van Kees Rosenhart op hist. orgels in - en rond Haarlem.

PROGRAMMA

1. Johann Schneider 1702-1788
Preludium en Fuga g kl.terts
2. Georg Philipp Telemann 1681-1767
Fantasia d kl.terts
3. Georg Friedrich Händel 1685-1759
Voluntary C gr.terts
4. Johann Christoph Friedrich Bach 1732-1795
Variaties over: Ah, vous dirai-je, Maman
5. François Couperin 1668-1733
Offertoire sur les Grands Jeux
uit de Messe pour les Couvents.

"Keurgroep Tijl"

Keurgroep Tijl uit Gent (België), is voor de Vriendenkring en Haarlem geen onbekende, met de viering van het eerste lustrum in 1980 waren zij met hun wervelende show op de Grote Markt duidelijk aanwezig.

Deze artistieke veelzijdige keurgroep die een grote internationale vermaardheid heeft, niet alleen in Europa, maar ook in Amerika en Japan verzorgden zij optredens.

Op 5 oktober a.s. zal de groep de festiviteiten ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de kring opluisteren.

De groep bestaat uit ca. 50 jongeren in de leeftijd tussen 8 en 25 jaar die op een energieke wijze een show brengen van ballet, dans, mime, jazz-ballet en choreografie afgewisseld door een wervelende vlaggenshow.

Muziek en de fraaie belichtingseffecten worden door technici van de groep zelf verzorgd.

Het geheel staat onder bezielende begeleiding van **Br. JOS de Beule**

Volksdansgroep "Wodan" uit Oudenberg (Roksem)

Een van de groepen die ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de Vriendenkring op 5 oktober zal optreden is de volksdansgroep "Wodan".

Opggericht in 1979, groeide de volksdansgroep al spoedig uit tot een kleurrijke en originele volkskunstgroep die behalve oude, typische volksdansen, ook liederen en muziek uitvoert.

De groep bestaat uit een 35 tal dansers en 5 muzikanten. Naast de vele optredens in België, behaalde deze mooie groep een aantal ereprijzen op diverse volksdansfestivals, zoals: 1e prijs in Parijs en een 2e prijs in Lugano. Zij verzorgden o.m. optredens in Rotterdam, Amsterdam en in Duisburg (Brd) en vele andere plaatsen.

De groep neemt ook al jaren deel aan de beroemde Breughel-feesten.

De kleurrijke kostuums herinneren aan de Vlaamse schilder Pieter Breughel, zij brengen dansen uit de rijke Vlaamse folklore zoals huwelijk, oogst en volksdansen.

"Incar 25"

De dans- en muziekgroep Incar 25, zal op zaterdag 5 oktober a.s. in het kader van de festiviteiten van de Vriendenkring medewerken aan de grote culturele manifestatie. Op de Grote Markt zal de groep uit Lebbeke in België, een grote dynamische show ten beste geven.

De groep bestaat ruim 25 jaar en heeft een zeer grote vermaardheid in ons buurland.

De dansen zowel klassiek als modern worden met een grote expressie en tot in de perfectie uitgevoerd. Het gehele optreden is een lust voor het oog en streling voor het oor. De groep Incar 25 staat onder algemene leiding van Marcel Van Mol.

Een grafsteen in de Grote Kerk en wat daarna kwam...

Wanneer we de gerestaureerde Bavo binnenkomen gaan onwillekeurig onze blikken omhoog langs de zuilen naar de gewelven. We zien de ramen, de lichtinval. We worden getroffen door beeldhouwwerk, houtsnijwerk en nog zo veel meer. Terwijl onze voeten voortschuifelen vergeten we te kijken waar we lopen.

Een kerk was niet alleen de plaats waar men naar Gods woord kwam luisteren, maar hier werden ook de doden te ruste gelegd, gedekt door grafstenen.

Zo kunnen we in de Bavo de steen van het graf van Willem van Heythuysen tegenkomen, de stichter van het hofje van die naam, gelegen "buyten de Cleyne Houtpoort". Willem van Heythuysen vestigde zich in Haarlem, 12 Januari 1613, zoals blijkt uit de lidmaatboeken van de Grote Kerk. Wanneer hij geboren is weten we niet. Waarschijnlijk was hij een zoon van de burgemeester van Weert (Heythuysen is een dorp dichtbij de stad Weert gelegen).

61

Door zijn testament, dat bij notaris Willem van Trier in de Jansstraat op 13 September 1636 is opgemaakt, weten we er over deze zeventiende-eeuwse koopman. Dit testament begint met te vermelden, dat hij onlangs een graf gekocht heeft "in de grote kercke binnen dezer Stede, gelegen aan de suijtzijde van het Choor, tussen twee pilaren," getijckent no. 61, neffens het graf van Joffrouwe Stiltens".

Daarin moest zijn lichaam begraven worden na zijn dood. Maar hij verbindt voorwaarden aan deze koop. Dit graf mocht "tot gene tijd vercocht of te overgedaan worden, aan iemant, wie dat ook soude mogen zijn" en er zou niemand anders in begraven mogen worden. Er werd besproken en beschreven, dat kerckmeesteren daarvoor zouden zorgen.

Maar dit was nog niet genoeg zekerheid voor hem. Zou hier toch tegen "gecontravenieert worden ten behoeve van de fabriijcke der Kercke" dan zouden de f 500,- die hij betaald had, ten goede moeten komen aan de fundatie die hij verderop in zijn testament zou noemen.

Daarna draagt hij de uitvoerders van zijn testament, zijn neef Marten van Sittard en "zijn goeden vriend" Tielman Rosterman op, te zorgen voor een steen op zijn graf met zijn naam, sterfdatum, en zijn wapen.

Het is een zware gehouwen zerk geworden, mooi van indeling. Het wapen, omgeven door wapenkleed, neemt de bovenste helft van de steen in beslag. Daaronder in het midden twee omgekeerde gekruiste flambouwen met in de onderste gevormde driehoek de zandloper, beide symbolen van de dood. Rechts en links hiervan een zelfde cartouche met in elk twee dichtregels.

Ick wrocht, Ick stond Ick leed, Ick deed,
Ick soght, Ick vond Nu vreed, In steed

In het onderste deel over de hele breedte van de steen staat, omrand door een versiering, waaronder een doodshoofd, een vierregelig gedicht. In de eerste regel treffen we de naam op de grafzerk aan.

Wel-Hem, die saligh sterft, 't Heet Huysen bij den Heer
Wanneer men in 't geloof, Sijn leven leyt ter neer,
Het lichaam rust In d'aerd, de ziele klimt tot God
Leyt sond en quelling af, en treft het hoogste lot.

Op de omlijsting staat boven het getal 61, op de onderrand Sterf den 6 IVLI 1650. Waarschijnlijk door al de aanwijzingen en voorwaarden in het testament, kunnen we nu na ruim 3 eeuwen deze steen nog ter plekke vinden. Het zal niet dikwijls gebeuren, dat we zo precies de geschiedenis van een grafzerk kunnen nagaan.

Door zijn testament weten we niet alleen dat Willem van Heytheysen een vermogend man was, maar ook zeer weldadig.

Hij schonk aan het oude mannenhuis in de stad en aan de armen van de schaal elk vijfhonderd gulden. Ook de armen van de gereformeerde religie in Haarlem kregen f 1000,-. Dan stelde hij voor de armen van zijn geboorteplaats Weert, een huis, dat hij daar bezat, ter beschikking met f 5.000,-. Hiervan moest een arme oude mannen- en vrouwenhuis gemaakt worden.

Hij bewoonde met zijn zuster Geertruyt twee huizen op de Oude Gracht bij de Koningsbrugge. Zijn zuster was een jaar na hem naar Haarlem gekomen. Ook bezat de E. Seigneur Willem van Heijthuisen buiten de Cleijne Houtpoort "een hof met tuin en boomgaard, gelegen deels in de gemeente Haarlem, deels in de gemeente Haarlem, deels onder de Banne van Heemstede, genaamd Middenhout. Hierop had hij ongeveer in 1640 een nieuw huis laten bouwen.

In zijn testament vermaakte hij, zonder zijn verdere familie te kort te doen, zijn huizen in de stad en zijn buiten in de Hout aan zijn zuster Geertruijt. Maar mocht zij zonder wettige erfgenaam overlijden, dan moest in de Hout een godshuis gemaakt worden. De executeur Tielman Rosterman en Marten van Sittard moesten hiertoe de beide huizen in de stad verkopen en de "cooppenningen" voor de bouw van het Godshuis bestemmen en voor het onderhoud van de bewoners.

Geertruijt overleed enige weken na haar broer, ongehuwd. Op 26 oktober 1650 zijn de uitvoerders van zijn testament aan hun opdracht begonnen. Zij besloten om zijn woning in de Hout tot een Godshuis met 6 woningen en een regentkamer, "ons comptoir" genoemd, te verbouwen. Ook het financiële deel werd geregeld.

In October 1652 werd dit Hofje bewoond door 4 echtparen en 2 huisjes elk door 2 vrouwen.

Ruim honderd jaar na de bouw besloten regenten het Hofje aan de noordkant uit te breiden met 3 woningen aan de Kleine Houtweg en 2 er tegenover gelegen aan een binnenplaatsje. Zo ontstond de ingang deur aan de Hooymanslaan, nu Spijkermanslaan genoemd en de tussendeur naar de gemeenschappelijke tuin. Dit Hofje van Willem van Heijthuisen ligt door de manier waarop het ontstaan is, buiten de stad. Dit is ongewoon. Meestal zijn de hofjes binnen de beslotenheid van de oude stad gebouwd.

Met zijn gekleurde luiken kennen velen, die over de Kleine Houtweg komen of in de Hout wandelen dit lage gebouw met een gedenksteen boven de ingang deur. Talloze regenten en regentessen, waarvan veel leden van de familie Crommelin, hebben dit Hofje de ruim 3 eeuwen van zijn bestaan, bestuurd. Dit is niet altijd gemakkelijk geweest. Het kapitaal, waarover het Hofje beschikte, schrompelt ineen, mede door de Franse tijd. Dat het onderhoud hieronder te lijden had, spreekt vanzelf.

Om het hofje voor verder verval te behoeden hebben regenten 6 jaar geleden besloten het te laten restaureren. Maar tevens door renovatie de woningen aan de tegenwoordige wooneisen aan te passen. Dit was mogelijk door subsidies van verschillende openbare lichamen en een grote gift. Van de 12 woningen zijn er 2 opgeofferd. Door de veranderingen met de grootste zorg uit te voeren is het uiterlijk onveranderd gebleven.

Toch zijn de kleine woningen nu van alle gemakken voorzien en verrassend verschillend van indeling.

Ook de tuin moest een grote opruimbeurt hebben. Nu nog kaal, maar na inplanten dit najaar en enige jaren uitgroeien, zal het een rustig, besloten plekje worden, waar alle bewoners, oudere en wat jongere, van kunnen genieten.

J.W.A. Dijkstra-Mulder

Frans Hals Museum – De Hallen

Nieuw bruikleen

Sinds enige tijd heeft het Frans Halsmuseum vier panelen van Haarlemse zeventiende eeuwse meesters in bruikleen van een particulier verzamelaar. Het bruikleen bestaat uit twee werken van Philips Wouwerman (1619-Haarlem-1668), een wintergezicht van Isaak van Ostade (1621-Haarlem-1649) en een idyllisch landschap van Cornelis Vroom (1590/91 - Haarlem - 1661). Dit landschap van Cornelis Vroom vormt een schitterende aanvulling op twee landschappen die zich al in de collectie van het museum bevinden. Het nieuwe bruikleen kan tussen 1640-45 gedateerd worden, de periode dat Vroom zijn landschappen een monumentaler karakter probeerde te geven. Hij bewerkstelligde dit door de bomen in de voorgrond tot aan de bovenrand van het schilderij te schilderen. Hij gaf zijn bomen een dikke, knoestige stam en grillige vertakkingen, waarbij het gebladerte in dikke verfstippen werd geschilderd. Achter deze monumentale boomcoulissen strekt zich een weids panorama uit. Het late namiddaglicht heeft Vroom op suggestieve wijze geschilderd. Het bepaalt de sfeer en stemming van het landschap. Er gaat een idyllische rust en harmonie van uit. Vroom heeft de natuur hier als harmonieus ideaal voor willen stellen. Daar kunnen de 'verwarde zinnen' van de mens tot rust komen. Parallellen voor deze gedachte zijn te vinden in de zeventiende eeuwse poëzie, van o.a. Constantijn Huygens, aan wie Vroom enige van zijn werken geleverd heeft.

Het winterlandschap van Isaak van Ostade belicht een heel ander aspect. Het schilderij zit vol speelse anecdotische details. Isaak van Ostade heeft vele van dit type winterlandschappen geschilderd. Blijkbaar was het in de zeventiende eeuw een geliefd thema. Zijn winterlandschappen zijn eigenlijk alle volgens hetzelfde stramen opgezet. Een diagonaal de diepte inlopende oever met enige hutten, huizen en bomen bepaalt de compositie. De horizon ligt laag. Het kleurgebruik is beperkt tot allerlei gradaties grijze, gele en bruine pigmenten.

Philips Wouwerman werkt veel kleuriger, ook al was hij een tijdgenoot van Isaak van Ostade. Hij sluit aan bij de traditie ontwikkeld door Pieter van Laer en Pieter Cornelisz. Verbeeck. Pieter van Laer, ook wel Bamboccio (Italiaans voor bochel) genoemd, had lange tijd in Rome geleefd en daar voorstellingen uit het dagelijks leven in Italië geschilderd. Terug in Haarlem bleef hij dit soort exotische Italianiserende voorstellingen schilderen, die een ongewoon grote populariteit genoten. Vele schilders gebruikten zijn werk als uitgangspunt en volgden hem na. Philips Wouwerman is één van hen. Zonder ooit in Italië geweest te zijn schilderde hij landschappen met fantasie architectuur, reizigers en landvolk badend in een warm exotisch licht. Hij verheerlijkte het leven van het eenvoudige landvolk, een klassiek gegeven in de bucolische poëzie van de antieken, dat ook in Nederland in de zeventiende eeuw weer navolging vond. Het landschap met een jong herderspaar is hier een goed voorbeeld van. Dit soort werk van Philips Wouwerman was in de achttiende eeuw uiterst gezocht, hetgeen niet verwonderlijk was. De decoratieve kracht, de amusante toon, de aantrekkelijke kleurigheid pasten goed in het achttiende eeuwse interieur.

Een voor Wouwerman ongewoon sober werk is het schilderij met een schimmel in een stal. Alle aandacht is gericht om dit raspaard in al zijn schoonheid weer te geven. De schimmel wordt gedresseerd, de leidsels zijn aan een paal gebonden. Behalve de buitengewone schoonheid van het paard ligt aan dit onderwerp een diepere betekenis ten grondslag. In de emblematiek, geïllustreerde literatuur met een zedeprekende inhoud, vindt men de bron voor deze voorstelling. Zo is er een embleem dat de zelfbeheersing als een belangrijke deugd tot onderwerp heeft, waarbij een illustratie gegeven van een aan een paal gebonden paard. In het bijgaand gedichtje wordt toegelicht dat hij, die zijn gevoelens met de teugels van het verstand weet te matigen op een getemd paard rijdt, wie zich echter laat gaan op een wild paard.

Wouwerman schilderde dit schilderij blijkens de datering in 1668, het jaar van zijn dood.

De vier schilderijen hierboven genoemd, zijn opgehangen in de zogenaamde bovenlichtzaal die zich bevindt aan het einde van de eerste reeks schilderijen-kabinetten van het museum.

P.B.

Bonjour Monsieur Lartique

Vishal, tot en met 15 september

Van deze wereldberoemde fotograaf toont het Frans Halsmuseum in de Vishal een 115-tal 'geschoten' tijdsbeelden. Beelden van het Frankrijk tijdens het interbellum: de mondaine wereld in de badplaatsen, bij de autoraces en paardenrennen, de boulevards en op zee. Altijd is het menselijk aspect aanwezig. De foto's zijn visuele bronnen van een voorbij tijdperk, maar zijn vooral staaltjes van een fotografische techniek, die ons, werkend met onze moderne apparatuur, bijna ongelooflijk voorkomt. Dat de expositie in Haarlem wordt getoond, heeft alles te maken met de plannen en gekoesterde wensen om de stad met een foto- en grafisch museum te verrijken.

Het initiatief-comité heeft ons museum en de stad gevraagd door middel van deze en misschien volgende tentoonstellingen de wenselijkheid van dit plan te onderstrepen.

Frans Halsmuseum, Groot Heiligland 62 – De Hallen, Grote Markt, geopend maandag t/m zaterdag 11-17 uur, zon- en feestdagen 13-17 uur
toegang Hallen gratis
toegang museum: volwassenen f 3,-, groepen f 2,50 pp.
kinderen 10-18 en 65+ f 1,75

1985 ZONDAGAVOND IN DE BAVO

Grote of St. Bavokerk Haarlem - organist Klaas Bolt

- 1 sept. 19.00 uur Vesper Matinen Cantorij o.l.v. Wim Kloppenburg
8 sept. 19.00 uur Evensong Gezongen vesper naar Anglicaanse traditie Noordhollands Jongenskoor o.l.v. Hendrik Timmerman
15 sept. 19.00 uur Vesper "Cantate Deo" Ouderkerk a.d. Amstel o.l.v. Willem Vogel
22 sept. 19.00 uur Kerkmuziek Het Michaelskoor uit Oosterland o.l.v. Kees Klein
29 sept. 19.00 uur Vesper Amstellandse Cantorij o.l.v. Willem Vogel

NOCTURNE: zaterdag, 7 september
Rijwielbewaking is aanwezig van 22.15 - 23.15 uur.

Kerstnachtdienst 24 december, aanvang 22.30 uur.

Voor inlichtingen: Kerkelijk Bureau Herv. Gemeente Haarlem, Oude Groenmarkt 23
tel. 023 - 324399, postadres:
Postbus 5353, 2000 GJ Haarlem

Overzicht van de orgelbespelingen 1985 in de Grote of St.-Bavokerk te Haarlem (toegang vrij)

dinsdag 20.15 - 21.15 uur donderdag 15.00 - 16.00 uur

- donderdag 29 aug. Stephen Taylor
dinsdag 3 sept. Bert Lassing
donderdag 5 sept. Piet Hulbos / Cor de Jong
dinsdag 10 sept. Bernard Winsemius
dinsdag 17 sept. Piet Kee
dinsdag 24 sept. Marco bij de Vaate
dinsdag 1 okt. Klaas Bolt
dinsdag 8 okt. Hans Gebhard (W. Duitsland)
dinsdag 15 okt. Piet Kee

Boekennieuws

Onderstaand treft U een overzicht, van de boeken die sedert 1984 zijn verschenen, welke gewijd zijn aan de Grote of St.-Bavo kerk, of waarin deze beschreven wordt.

"Een huis voor het Woord"

C.A. van Swigchem

Een produktie van het "Kunst Historisch Instituut van de Vrije Universiteit" en Rijksdienst Monumentenzorg.

Staatsuitgeverij 1984

ISBN 90.12.04.5223

Prijs f 49,50 verkrijgbaar in de Boekhandel

"De Grote of St.-Bavokerk te Haarlem"

Corneille F. Janssen

De geschiedenis van haar bouw en Inrichting tot de Reformatie

Historische vereniging "Haarlem" mei 1985

Prijs f 29,50 verkrijgbaar bij Boekhandel Vernaut, Warmoesstraat en De Vries, Ged. Oude Gracht.

"Rondleiding Grote of St.-Bavokerk te Haarlem"

Th.A. Delleman foto's E.A. v. Voorden

Schuyt & Co cv, juni 1985

ISBN 90.6097.189.2

Prijs f25,- verkrijgbaar, secretariaat Vriendenkring, Kerk. Buro en in de Boekhandel.

"De Bavo Te Boek"

Bij het gereedkomen van de restauratie van de Grote of St.-Bavo kerk te Haarlem"

meerdere auteurs en fotografen

Joh. Enschede en Zonen Haarlem, 26 juni 1985
ISBN 90.70024.35.7

Prijs f 29,50 per 1 september 1985 f 39,50
verkrijgbaar Kerk. Buro, bij boekhandel Vernaut, Warmoes-
straat en De Vries, Ged. Oude Gracht.

**"De Historie en samenstelling van het Haarlemse Müller-
orgel"**

Klaas Bolt foto's Kees de Jong en Bert van Voorden
Arti Novo Publishers BV Amsterdam, juni 1985
Prijs f 12,50 verkrijgbaar Kerkelijk Buro

"Nostalgisch Gezicht Haarlem"

Piet de Greef
Nostalgie in woord en beeld
Technipress BV Groningen
Prijs f 29,50 verkrijgbaar in de Boekhandel

Bestuur

Voorzitter J.A.H. Post v. Kinsbergenstraat 50
2014 DJ Haarlem tel. 319140-255

Secretaris J.H. Broek Roelofs Zeelandlaan 72
2101 TP Heemstede tel. 289679

Penningmeester H. Deurloo Hyacinthenlaan 26 rd
2015 BD Haarlem tel. 326414

2e Penn.meester L.G. Cornet Houtmankade 7
2014 AC Haarlem tel. 240247

Publicist R. Bogaart v. Deventerstraat 79
2035 AC Haarlem tel. 330877

Kalligraaf P. Speelman Staalstraat 19-3
2033 XG Haarlem tel. 332510

Verkooptafel S. Schreuder-Derksen Sonderholm 55
2133 JB Hoofddorp tel. 02503-33329

Kerkvoogdij H.L. Vermaire E. Casimirlaan 19
2051 HA Overveen tel. 261518

Adviseur Th.A. Delleman Rijksstraatweg 306
2025 DP Haarlem tel. 373878

Adviseur H.W. van Kempen Kleverlaan 49
2061 TB Bloemendaal tel. 255037

Medewerksters L. Kusters Previnairestraat 16
2013 BX Haarlem tel. 317466
I. Dercksen Kievitstraat 18
2025 ZJ Haarlem tel. 379109

collofoon

Deze Bavokroniek is mede tot stand gekomen door eer
gift uit het "Anjerfonds".

Bavokroniek verzorgd door het Werkvoorzieningsschap
Zuid-Kennemerland te Haarlem.

foto's Bert en Ton van Voorden

(Kolom 2,19 t/m 22)

De vorige uitgave van de Bavokroniek is datum en jaar-
gang niet vermeld.
Dit moet zijn 10e jaargang no.2 juni 1985,

Foto's 1 t/m 13 en voorpagina Bert en Ton van Voorden

Samenstelling Bavokroniek: v. Deventerstraat 79,
2035 AC Haarlem.

Bijlage: folder N.P.O.

BAVO KRONIEK

Voorzitter J.A.H. Post, van Kinsbergenstraat 50, 2014 DJ Haarlem,
Secretariaat J.H. Broek Roelofs, Zeelandlaan 72, 2101 TP Heemstede, tel. 023 - 28 96 79
Penningmr. H. Deurloo, Hyacinthenlaan 26 rd, 2015 BD Haarlem, tel. 023 - 32 64 14
Postrekening Vrienden van de Grote Kerk: 36 18 800

BESTE VRIENDEN EN VRIENDINNEN

De laatste kroniek van het feestjaar 1985. Weliswaar dit keer niet zo een grote kroniek maar toch wel een zeer feestelijke afsluiting na het bezoek aan de kerk op 26 juni van het Koninklijk Echtbaar en de manifestatie op 29 juni, waardoor de kerk volop in de belangstelling is geweest.

Het bestuur van de Vriendenkring is dan ook trots dat er in de afgelopen maanden zoveel mensen de kerk bezochten op manifestaties welke wij als Vriendenkring in samenwerking met de Kerkvoogdij, Stichting Internationaal Orgel Concours en de Culturele Raad Noord Holland mochten organiseren.

Nu is juist de Bavodag afgesloten, een feestdag in samenwerking met o.a. de Ambassade van België en de Gemeentebesturen van Haarlem en Gent. Van 10 uur 's morgens tot 10 uur 's avonds is het echt een groots Gents feest geweest. Een zeer bescheiden organisatie, een groot koor o.l.v. Joh. Duyck uit Gent, de samenzang o.l.v. Jan Schouten en dan natuurlijk het orgelspel van Hilda de Bondt, T. Bijlsma, met daarnaast het schitterende spel van K. Rosenhart van de Waalse Gemeente Haarlem maakte dat het een echte manifestatie is geworden.

En dan de Vlaamse avond op de markt, gelukkig goed weer, met daarbij de enorme ondersteuning en hulp van Mr R. Hohmann van Culturele zaken Haarlem, de firma's Klaassen, Timmers, Pel, en de Swart die met elkaar in nog geen 60 minuten de markt kant en klaar hadden voor deze avond. Om half acht 's avonds begonnen de groepen en om kwart over negen was er een grootse finale met muziek van Beet-lyen. Alle vlaggen van Europa gingen over de Markt en vele toeschouwers vonden het jammer dat het voorbij was.

Namens ons bestuur, dank aan een ieder die heeft meegeholpen met de voorbereiding en het doen slagen van de Bavodag 5 oktober 1985.

Ieder jaar eindigen wij met een speciale middag, dit jaar zal deze gehouden worden op zaterdag 26 oktober a.s. in de Grote Kerk. Voor U zal zingen het Eupens Mannenkoor. Een koor zoals U in deze kroniek kunt lezen met een internationale ervaring. In overleg met de heer G. Courtois van de Ambassade van België is dit beroemde koor bereid gevonden om voor het weekeinde naar Haarlem te komen. Een relatie van de kring in de bankwereld heeft Rabobank (Floraplein Haarlem) bereid gevonden het honorarium voor het optreden te betalen. Het bestuur is de Rabobank daarvoor zeer erkentelijk.

Natuurlijk kunt U deze prachtige middag ter afsluiting allemaal bijwonen, kijkt U dan vast even bij de verkoopstand voor Uw komende St. Nicolaas- en/of kerstgeschenken. Mevrouw Schreuder en haar medewerkers adviseren U gaarne.

In samenwerking met het Belgisch Verkeersbureau is een fraaie tafel met informatie-materiaal aanwezig, waar U gratis materiaal kunt meenemen.

Het bestuur van de kring is in druk overleg om manifestaties met West-Berlijn en/of Oostenrijk in de kerk te krijgen. Het uitstapje in 1986, waarheen?

In goed overleg met de kerkvoogdij zullen de projecten besproken worden, U ziet, werk genoeg doch met Uw steun zal het zeker weer lukken.

U treft tevens de girokaart voor betaling 1986 aan. Wij zullen U zeer dankbaar zijn voor Uw bijdrage. Het bedrag zal goed en zuinig worden uitgegeven. Er is dankzij Uw bijdrage veel gedaan, doch er is veel wat echter nog gedaan moet worden.

In het voorjaar 1986 komen wij met enige voorstellen en deskundige uitleg over het nut van de restauratie.

Onze verkoopstand treft U op de verkoopavonden van St. Nicolaas in de Brinkmanpassage aan en wel op donderdag 26 november ('s avonds) en zaterdag 28 november (de gehele dag).

Ik hoop U allemaal op zaterdag 26 oktober a.s. in de Grote Kerk te mogen ontmoeten.

Medewerkers, rondleiders en Bestuur wensen U voor de komende feestdagen al het goede toe wat mogelijk is en hopen met U allen voor het jaar 1986 de Grote of St. Bavo kerk in de belangstelling te brengen en er veel werk voor te verzetten.

J.A.H. Post
voorzitter

BIJDRAGE 1986

Beste vrienden en vriendinnen,

De tijd om U voor het jaar 1986 een nieuwe bijdrage d.m.v. ingesloten acceptgirokaart te vragen is weer aangebroken. Tegelijkertijd zijn wij in de gelegenheid U enkele mededelingen te doen via deze nieuwsbrief. Achter op de acc.kaart vindt U de artikelen die U kunt bestellen wanneer U een bedrag van f 25,- of meer stort, indien U niets heeft ingevuld, of alleen het onderste vakje, veronderstellen wij dat U geen geschenk wilt ontvangen! Het vriendengeschenk voor het komende jaar, is een handige linnen Bavotas.

Degenen die met de Bavo-tour zijn meegeweest mochten er al één ontvangen. Mocht U bovendien op de tiende Bavo-dag geweest zijn dan heeft U de tas daar kunnen bewonderen.

Zoals U in één van onze Kronieken heeft kunnen lezen is ons Kringboek in een nieuw jasje verschenen, dit is derde herziene (restauratie) druk, uitgegeven, door Schuyt en Co. c.v. Het is een schitterende uitgave met vele nieuwe foto's van de heer E.A. van Voorden.

Wij willen dan ook dit boekwerk warm bij U aanbevelen. Wanneer U dit boek in uw bezit wilt hebben, verzoeken wij U f 25,- te storten met vermelding van Bavoboek. De lidmaatschapkaart wordt er bij ingesloten.

De laatste maanden hebben zich vele tientallen nieuwe vrienden aangemeld. Van U, beste nieuwe vrienden, mogen we niet verwachten dat U direkt weer zult storten. Houdt U daarom gerust de kaart nog een paar maanden vast.

Na het bijzondere succesvolle concert op vrijdag 13 sept. j.l. waar zo'n 1200 mensen aanwezig waren, hebben eveneens vele nieuwe vrienden zich opgegeven. Een verstandig besluit, vinden wij, daar het ons voornemen is in de toekomst meerdere culturele activiteiten te organiseren met grote kortingen voor onze vrienden en vriendinnen.

Ik zou U daarom willen aansporen om ook Uw familie, vrienden en kennissen op onze vriendenkring te attenderen. Voor f 10,- kunt U hen al overhalen zich aan het secretariaat op te geven. Stort men f 25,- of meer dan krijgen ze bovendien ons Kringboek kado.

Mag ik U daarmee veel succes toewensen?

Met vriendelijke groeten,

J.H. Broek Roelofs
secretaris

TENTOONSTELLING WINKELN EN PUIEN

In de Kloostergang van het Stadhuis van Haarlem heeft U de mogelijkheid om de fraaie tentoonstelling "van Winkelen en Puien" te bezichtigen.

Deze tentoonstelling welke is georganiseerd door de Stad Gent - Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie en de Rijksdienst voor Monumenten - en Landschapszorg in Brussel, is tot 29 oktober a.s. in de Kloostergang van het Stadhuis van Haarlem te bezichtigen van maandag tot vrijdag tussen 9 en 16.30 uur. Wij roepen U op om deze fraaie tentoonstelling te komen bezoeken.

MUSEUMKAART 1986

De leden van onze "Vriendenkring" hebben reeds enige jaren de gelegenheid om via onze kring de bekende Museumkaart te verkrijgen. Normaal kost de Museumkaart f 20,- p.p. Indien U de kaart via de kring aanvraagt kost deze kaart f 12,50 per persoon, daarnaast komen dan de portokosten van f 0,70.

U kunt deze kaart aanvragen bij de penningmeester van onze kring de heer H. Deurloo, Hyacinthenlaan 26 Rd te Haarlem. Telefoon 023-32.64.14 en/of de heer L.G. Cornet, Houtmankade 7, Telefoon 023-24.02.47

NATIONAAL VOKALENSEMBLE WILLY MOMMER
KONINKLIJK MANNENKOOR EUPEN v.z.w.
gest. 1926

MANNENKOOR-CONCERT

in de Grote of St.Bavokerk
te HAARLEM

zaterdag, 26 oktober 1985
om 15.00 uur

Uitvoering door het Koninklijke
Mannenkoor Eupen/België
o.l.v. Prof. Hubert SCHOONBROODT

Romantieke
muziek voor
Mannenkoor

PROGRAMMA

1. 'Die Ehre Gottes in der Natur'
Ludwig van Beethoven (1770-1827)
2. Periti autem
Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809-1847)
3. Beati mortui Op. 115
Felix Mendelssohn-Bartholdy
4. Requiem aeternam
Peter Cornelius (1824-1874)
5. 'Forschen nach Gott'
Konradin Kreutzer (1780-1849)
6. Ave Maria solist: Pierre Simon - tenor
Franz Abt (1819-1895)
7. Tantum ergo
Franz Liszt (1811-1886)
8. Locus iste
Anton Bruckner (1824-1896)
9. Gebet
Bedrich Smetana (1841-1904)
10. Die Vesper
Ludwig van Beethoven

PAUZE

11. 'Leise, leise lasst uns singen'
Franz Schubert (1797-1828)
12. 'Wasserfahrt' (Heinrich Heine)
Felix Mendelssohn-Bartholdy
13. Die Nacht
Franz Abt
14. Der Abendhimmel
Anton Bruckner
15. Hymne an die Nacht - Heil'ge Nacht
Ludwig van Beethoven
16. Saatengrün (Uhland)
Franz Liszt
17. Jägerchor
Konradin Kreutzer
18. Vereins-Lied
Franz Liszt
19. Die Mitgift
Bedrich Smetana
20. Der Abendfrieden
Franz Schubert

Toegang: zuidportaal Oude Groenmarkt
leden van de Vriendenkring op vertoon van lid-
maatschapskaart gratis.
introducés en bezoekers f 2,- per persoon
in de pauze is het mogelijk een kopje koffie te
drinken
verkoopafel in de kerk aanwezig

KONIGLICHES MANNERQUARTETT EUPEN

Het *KONIGLICHES MANNERQUARTETT EUPEN*, ook Nationaal Vokaalensemble Willy Mommer genoemd, werd als dubbel kwartet in 1926 opgericht. De naam 'kwartet' heeft betrekking op het muzikale genre van vierstemmige zang voor mannenstemmen.

Onder leiding van de stichter, de komponist Willy Mommer, behaalde het kamerkoor van het begin af grote suksessen zowel in België als ook in het buitenland.

In 1947 kreeg Willy Mommer Jr., zoon van de gestorven stichter, de leiding van het koor dat ondertussen veel groter was geworden. Door nieuwe grote suksessen, vooral op concertreizen in het buitenland, zoals Zwitserland, Luxemburg, Duitsland, Italië, Frankrijk, Joegoslavië, Engeland, Portugal en Skandinavië, werd de grote faam van het koor, dat ter herinnering aan de beide eerste dirigenten de nieuwe naam N.V.E. Willy Mommer gekregen had, opnieuw bevestigd.

Nadat Willy Mommer Jr. in 1972 was gestorven, volgden twee overgangsjaren onder leiding van de Sloveense koor-
dirigent Joze F rst, met wie concertreizen naar Israël en Joegoslavië werden gemaakt.

In 1974 werd de bekende musicus Hubert Schoonbroodt aangetrokken, wiens talrijke muzikale suksessen algemeen bekend zijn door talrijke grammofoonplaten en radiouitzendingen. H. Schoonbroodt is hobosolist van het Nationaal Belgisch Orkest, leraar orgel aan het 'Conservatoire Royal de Musique' in Brussel, stichter en muzikale leider van het kamerorkest 'Camerata Leodiensis', dirigent van het universiteitskoor Luik en vermaard orgeldeskundige.

Onder leiding van Hubert Schoonbroodt krijgt het M nnerquartett voor de derde keer nieuwe impulsen en viert grote suksessen.

Het toch al grote repertoire wordt onder zijn leiding nog verder uitgebreid, de optredens worden talrijker en krijgen een grotere verscheidenheid. Naast talrijke 'a capella' uitvoeringen, werkt het koor nu ook regelmatig samen met grote symfonieorkesten, kamerorkesten, piano en orgel.

Behalve het aanzienlijk aantal platen getuigen ook de talrijke concerten in binnen- en buitenland van het dynamisme en produktiviteit van het koor.

Sinds 1974 trad het koor met veel sukses op in Rome, Sienna, Wenen, Linz, Den Haag, Luxemburg, Arras, Keulen, Düren, Düsseldorf, Mönchengladbach, Siegburg, Aken, Brussel, Antwerpen, Bergen, Gent, Luik, om alleen maar de bekendste plaatsen te noemen.

Op Pinksteren 1981 werd het prijswinnaar van de internationale koorwedstrijd 'Rencontres Internationales de Chant Choral' van TOURS/FRANKRIJK. Kort daarna, werd het door de BRT verplicht voor een televisiereeks over de grote romantische meesters.

April 1983 heeft het koor aan de 20e 'Rencontres Internationales de Chant Choral' van Montreux (Zwitserland) deelgenomen. Daar werd het in de hoogste bestaande categorie 'Excellent, avec les f licitations du jury' geklasseerd. Deze schitterende uitslag onderstreept nog, dat het koor grootste eisen aan kan.

Binnen- en buitenlandse perscommentatoren prijzen regelmatig het hoge gehalte van de uitvoeringen en de opmerkelijke resultaten van dit populaire koor.

MEDAILLON

Het afgebeelde fraaie gebrandschilderde medaillon van de grote kerk, is speciaal voor onze kring vervaardigd door het atelier voor glas in lood van C. Smit te Haarlem.
(diam. 22,5 cm)
Het is verkrijgbaar bij de verkoopafel en het kerkelijk buro.
De prijs bedraagt f 100,-.

foto E.A. v. Voorden

TIEN JAAR VRIENDENKRING

CONCERT 13 SEPTEMBER 1985

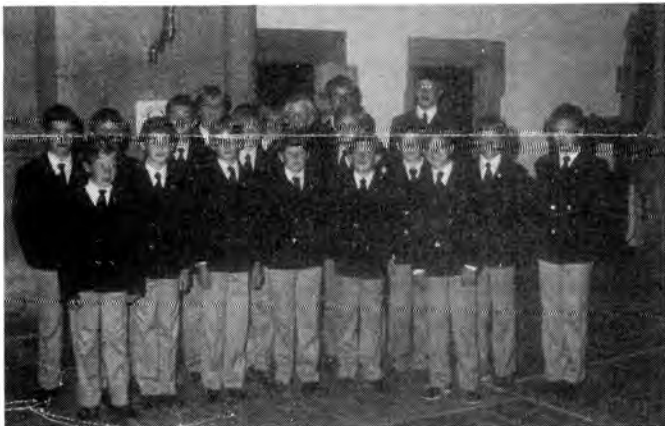
1

een lange rij wachtenden voor het concert

2

de eerste bezoeker

3

de koorknepen van het kathedraal

4

een aandachtig publiek

5

het N.P.O. en het koor van de kathedraal
St. Bavo

6

de 14 jarige (sopraan) Frans Nunes stal de
harten van het publiek

10e BAVODAG 1985

7 het begin van een lange dag

8 mw Hilda de Bondt, de heren J. Post en J. Schouten bespreken de regie voor de opening

9 Burgemeester Mw. Schmitz in gesprek met de Commissaris R. de Wit en Pres.Kerkvoogd H.L. Vermaire

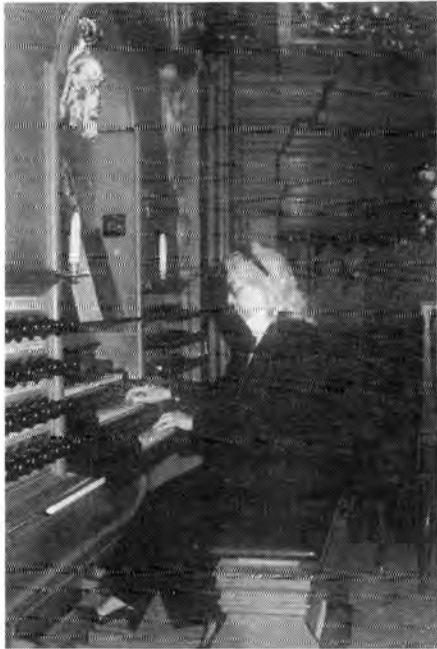
10 binnenkomst in de kerk, v.l.n.r. de voorzitter van de Vriendenkring de heer J. Post, Burgemeester mr. E.M.A. Schitz, Mw. Herpin, de heer F.J. Herpin, Ambassadeur van België in Nederland en de Commissaris de heer R.J. de Wit

11 mw. de Ruijter, de heren Knijf en Vermaire

12 openingstoespraak door de Ambassadeur van België de heer J.F. Herpin

13

mw. Hilda de Bondt bespeelt het Christiaan Müllerorgel

14 uitvoering door het 'Gents Madrigaalkoor'

15 de dames van de verkooftafel v.l.n.r. mw. Speelman, Kleintjes en Schreuder

VLAAMSE SHOW

16

de groep Incar 25

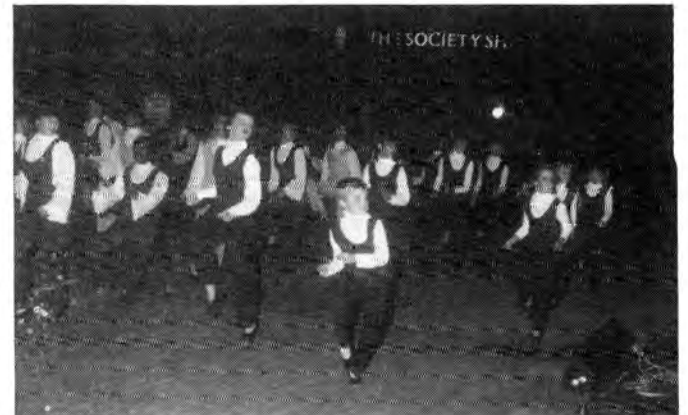
17

een boerendans door de groep 'Wodan'

18

muzikale begeleiding bij de groep 'Wodan'

19

keurgroep Tijl